

महाराष्ट्र शासन

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय औरंगाबाद

नेक पूनर्मूल्यांकन 'अ' दर्जा प्राप्त
स्थापना-१९२३

नवरस

२०२०-२१

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय औरंगाबाद

* अध्यक्ष *

प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते

* प्रमुख संपादक *

डॉ. एकनाथ फुटाणे

नवम्बर २०२०-२०२१

* संपादक मंडळ *

डॉ. भगवान कांबळे

डॉ. वसंत शेडगे

डॉ. पंकजा वाघमारे

डॉ. वैशाली एल. देशमुख

डॉ. एस. ए. सराफ

प्रा. शेख नुजहत परवीन

मुद्रक

श्री प्रिंटर्स

औरंगाबाद

छायाचित्रण

दिवक उरगुंडे

औरंगाबाद

अक्षरजुळवणी

रामेश्वर शहाणे

औरंगाबाद

टीप : या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही
(केवळ खाजगी वितरणासाठी)

संपादकीय

मानवी जीवनाचा प्रवास कला, साहित्य, संस्कृती यांच्या सहाय्याने सुखद आणि समृद्ध होत जातो. आजच्या आधुनिक काळात मानवी जीवनाची वाटचाल स्वातंत्र्य, समता, बंधुता व सामाजिक न्याय या मानवतावादी मूल्यांना अधिष्ठानरूप मानून झाली तर मानवाचे जीवन सुखावह होईल. आजच्या पुरोगामी महाराष्ट्राला सर्वज्ञ चक्रधर, संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संत एकनाथ, संत तुकाराम आदि संतांच्या, आध्यात्मिक, नैतिक व सामाजिक मूल्यांची रूजवन करणा-या साहित्याची व्यापक व वैभवशाली परंपरा लाभलेली आहे. तद्वतच लोकहितवादी, गो. ग. आगरकर, न्यायमूर्ती म. गो. रानडे, राजारामशास्त्री भागवत, महर्षी वि. रा. शिंदे, महर्षी कर्वे व मुख्यत्वे फुले-शाहू-आंबेडकर यांच्या समता, स्वातंत्र्य, बंधुता व सामाजिक न्याय ही मूल्यरूजविणा-या वैचारिक साहित्याचा वारसा मिळाला आहे.

साहित्यातून तत्कालीन सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय, आर्थिक परिस्थितीचे प्रतिबिंब उमटत असते. किंबहुना समकालीन परिस्थितीच्या प्रभावातून साहित्य आकाराला येते. कोणत्याही साहित्यावर कमी-अधिक प्रमाणात त्या-त्या काळातील वृत्ती-प्रवृत्ती, जीवनपद्धती, राजकारण, समाजकारण ते वैश्विक घडामोडींच्या जाणिवा प्रभाव टाकत असतात. मानवाच्या जीवनातील स्थित्यंतरे साहित्यातून अधोरेखित होत असतात. अशा स्थित्यंतरांचा वेध आजची तरूणाई आपल्या कथा-कवितेतून घेत आहे.

मित्रहो, 2020-21 हे वर्ष जगातील तमाम मानवी जीवनाची परीक्षा घेणारे ठरले. कोरोना महामारीच्या काळात मानवाला 'न भूतो न भविष्यति' अशा संकटाचा सामना करावा लागला. टाळेबंदी पाहिली, रस्त्यावरील भयावह स्मशान शांतता अनुभवली, मुंबई-पुणे सारख्या महानगरांमधून बाहेर निघालेले, रानोमाळ होऊन शेकडो मैलावरच्या आपापल्या गावांकडे निघालेले, स्थलांतरित झालेले हतबल मजुरांचे दृश्य पाहून सा-या देशाचे हृदय पिळवटून गेले. या महामारीने कुणाचा नातेवाईक तर कुणाचा जिवलग मित्र हिरावून घेतला. लाखो जीव गिळंकृत केले. अशा संकटकाळातही मानवातील माणूसकी जीवंत होती. कोरोना योद्धे पाहिले, मदत करणारे हात धावून आले. मानवातील माणूसकीचा पुन्हा प्रत्यय आला. याच काळात मानसाची जगण्याची दुर्दम्य

इच्छा, उर्मी, उमेद पाहिली.

या कोरोना काळात शिक्षण क्षेत्र ढवळून निघाले. ऑनलाईन शिक्षणपद्धती अनुभवली. महाविद्यालयातील तासिका, उपक्रम सारं काही ऑनलाईन झाले. 'नवरस' या वार्षिकांसाठी देखील ऑनलाईन साहित्य मागवले व त्याला विद्यार्थ्यांनी उत्तम प्रतिसाद दिला. असा हा 2020-21 या वर्षाचा नवरस वार्षिकांक बहुतांश ऑनलाईन उपक्रमांचा आहे.

'नवरस' हे आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना अभिव्यक्त होण्याचं माध्यम. विद्यार्थ्यांमध्ये असलेली सर्जनशीलता, अभिव्यक्त होण्यासाठीची त्यांची जिज्ञासा, दैनंदिन जीवनात त्यांना येणारे अनुभव शब्दांत कलात्मकतेने व्यक्त करण्यासाठीची त्यांची उर्मी, यासाठी नवरस हे हक्काचं व्यासपीठ. महाविद्यालयात होणारे विविध नवनवीन उपक्रम, त्याचे अहवाल हे नवरसमध्ये अंतर्भूत केलेले आहेत.

प्रस्तुत 'नवरस' चा 2020-21 चा वार्षिकांक विद्यार्थ्यांच्या उपक्रमशील, नवनिर्मिती, गतीशीलता, सत्यशोधक वृत्ती, प्रवाहीपणा यांना गती देणारा ठरेल अशी अशा करुया. विद्यार्थी व वाचक या अंकाचे उत्साहाने स्वागत करतील असा मनोमन विश्वास वाटतो.

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय हे मराठवाड्यातील पहिले महाविद्यालय शतकपूर्तीकडे वाटचाल करीत आहे. याचा विद्यार्थी, अध्यापक, कर्मचारी व पालक यांना सार्थ अभिमान आहे. अशा समृद्ध वारसा व गौरवशाली ऐतिहासिक परंपरा लाभलेल्या महाविद्यालयाचा 'नवरस' हा वार्षिकांक आपल्या हाती देताना नवरस संपादक समितीला मनस्वी आनंद होत आहे. या अंकाच्या परिपूतीसाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते सर यांचे मोलाचे मार्गदर्शन मिळाले. तसेच संपादक समितीतील माझे सहकारी डॉ. वसंत शेडगे, डॉ. भगवान कांबळे, डॉ. पंकजा वाघमारे, डॉ. वैशाली ल. देशमुख, डॉ. एस.ए. सराफ, श्रीमती शेख नुजहत परवीन या सर्वांचे सहकार्य लाभले. वरिष्ठ प्रा. डॉ. बळीराम लहाने, डॉ. रोहिणी कुलकर्णी यांनीही मार्गदर्शन केले. IQAC समन्वयक डॉ. युगधरा टोपरे यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन व सहकार्य केले. ग्रंथपाल डॉ. शुभांगी बिदरकर, श्री. प्रल्हाद अडागळे (अधीक्षक) श्री. जी. एम. घोडे (अधीक्षक) यांचेही सहकार्य लाभले.

‘नवरस’ तर्फे सर्वांना हार्दिक शुभेच्छा..!

डॉ. एकनाथ फुटाणे
प्रमुख संपादक

डॉ. राजेंद्र सातपुते

प्राचार्य

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद.

प्राचार्यांचे मनोगत

मराठवाड्यातील पहिले महाविद्यालय असा नावलौकिक असणारे शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय शतकपूर्तीकडे वाटचाल करित आहे. औरंगाबाद या ऐतिहासिक शहरात या महाविद्यालयाची स्थापना 22 सप्टेंबर 1923 रोजी झाली. इ. स. '2022-23' हे महाविद्यालयाचे शतक महोत्सवी वर्ष. अगदी नजीक आले आहे. त्या निमित्ताने विविध नाविण्यपूर्ण कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येणार आहे.

मराठवाडा मुक्तिसंग्राम आणि महाविद्यालयाचा खास अनुबंध राहिलेला आहे. 'वंदे मातरम' हा मुक्तिसंग्रामाचा 'नारा' याच महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या वसतिगृहातून प्रथम दिला गेला. महाविद्यालयाला जशी वैभवशाली ऐतिहासिक परंपरा लाभली आहे, तशीच गौरवशाली शैक्षणिक परंपरा देखील आहे. आमच्या अनेक माजी विद्यार्थ्यांनी शिक्षण, आरोग्य, सामाजिक, आर्थिक, विज्ञान, सांस्कृतिक, क्रीडा, प्रशासन इत्यादी क्षेत्रात भरीव योगदान दिले आहे. नुकतीच आमच्या महाविद्यालयातील कु. मानसी सोनवणे हिने आय.ए.एस. परीक्षेत यश संपादन केले हा त्याचा दाखला म्हणता येईल.

'नवरस' 2020-21 वार्षिकांक आपल्या हाती देतांना मला मनस्वी आनंद होत आहे. त्याचे कारण तसेच आहे. कोरोना या महामारीने जो जगाला विळखा घातला होता. तो आता कमी होत आहे. या वर्षात महाविद्यालयातील नियमित तासिका, शैक्षणिक उपक्रम हे ऑनलाईन पद्धतीने घेण्यात आले. मागील शंभर वर्षातील सर्वात कठीण काळ मानवाने या वर्षी अनुभवला. कधी नव्हे एवढा मानवाच्या वैयक्तिक व सामाजिक जीवनावर परिणाम झाला. टाळेबंदीमुळे सारे शैक्षणिक क्षेत्र ढवळून निघाले. पुणे-मुंबई सारख्या महानगरातून मजुरांची गावाकडे जाण्यासाठीची धडपड पाहून प्रत्येक भारतीयांचे मन हेलावले. याच काळात मानवातील माणुसकी जागी आहे याचाही प्रत्यय आला. कोरोना योद्धे पाहिले, मदतीचे हात पाहिले. रस्त्यावरील शुकशुकाट पाहिला. मानवाची जगण्याची धडपड पाहिली. सतत गजबजलेला असणारा शाळा-महाविद्यालयाचा सुन्न परिसर अनुभवला. आज मितीला महाविद्यालय पूर्ववत सुरू झाले आहे.

मानवी जीवनाच्या जडण-घडणीत साहित्याला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. या साहित्याच्या परिघात सृजनाचा जन्म होऊन मानवतावादी मूल्यांचे संवर्धन होते. कला-संस्कृती, साहित्य या क्षेत्रातले नवनवीन आविष्काराची निरंतर नोंद होत असते. याची नोंद आमचे महाविद्यालय गेली अनेक वर्षांपासून 'नवरस' वार्षिकामधून घेत आहे. 'नवरस' हे प्रत्येक वर्षी प्रकाशित होत असले तरी, त्यातील तरूण कवी-लेखक नवीन असतो. त्यातील प्रतिभेचे अंकुर हे नवीन असतात. उपक्रम हे नाविण्यपूर्ण असतात.

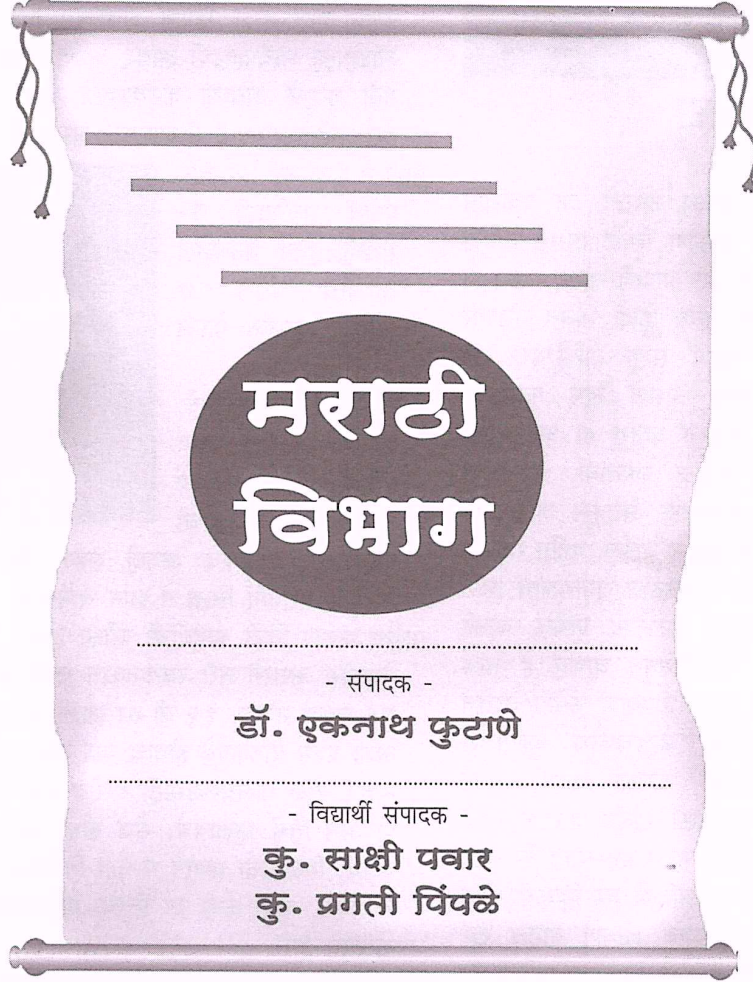
अशा स्थितीत वार्षिकांक प्रकाशित होत आहे. तुम्ही विद्यार्थ्यांनी काही स्वप्न उराशी बाळगून महाविद्यालयात प्रवेश घेतला आहे. तुमच्या स्वप्नपूर्तीकडे वाटचाल करण्यासाठी तुम्हाला सर्वप्रथम 'स्व' ची जाणीव झाली पाहिजे. मी कोण आहे? मी काय करतो आहे? आणि मी काय केले पाहिजे? या तीन प्रश्नांची उत्तरे शोधणे म्हणजे 'स्व'ची जाणीव. मग तुम्ही सत्याचा, विवेकाचा, नीतीमत्तेच्या मार्गाचा अवलंब कराल व आपल्या ध्येयाकडे वाटचाल कराल. मेहनत, सचोटी, तार्किक दृष्टिकोन, उपक्रमशीलता, वैज्ञानिक दृष्टिकोन, समता, बंधुता, न्यायप्रियता, मानवता, बदलांचा वेध घेण्याची वृत्ती यांची कास धरा. यश तुमचेच आहे.

महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक व कर्मचारीवृंद यांना हार्दिक शुभेच्छा!

- डॉ. राजेंद्र सातपुते

प्रभारी प्राचार्य

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय औरंगाबाद.

प्रवास

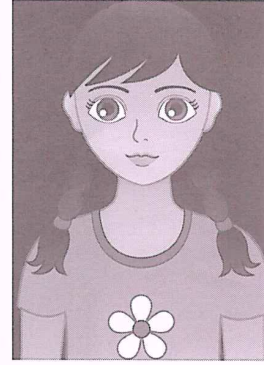
खरंतर आयुष्य हा एक प्रवास असतो. या प्रवासात प्रत्येकाच पोहोचण्याच ठिकाण वेगळ असते अगदी म्हणून शेवट पर्यंत कुणीतरी आपली सोबत करेल हा निव्वळ गैरसमज शेवट पर्यंत कुणी सोबत नसणार म्हणू एकटं चालत राहणं सुद्धा आयोग्यच. या प्रवासात आपली माणसं असणं खूप महत्वाचं. चांगल्या माणसांमुळे आपला प्रवास हा आनंददायी होत असतो. अगदी मैफिल जमवावी, आनंदाची उधळण करावी मात्र कुणातही अडकून जाऊ नये अथवा हा प्रवास खडतर होऊन जाईल. गर्दीत राहूनही अलिप्त राहण्याची कला प्रत्येकाला जमायलाच हवी. आपल्याला ह्या प्रवासात भेटलेला प्रत्येक व्यक्ती त्याचं ठिकाण येईल तेव्हा निघून जाणारं हे सत्य सहज स्वीकारलं तरी दुःखी होण्याच कारण उरतच नाही. आपल्या प्रत्येक अडचणीत कुणीतरी आपल्याला सावरेल ही अपेक्षा करणं सुद्धा दुबळेपणाचं त्यापेक्षा स्वतःला खंबीर बनवलं तर? आत्यंतिक गरज असेल तर मदत मागण्यात गैर नाही पण कायम आधार शोधत राहिलो तर निकामी होऊ आपण. आपली दिशा आपणच शोधणं यातच खरं समाधान. एकदा स्वतःच्या आत डोकावून पाहिलं तर आपलंच प्रतिबिंब दिसतं त्याच्याशी करावी मैत्री कारण स्वतःची सोबत शेवटपर्यंत असणार हे खात्रीशीर उन, वादळ, पाऊस. कितीही संकटे आली तरी त्यांचा सामना करू शकणार खंबीर मन आपल्याकडे असायला हवं.

- साक्षी जितेंद्र पवार (बी.ए.प्रथम वर्ष)

अवनी : एक स्वप्नकहाणी

ए अवनी, “तुझं अंगण स्वच्छ करुन झालं असेल तर चुलीजवळ जा बघू, उशीर होतोय अगं, शेताकडे निघायचंय ना ” अवनीची आई तिला स्वयंपाकाची घाई करू लागली. अवनीलाही कॉलेजला निघायला उशीर होत होता म्हणून लवकरच तिनं स्वयंपाक आटोपला स्वयंपाकाची आवड आणि त्यात असलेली गती यामुळे अवघ्या कुटूंबासाठी जेवन बनवायची दररोजची जबाबदारी तिच्यावरच असायची.

तीही न कंटाळता नवनवीन पदार्थ सर्वासाठी करायची. तिनं बनवलेलं वांग्याच भरीत तर अवघ्या गल्लीत फेमस

एव्हाना तिचं बारावीचं वर्ष, म्हणून शेतात जाणं टाळून ती १५ सदस्य असलेल्या कुटुंबाची

दोनवेळचा स्वयंपाक अगदी सहज करायची, नेहमीच्या सरावानं तिला ते छान जामायचं.

पाहता पाहता तिची बारावीची परीक्षा झाली. अभ्यासात नेमकीच असली तरी स्वयंपाकात तिचा हात कुणीच धरू शकत नव्हत. १२ वी तर झाली पण पुढे काय? असा प्रश्न तिच्यापुढे होताच मात्र उत्तर काही मिळत नव्हत. वेळ घालवण्यासाठी दररोज एक नवीन रेसिपी असं तिचं चालायचं, रोज खमंग आणि स्वादिष्ट पदार्थ, मिळायचा म्हणून घरचेही तिच्यावर भारी खुश असायचे, कधी कधी तर तिच्या मैत्रिणींनाही ती घरी बोलवत असे.

“अवने तू साक्षात अन्नपूर्णा गं, तू बनवलेला कोणताही पदार्थ खाल्ला ना तरी मन भरतं बघ, जादू आहे तुझ्या हाताला खरंच असं जेव्हा तिच्या मैत्रिणी म्हणायच्या तेव्हा किती किती भारी वाटायचं तिला, तिच्या मेहनतीचं सार्थक झाल्यासारखं ती म्हणायची की तुमच्या साऱ्यांवर असलेलं प्रेम ओतते मी जेवणात बाकी काय?

तिच्या घराशेजारी सुमन काकू रहायच्या त्यांना तर फार कौतुक तिचं त्यांची मुलगी शहरातून आली की त्या तिच्यासाठी अनेकदा अवनीकडूनच स्वयंपाक करवून घेत.

नुकतीच सुमन काकूची मुलगी श्रद्धा एम.बी.ए.चे शिक्षण पूर्ण करून गावी आलेली होती.

एके दिवशी सुमनकाकूंनी अवनीला वांग्याचं भरीत बनवण्यासाठी घरी बोलावलं, ती सुद्धा आनंदाने गेली कारण श्रद्धाताईशी गप्पा मारायला तिला फार आवडायचं, ती शहरातल्या नव-नवीन गोष्टी तिला सांगायची.

तर,संध्याकाळी अवनी सुमन काकूंकडे गेली, अवघ्या एका तासातच तिचा स्वयंपाक करून झाला देखील श्रद्धाताईला तर भरीत इतकं आवडलं की तिने शाब्बासकी म्हणून तिची सुंदर अशी घडयाळ भक्तीला भेट दिली आणि दुपारी पुन्हा भेटण्यास बोलावले.

अवनीला छानच वाटले, आपण बनवलेला पदार्थ खाऊन कुणी इतकं संतुष्ट होत असेल तर तरी किती भाग्याची गोष्ट असं तिला वाटायचं म्हणून गोष्ट असे तिला वाटायचं म्हणून स्वयंपाकासाठी ती नेहमी तयार असायची.

दुसऱ्या दिवशी सकाळचे कामं जरा लवकरचं आटोपले तिने कारण दुपारी श्रद्धा ताईने बोलावलं होतं ना.

अवनीने आज गव्हाच्या पिठाची लापशी (गुळ-गव्हाचे पीठ- तुपाचा शिरा) बनवली होती, जरा चव म्हणून तिचं एका डब्यात घेऊन ती श्रद्धाताई कडे पोहचली तेव्हा श्रद्धा लेपटॉप वरती काहीतरी काम करत बसली होती.

अवनीची चाहुल लागताच तिने तिला बसण्यास सांगितलं, थोडावेळ नेहमीच्या गप्पा झाल्या, श्रद्धा ताईला लापशी तर प्रचंड आवडली.

अवनी तू बारावीनंतर काय करायचं ठरवलं आहे? श्रद्धाने तिला विचारले

अवनी स्तब्ध होती, जरावेळ विचार करून म्हणाली, खरं सांगू श्रद्धा ताई मला नाही माहीत कशात करियर करावं ते कॉलेजमध्येही या विषयावर मार्गदर्शन नाही केलं कधी घरी तर, याबाबत चर्चा नाहीच उलट लग्नाचा विचार करत आहेत माझ्या, पण मला नाही

करायचं गं इतक्या लवकर लग्न शिकायचं आहे स्वतःच्या मेहनतीने कमवायचं आहे, लहान भावडांच्या शिक्षणात मदत करायची आहे. अवनी आकांताने सांगू लागली.

श्रद्धालाही तिच्या डोळ्यात अनेक स्वप्न दिसत होती.

श्रद्धाताई तिला म्हणाली, नक्की पूर्ण होतील तुझी सारी स्वप्न कशी ते सांगू ?

सांग ना ताई प्लिज, अवनी आवेगाने विचारू लागली सोपं आहे तुझी स्वयंपाक करण्याची कला तुझी सारी स्वप्न पूर्ण करेल.

ते कस शक्य आहे ताई? अवनीने साशंकतेने विचारले. एक तर मग श्रद्धा ताई तिला सांगू लागली, हे बघ अवनी माझ एमबीए चं शिक्षण पूर्ण झालंय तुला माहितीच आहे की मला बिजनेस करण्याची प्रचंड इच्छा आहे पण नेमका कोणता बिजनेस करावा याबाबत मी ही जरा कन्फ्यूज होते पण काल तुझ्या हातचं चविष्ट भरीत खाल्लं आणि लगेचच मला कल्पना सुचली.

ताई कसली गं कल्पना? अवनीची जिज्ञासा आता चांगलीच वाढली होती.

आपण रेस्टॉरंट सुरु करूया माझं व्यवस्थापन आणि तुझ्या उत्कृष्ट रेसिपीज यांची सांगड घालून ते शक्य होईल श्रद्धा आत्मविश्वासाने म्हणाली.

वाह, कमाल आहे ही कल्पना तर, पण ताई कधी कुठे कसं शक्य होईल आणि विशेष म्हणजे माझ्या घरचे परवानगी देतील का? अवनी विचारू लागली.

'डोण्ट वरी' अवनी मी सारं सांभाळून घेईल तू हा प्लॅन बघ श्रद्धाने लॅपटॉप उघडला आणि अवनीला समजावून सांगू लागली.

अहमदाबादला माझ्या मामांची फार छान जागा आहे शिवाय हा एरिया सुद्धा गर्दीचा, म्हणून आपल्या रेस्टॉरंटसाठी ही जागा उत्तम .

दुसरा मुद्दा म्हणजे गुजरात राज्यात महाराष्ट्रीयन पदार्थांना कमालीची मागणी आहे, त्यामुळे आपल्या बिजनेसला बराच वाव मिळेल. राहिला प्रश्न घरच्यांच्या परवानगीचा तर सकाळीच मी रामकाकांना (अवनीचे वडील) या संदर्भात बोलली आहे त्यांना काहीच अडचण नाही माझ्यावरचा विश्वासामुळे ते सहज तयार

झाले आहेत, आता सारं तुझ्यावर, तुला जमणाऱ्या सर्वोत्तम महाराष्ट्रीयन पदार्थांची यादी कर आणि सकाळी मला सांग मग बाकी पुढील गोष्टींची चर्चा करूया आणि हो तयारीत रहा या रविवारी निघायचंय आपल्याला अहमदाबाकडे श्रद्धाने तिला नियोजन सांगितले.

येस ताई मिस महाराष्ट्रीयन इज रेडि .

अवनी चैतन्याने म्हणाली.

वाह अवनी हेच नाव घायचं आपल्या रेस्टॉरंटला मिस महाराष्ट्रीयन श्रद्धा निश्चयाने म्हणाली आणि दोघांनी एकमेकींना मिठीच मारली.

अवनी दुपारी तिच्या घरी आली तेव्हा तिच्यापाशी ध्येय नव्हतं आता संध्याकाळी परतताना मात्र हृदयात आत्मविश्वास, आनंद आणि डोळ्यातून स्वप्न चमकत होतं, स्वप्नांच्या वाटेने पाऊल टाकण्यास ती पूर्णतः तयार होती 'मिस महाराष्ट्रीयन तिचं उज्वल भविष्य आता तिची वाट पाहत होतं.

- साक्षी जितेंद्र पवार (बी.ए.प्रथम वर्ष)

किमया अवांतर पुस्तकांची

अवांतर पुस्तकं ! पाठ्यपुस्तकांच्या पलीकडचं अवांतर पुस्तकांच वेगळं असं जग ! या जगाशी कधी ओळख झाली आणि कधी एकरूप झाले हे लक्षातही नाही आलं. मी वाचलेलं पहिलं पुस्तक श्यामची आई. 'पायाला घाण लागू नये म्हणून जसा जपतोस, तसाच मनाला घाण लागू नये म्हणूनही जप'. हे श्यामच्या आईच वाक्य मनावर अगदी कोरलं गेलं या पुस्तक वाचनाने जी जादूई अनुभूति झाली व अपरीचित अशा विचारांची ओळख झाली तो अनुभव पुन्हा मिळावा म्हणून मी अवांतर पुस्तकांचा शोध घेऊ लागले तर अजूनही घेतेच आहे. मग सावंतांच मृत्युंजय असो किंवा युगंधर, खांडेकरांची ययाति, अमृतवेल व.पु काळेंच पार्टनर, आम्ही सारे अर्जुन, ई पुस्तकांनी जो आनंद व बोध दिला विचारांना आकार दिला याची तुलना कशाशीच करता येणार नाही ! ही व या वाचन प्रवासात भेटलेली पुस्तकं माझा आरसाच झाली त्यांनीच मला लिहितं केलं. व्यक्त करायला

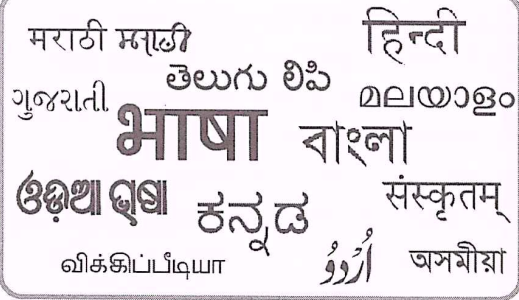
शिकवलं. जे सुचत ते काव्यात्मक स्वरूपात मी व्यक्त करू लागले ते ह्या पुस्तकांमुळेच. खरोखरच पुस्तकांसारखा मित्र नाही आपल्याला हवं तेव्हा आपण त्याची सोबत करतो त्याच्याशी संवाद साधतो. कधी हे पुस्तक आपल्याला अंतर्मुख करते कधी हसवते तर कधी रडवतेसुद्धा पण या सगळ्यात आपली छानपैकी जडणघडण होते आणि मनोरंजनसुद्धा होते. मोबाईलच्या काळात आपल्या भावना इमोजी स्वरूपात व्यक्त करण्यापेक्षा पुस्तकाचा स्पर्श, सुवास, वाचनाने होणारा हर्ष व भावनांचा आविष्कार अनुभवणं कधीही उत्तम. शिवाय हा अनुभव नैसर्गिक असल्यामुळे कायमस्वरूपी लक्षातही राहतो. पुस्तकं कधीही आपली साथ सोडत नाहीत. एकवेळ माणसं बदलतील, सोयीनुसार साथ देतील निघुनही जातील पण पुस्तकांच तसं नाही, तुम्हाला हवं तेव्हा ते आधार देतील. स्वतःचा शोध घ्यायचा असेल तर आधी पुस्तक वाचावं मग स्वतःची ओळख आपसुकच होईल. स्वतःबरोबर माणसं वाचण्यासही ही पुस्तकांच शिकवतात. कथा, कादंबरी, ललित लेख, काव्यसंग्रह, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णने, प्रेरणादायी अशी अनेक प्रकारची भरपूर पुस्तकं आपल्यासाठी उपलब्ध असतात आपल्या आवडीनुसार त्यांना वाचता येतं इथे कुठलंच बंधन नसतं त्यामुळे आपली आवड जपता येते त्याचबरोबर वैचारिक समृद्धता ही साध्य होते. असं म्हणतात, खरोखरच तुम्ही जितकी पुस्तकं वाचाल तितकी आयुष्य जगाल एकाअर्थाने तितकेच अनुभव घ्याल ! पुस्तकं वाचनाने फायदे सांगायचे तर त्यासाठी वेगळा असा लेख लिहावा लागेल त्यापेक्षा प्रत्येकानेच स्वतःपुस्तक वाचून तो अनुभव एकदा तरी घ्यावा ! मग वाचन हा छंदच होऊन जाईल यात शंकाच नाही. प्रेम, शांती, प्रामाणिकता, परमानंद, कृतज्ञता, चांगुलपणा या सर्वोत्तम गुणांवर विश्वास ठेवायला लावणारी ही पुस्तकं आपल्यातल्या मानवास व माणुसकीस आपसुकच घडवतात म्हणुनच की काय कुणालाही वाढविस असल्यास पुस्तकापेक्षा उत्कृष्ट 'भेट' असूच शकत नाही असं मला वाटतं तुम्हीही देऊन पहा, एक वाचक वाढवल्याचा आनंद मिळेल पयार्याने वाचनसंस्कृतीचाही प्रसार होईल. सारेच वाचत राहूया इति.

- साक्षी जितेंद्र पवार (बी.ए.प्रथम वर्ष)

भाषा आणि त्यांचे संवर्धन

मानवाने आपल्या बूद्धीच्या जोरावर संवादच माध्यम म्हणून 'भाषा' निर्माण केली. ही सर्व प्रक्रिया कशी झाली हे निश्चित सांगता येत नाही. कदाचित काही गोष्टी जाणीवपूर्वकही झाल्या असतील. यातूनच माणसाचे पृथ्वीतलावरील इतर प्राण्यांपेक्षा असलेले वेगळेपण सिद्ध झाले. काळाच्या ओघात अनेक महाकाय प्राणी नष्ट झाले. तशाच संस्कृतीही नष्ट झाल्या काही संस्कृती उदयास आल्या. तशाच काही भाषाही नाहीशा झाल्या, तर काही भाषा नवीन निर्माण झाल्या. काळाच्या सगळ्या मर्यादा ओलांडून जगातील बऱ्याच भाषा आपल्यापर्यंत पोहचल्या आहेत. त्यांचे अस्तित्व त्या टिकवून आहेत. काही भाषा हजारो वर्षांचा अगणित माणसांचा वारसा घेऊन तग धरून आहेत. हजारो वर्षांच्या काळात पृथ्वीवरच जे जे काही जीवन बघितलं, अनुभवलं, अंगिकारल त्याचा स्पर्श, गंध आज अस्तित्वात असलेल्या भाषांना आहे. भाषातज्ञ डॉ. गणेश देवी यांनी म्हटले आहे, "भाषा हे केवळ आपलं सांस्कृतिक वैभव नाही तर ते आपलं सांस्कृतिक भांडवल आहे आणि आर्थिक भांडवल बनण्याची त्याची क्षमता आहे." आज संगणक, इंटरनेट, मोबाइल यांच्यासाठी भाषा हा मुख्य आधार आहे. आपण आज पाहतो, जे तुम्ही बोलाल ते लिहू शकणारे संगणक निर्माण झाले आहे. अनुवादासाठी विविध यंत्रणा सज्ज आहेत म्हणून यासाठी एखादी भाषा न येणं हे प्रगतीमध्ये अडचण ठरू शकते.

एखाद्या देशामध्ये असलेल्या विविध भाषा एका वेळी अनेक अर्थ व्यक्त करण्याचे त्याचे सामर्थ्य, क्षमता हे सर्व त्या त्या देशाची वैभवशाली बलस्थाने ठरली आहेत. भाषा म्हणजे केवळ शब्दांचा समूह नसतो, किंबहुना तो अर्थाचा ढिगारा असत नाही. भाषा म्हणजे काळाची सगळी पटलं ओलांडून आपल्यापर्यंत पोहचलेल विलक्षण जिवंत आणि वैविध्यपूर्ण रसायन असतं. भाषा हे सांस्कृतिक सांचित आहे. याकरिता आपल्या देशातील भाषांचे

संवर्धन आणि विकास होणे अत्यंत गरजेचे आहे. भाषा हा कोणत्याही संस्कृतीचा अस्सल आधार असतो. जगात सद्यास्थितीत ६७०० हून अधिक भाषा बोलल्या जातात. त्यातील किमान ३५०० भाषा २१०० पर्यंत मृतप्राय होतील की काय? याची भिती आहे. म्हणजेच सरासरी दोन आठवड्याला एक भाषा नाहीशी होईल असा निष्कर्ष नॅशनल जिऑग्राफिक सोसायटीने काढला आहे. नुकत्याच झालेल्या भाषिक सर्वेक्षणानुसार ७८० च्या वर भारतात भाषा बोलल्या जातात. तर महाराष्ट्रात मराठीसह पन्नासपेक्षा जास्त भाषा बोलल्या जातात. याचाच अर्थ आपला देश आपली राज्ये भाषिकदृष्ट्या ऐश्वर्य संपन्न आहे. जेवढ्या भाषा तेवढ्या संस्कृती, भाषिक वैभवसंपन्नतेत अरुणचल प्रदेश आघाडीवर आहे. तेथे नव्वदपेक्षाही जास्त भाषा आहेत. मराठी ही भारतात हिंदी, बंगाली, तेलगुनंतर चौथ्या क्रमांकाची भाषा आहे. आज सर्वच राज्यामध्ये प्रादेशिक भाषा हया चक्रव्युहात सापडलेला दिसतात. मुलांना मातृभाषेतून शिक्षण दिलं तर त्यांना अस्सखलित इंग्रजी येत नाही. साहजिकच चांगल्या नोकऱ्या मिळवण्यासाठी त्यांना अडचणी निर्माण होतात ही धारणा अनेक भाषिक समूहांची झालेली पाहवयास मिळते. आपली भाषा म्हणून आज चांगल्या पगाराची नोकरी देत नसेल पण ती एक सामाजिक ओळख आहे, अस्मिता आहे, जिवाळा आहे. मराठी भाषेलाही तिच्या बोलीचा गोतावळा आहे. एक वऱ्हाडीचे वानगीदाखल उदाहरण घेता येईल. 'सगले धर्म मान्साले इमानदारी शिकोतात कानू बर मान्स मंग बेमानी करतात ? हे सर्व मान्साने कळते पण वळत नायी.' हे भाषेतील माधुर्य, गोडवा तो खास

वन्हाडातील आहे. त्याची सर इतर प्रादेशिक भाषांना कशी येणार ?' माहेर' हा शब्द उच्चारताच मराठी मुलीच्या ज्या भावना असतील त्याचा भावार्थ इंग्रज किंवा रशियन मुलींना काय कळणार ?

जगातील सर्व भाषांची विकासांची अंगभूत क्षमता जरी सारखी असली तरी त्यांच्या वापरक्षेत्राची गुणवत्ता महत्त्वाची आहे. भाषेचा वापर करण्यामागे अनेक प्रकारच्या प्रेरणा असण्याची शक्यता नाकरता येत नाही. भाषा ही समाजाची ओळख असते. संस्कृतीचे प्रभावी माध्यम असते. तद्वतच संप्रेषणाचे साधन असते. भाषेला सांस्कृतिक वारसा लाभलेला असला तरी भाषा बोलती राहणे आवश्यक असते. आज आपण पाहतो, ग्रीक, लॅटीन संस्कृत आदिभाषांना ना वर्तमान आहे, ना भविष्य, 'आयरिश' भाषेची एकेकाळची संपन्नता आज राहिली नाही. भाषेचा जोपर्यंत, बोलण्यात व्यवहारात उपयोग होतो. तोपर्यंत ती जीवंत असते. भाषा बोलणाऱ्या लोकांची संख्या जेवढी कमी, तेवढा त्या भाषेचा जीवन काल कमी असतो. शब्दाचा विचार केला तर, 'हवाईयन' ही जगातील सर्वात कमी शब्द असलेला भाषा आहे या भाषेत फक्त १३ शब्द आहेत तर 'तमीळ' ही जगातील सर्वाधिक शब्द असलेली भाषा आहे. तसेच अभिजात भाषेचा दर्जा मिळविणारी पहिली भारतीय भाषा तमीळ हीच आहे दोन हजार वर्षांची तिला वाङ्मयीन परंपरा लाभली आहे सद्यस्थितीत आज काही भाषा शेवटचा घटका मोजत आहेत अफगाणिस्थानमधील तिराही भाषा फक्त १०० लोक बोलतात तर अर्मेनियातील लोमात्रेन भाषा जेमतेम ५० लोक बोलतात हिब्रु ही जगातील सर्वात प्राचीन बोली भाषा असून ती आज लोप पावण्याच्या मार्गावर आहे भारतातील १९६ भाषा मृत्युपंथाला लागल्या आहेत तर भारतापाठोपाठ अमेरिकेचा क्रमांक लागतो तेथे १९२ भाषा अगदी नजीकच्या काळात राहतील की नाही ही धास्ती आहे. इंडोनेशिया या देशातही काही वेगळी परिस्थिती नाही तेथे १४७ भाषा मृत अवस्थेत आहेत. जगातील २८ टक्के भाषा अशा आहेत. की, त्या बोलण्याच्या लोकांची संख्या हजाराहून कमी आहे. जगातील काही

भाषा आहेत की, त्यांनी आपलं अस्तित्व टिकविण्यासाठी जिकरीचे प्रयत्न केले त्यामध्ये चीनमधील नुशू भाषेचा उल्लेचा करावा लागेल ही भाषा फक्त महिलाच बोलतात तशीच काहीसी स्थिती पेरुमधील आयाक्विटो भाषेची आहे भारतात अंदाजाने निकोबार बेटावरची साधारणपणे ८५ वर्षांची बोआ सेनिअर नावाची महिला मागील काही वर्षात मरण पावली आणि 'बो' नावाची भाषा नष्ट झाली. एवढेच नाही तर तिच्याबरोबरच बो नावाची संस्कृतीही नाहीसी झाली. भारत देशाला मिळालेली भाषिक वैभवसंपन्नता टिकवायची असेल तर परकीय भाषांची आक्रमण थांबवणं अत्यंत गरजेचे आहे. भारतीय भाषांना इंटरनेटसारख्या जग जोडणाऱ्या संवाद महाजालांसाठी वापरात आणणं नजीकच्या काळासाठी लाभदायी ठरणार आहे. शेवटी शब्द भांडार हेच भाषेचे वैभव संत ज्ञानेश्वर म्हणतात .

जैसे बिंब तरी बचके एवडे।

परि प्रकांश त्रैलोक्य थोकडे ।

शब्दाची व्याप्ती तेंणे पाडे' ।

अनुभवावी ।।

तर संत तुकाराम म्हणतात,
आम्हा घरी धन शब्दांचीच रत्ने ।
शब्दांचीच शस्त्रे यत्न करू ॥१॥

शब्दचि आमुच्या जीवाचे जीवन ।
शब्द वाटू धन जन लोका ॥२॥

तुका म्हणे पाहा शब्दचिं हा देव
शब्देचिं गौरव पूजा करू ॥३॥

- डॉ. एकनाथ फुटाणे,
विभागप्रमुख, मराठी विभाग

“मुलगी वाचवा, मुलगी शिकवा”

आपल्या धार्मिक ग्रंथात लिहिले आहे “यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्वे तत्र देवता” याचा अर्थ होतो की जिथे नारीचा अर्थात स्त्रियाचा आदर सन्मान केला जातो तेथेच परमेश्वराचा वास असतो. परंतु वैदिक काळातील आपली ती संस्कृती आता मात्र पुस्तकांपुरती मर्यादित झाली आहे. आधुनिक भारत एवढा आधुनिक झालाय की आता मुलींकडून जगण्याचा अधिकार देखील हिसकावून घेतला आहे. जन्म मृत्यू परमेश्वराच्या हातात असतो. परंतु आपल्यामधील काही लोक स्वःताला परमेश्वर समजत गर्भात असणाऱ्या बाळाला फक्त एवढ्यासाठी मारुन टाकतात कारण ती एक मुलगी असते. देशात प्रति पुरुष महिलांच्या संख्येत खूप जास्तीचे अंतर दिसून येते. या मुळेच देशात ‘लैक वाचवा’ किंवा ‘मुलगी वाचवा, मुलगी शिकवा’ या अभियानाची सुरुवात करण्यात आली. आपला देश पूर्वीपासून पुरुषप्रधान आहे. म्हणून स्त्रियांवरील अत्याचार दिवसेंदिवस वाढत आहे.

‘मुलगी वाचवा’ अभियानाचा प्रमुख उपदेश देशात स्त्रियांची संख्या वाढवून त्यांच्यावर होत असलेल्या अत्याचाराला कमी करणे हा होता आज जेवढा आपला देश आणि समाज विकसित होत आहे तेवढेच स्त्रियांवरील अत्याचार आणि हिंसेचे प्रमाण वाढत आहे.

आजचे विज्ञान जेवढे आपल्सा साठी वरदान आहे तेवढेच अभिशाप देखील आहे. दवाखाने, मेडिकल व औषधी मनुष्यांच्या चांगल्यासाठी बनवण्यात आले. परंतु काही लोकांनी या सुविधेचा अयोग्य पद्धतीने वापर सुरू केला. याचे ताजे उदाहरण सोनोग्राफी आणि अल्ट्रासाउण्ड मशीन आहे. ज्याच्या मदतीने गर्भात असणाऱ्या बाळाचे लिंग लक्षात येते.

परंतु यात चूक विज्ञान किंवा वैज्ञानिक शोधांची नसून त्याचा अयोग्य वापर करणाऱ्यांची आहे. १९९१ च्या जनगणनेनुसार देशात पुरुषांच्या तुलनेत मुलींच्या संख्येत खूप कमी पाहण्यात आली. तेव्हापासून या गोष्टीकडे लक्ष देण्यात आले परंतु तरीही या नंतर

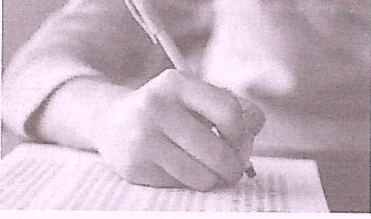
२००१ च्या राष्ट्रीय जनगणनेत मोठ्या प्रमाणात महिलांच्या संख्येत घट आढळली सन २००१ नंतर २०११ च्या जनगणनेत देशातील प्रती पुरुष महिलांची संख्या ९१८/१००० झाली. ही संख्या २००१ पेक्षा अजून कमी झाली जर देशातील महिलांची संख्या अशाच पद्धतीने कमी होत राहिली तर एक दिवस महिलांची ही संख्या शून्य स्थितीत येऊन जाईल. परंतु २२ जानेवारी २०१५ ला शासनाने स्त्री-भ्रूण हत्या रोखण्यासाठी कठोर कायदे तयार केले. या कायदानुसार जर कोणीही व्यक्ति किंवा डॉक्टर गर्भाचा लिंग तपासत असेल तर त्याला कठोर दंड व शिक्षा भोगावी लागेल. सोबतच असे कार्य करणाऱ्या डॉक्टरचा दवाखाना व लायसेन्स रद्द करण्यात येईल.

म्हणून आज प्रत्येक दवाखान्यात मोठ्या अक्षरात लिहलेले असते की स्त्री भ्रूण हत्या व लिंग तपासणे कायद्याने दंडनीय आपराध आहे. शासनाच्या या प्रयत्नामुळेच आज आपल्या देशातील स्त्रियांची स्थिती सुधारत आहे. व स्त्री देखील पुरुषांप्रमाणेच खांदयाला खांदा लावून कार्य करित आहे.

“मुलगा - मुलगी भेद नको, मुलगी झाली खेद नको.”

कविता

परीक्षा

खरचं परीक्षा काय आहे
एक तासाचा ऑनलाईन
ऑफलाईन खेळ आहे.
जमल तर पास नाही
तर नापास आहे
टाईम टेबल आला आहे
नोटीस देणे चालू आहे
अभ्यास मात्र शुन्य आहे
स्वप्न मात्र मोठी आहे
ऑफलाईन पेपर देणे चालू आहे
कोरोना जीवाशी खेळत आहे.
एक दोन महिन्यांनी
रिजल्ट लागणार आहे.
पास झाल तर बर, नाही तर
पुढचं सेमिस्टर कुठ गेल आहे.
खरचं परीक्षा काय आहे?

बाप

जन्मापासून लग्नापर्यंत जोपासतो तो बाप,
फांदीवरच्या फुलासारख मुलीला वाढवतो तो बाप
लेक सुखात नांदण्यासाठी घर चांगले
भेटण्यासाठी कष्टाची चप्पल झिजवतो तो बाप।
पाषाणासारखा काटक पर्वतासारखा ताठर
इतका स्वाभिमानी माझा बाप
मुलीला वाटी लावता वेळेस मात्र
ढासळतो तो बाप -----
मायेच काळीज आणि काळजाची परी

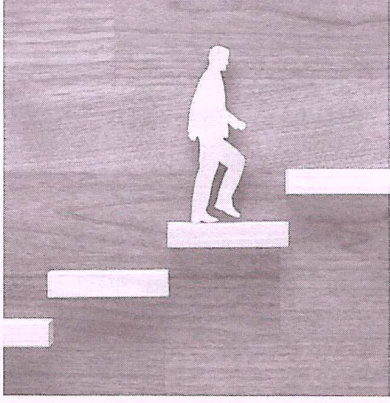
दुसऱ्याला सोपवतांना तळपतो आत
लेकीच्या भेटीस काठी टेकीत टेकीत
जीव मुठीत धरून भेटायला येतो तो बाप
मुलीच्या चेहऱ्यावरचे हास्य
काळजातले व मनातले रहस्य अचुकतेने जाणतो,
पारखतो तो फक्त बाप -----

आई वडिलांची जागा

आई - वडीलांची जागा अढळ आहे-----
ध्रुव ताऱ्यासारखी
अनेक नाती फुलतात -----कोमेजतात
पण आईवडिलाचं नात नुसत बहरतं
आईची माया कोणी देईल काय आयुष्यभर
वडीलांची जागा कोणी घेईल काय क्षणभर
आईच्या मायेला पदर नसतो मोजायला
वडीलांच्या कष्टाला माप नसते तोलायला
आईच्या प्रेमाला उपमा नसते फार
वडिलांच्या पायाला भेगा मात्र भारंभार
आई नावाचं पान मिटता मिटत नाही.
वडीलांचा कल्पवृक्ष भेटता भेटत नाही.
म्हणून मिळेल ते दान पदरात पाडून घ्या
आई वडिलांची शिदोरी जीवनभर
ओंजळीत भरून घ्या.

स्वतः बदला जग बदलेल

स्वतः बदला जग बदलेल
 आपली नाती आणि पैसा
 यांची किंमत समान करा
 कारण दोन्ही कमावणं कठीण आहे.
 पण गमावण सोपं आहे.
 खूप सोप आहे जमिनीवर
 अलिशान घर बनवण.
 मनात घर करायला
 जीवन अपुरं पडतं.
 लहानपणी शाळेत जाते वेळी
 पाच रुपये मिळायचे
 आज हजारो मिळाले तरी,
 तो आनंद चेहऱ्यावर येत नाही.
 आपल्या अश्रुंना इतकं मौल्यवान करा
 की कुणी त्याला विकत
 घेण्याचा प्रयत्न करू नये
 आणि आपल हास्य इतकं स्वस्त
 करा की, प्रत्येक जण त्याला
 मिळवण्याचा प्रयत्न करेल.
 जीवन बदलण्यासाठी
 लढाव लागत आणि सोपं
 करण्यासाठी समजावं लागतं.

- प्रिया संतोष वाघुले

मी ही प्रेम केलंय

मी ही प्रेम केलंय
 बालपणीच्या त्या निरागस जगण्यावर
 अन्
 पहिला पाऊस पडल्यावर,
 येणाऱ्या मातीच्या मन मुग्ध सुगंधावर॥
 मी ही प्रेम केलंय
 आपल्या लेकरांचे लाड पुरवतांना
 स्वतः चे अस्तित्व विसरण्याचा आईवर
 अन आपल्या लेकरांची स्वप्न डोळ्यात साठवून
 रात्रदिवस झुरणाऱ्या त्या बापावर ॥
 मी ही प्रेम केलंय
 रस्त्यावर चालतांना बोचणाऱ्या दगडावर आणि
 अनवाणी पायांनी फिरतांना
 टोचणाऱ्या त्या काट्यांवर ॥
 - जयश्री सोनवणे (बी.ए. द्वितीय वर्ष)

भावनांची भरते घागर

भावनांची भरते घागर
 शब्दांना फुटतो पाझर
 प्रवाहात वाहत जाता
 काव्याचा होतो जागर
 पेटतो मनाचा सागर
 येथे कुणी फिरकत नाही
 फक्त शब्दांचाच वावर
 शब्दांनी नसतेच बनत
 गरजेची कांदा भाकर
 कवितेच्या शेतामेय
 शब्दांचा पळतो नांगर
 शब्दांची मी राणी नाही
 बिनपगारी व्यर्थ नोकर
 तरीही, शब्दांमध्ये दिसतो
 राम आणि कृष्ण-मनोहर
 - साक्षी पवार (बी.ए. प्रथम वर्ष)

जरा बहरणे बाकी आहे

अंधाराच्या गर्भामध्ये
गेल्या अनेक रात्री तरीही
मनासारखे दिवस उगवणे
अजुनही बाकी आहे
ज्या बागेत आनंदाचे
फुल उमलणे बाकी आहे
मावळतीच्या संध्याकाळी
गगण एकटे अता जरी
त्या मेघातून श्रावणधारा
पुन्हा बरसणे बाकी आहे
या वादाळात हरवून गेले
अनेक सुखाचे क्षण तरी,
त्या भूमिवर स्वप्न-ऋतुचे
जरा बहरणे बाकी आहे.

- साक्षी पवार (बी.ए. प्रथम वर्ष)

फक्त तु हो म्हणं

फक्त तु हो म्हणं
मी जगालाही आग लावेल
मी यमाचिही वाट लावेल
ताटातही तूप लावेल
टमाटयाचं सुप लावेल
तु फक्त हो म्हणं
मी हवेतपण घर बांधेल
मी पाण्यालाही आग लावेल
मी भज्यांचा वडा बनवेल
समोस्याचा पिझ्झा बनवेल
फक्त तु हो म्हणं
मी पापडाची पण पोळी बनवेल
नदीचा समुद्र बनवेल

दिवसालाही रात्र बनवेल
तु फक्त हो म्हणं
मी शाळेलालाही मंदिर बनवेल
शिक्षकाला देव बनवेल
विद्यार्थ्यांना फुल बनवेल
तु फक्त हो म्हणं
मी लॉकडाऊन पण पाळले
मास्कपण लावेल
हसत हसत मृत्युलाही सामोरे जाईल
फक्त तू हो म्हणं

- ज्ञानेश्वर मस्के

मैत्री

मैत्री करत असाल तर
पाण्यासारखी निर्मळ करा
दुर वर जाऊन सुद्धा
क्षणोक्षणी आठवेल अशी करा
बहरु दे आपल मैत्रीच नातं
ओथंबलेल मन होऊ दे रीत
अशीच असु दे तुझ्या मैत्रीची साथ
घट्ट पकड माझ्या मैत्रीचा हात
मैत्री नावाच्या नात्याची,
वेगळीच असते जाणीव
भरुन काढते आयुष्यात
प्रत्येक नात्यांची उणीव
मैत्री एक अलगत स्पर्श मनाचा,
मैत्री एक अनमोल भेट जीवनाची,
मैत्री एक अनोखा ठेवा आठवणींचा
मैत्री एक अतुट सोबत आयुष्याची
मैत्री एक अतुट सोबत आयुष्याची
मैत्री करत असाल तर
दिव्यातल्या पणती सारखी करा
अंधारात जे प्रकाश देईल
हृदयात अस एक मंदिर करा.

- जयश्री सोनवणे (बी.ए. द्वितीय वर्ष)

मुलींनी वागावे तरी कसे ?

मनमोकळेपणाने समाजात वावरले तर,
म्हणता मुलींना वेळच नाही,
धीर गंभीरपणाने समाजात वावरले तर,
म्हणतात फेस करण्याची हिंमत नाही
लग्न लवकर केलं तर,
म्हणतात प्रकरण असेल
लग्न उशिरा केल तर
म्हणतात, मुलीत काही उणीव असेल
खुप मित्रमंडळी असतील तर
म्हणता टवाळखोर असेल
आणि मित्रमंडळी नसतील तर
म्हणतात एकलकोंडी असेल
खुप शिकलेली असेल तर
म्हणतात डोक्यावर मिरे वाटेल
आणि कमी शिकलेली असेल
तर म्हणतात अडाणी असेल?
अशा या दुतोंडी दुनियेत मुलींनी जगावे तरी कसं
निरपराधी असतांना
बदनामीला घाबरून, मरावे तरी कसे?
मुलींनी वागावे तरी कसे ?
मुलींनी वागावे तरी कसे?
- जयश्री सोनवणे (बी.ए. द्वितीय वर्ष)

”ये एमपीएससी”

अशी कशी गं तु एमपीएससी
सर्वांना करतेस पिशी
ज्यांना फक्त तुझाच नाद
त्यांच्या हातात दयायला लागलीस देशी
किती ध्यास तुझा मनी
गेलाय काळजाच्या आरपारी
तुला मिळविण्याच्या पायी झाली
आमच्या आई-बाबांच्या हाडाची काशी
नाही लागत दिवसाची चाहुल
नाही मिळत रात्रीचा उसासा कधी

तु वेळच असे केलंस की, कळीतही नाही
कित्येक रात्री राहिल्या उपाशी
शेवटी हिशोब करतेय
तुझ्या सोबत बेधुंद झालेल्या क्षणाची
तुला हृदयाशी धरून ढसा ढसा
रडलेल्या अश्रुची
आई बाबांनी लावलेल्या पैशाची
त्यांच्या डोळ्यांत साठवलेल्या स्वप्नांची
तु निष्ठुर नाहीस हे आम्हाला माहीत आहे.
फक्त एकच लक्षात ठेव,
आमची स्वप्न रेंघाळती तुझ्या पायांपाशी
फक्त एकच विनंती आहे तुला माझी
नको लावू कोणाच्या हसत्या खेळत्या
गळयाला फाशी ये एमपीएससी '
- जयश्री सोनवणे (बी.ए. द्वितीय वर्ष)

कोणीतरी असावं समजून घेणारं

अंतर्मनाचा ठाव घेणारं, दुखात अश्रु पुसणार
हृदयाला कवटाळणारं
खरंच कोणी तरी असावं समजून घेणारं
आई वडिलांनंतर जीवापाड प्रेम करणारं
स्वतः पेक्षा जास्त काळजी घेणार आणि
आयुष्यात कधीही सोडून न जाणार,
खरंच कोणीतरी असावं समजून घेणारं
कोणी तरी असावं ज्याला आपल्या दिसण्यापेक्षा आपलं
असणं गरजेच वाटणारं
ज्याच्याशी बोलातांन रोज नव्याने
ओळख व्हावी असं वाटणार खरंच
कोणी तरी असावं समजून घेणारं
कोणी तरी असावं आपल्या स्वप्नांना
स्वतःच स्वप्न समजून पूर्ण करणार,
आपल्या भावनांचा विचार करून,
आपलयला आपलंस बनवणारं, खरंच
कोणीतरी असावं समजून घेणारं
कोणीतरी असावं आपल्याला
खरेपणाने आणि प्रामाणिकपणे जीव लावणार
ज्यांचं जगणं ही आपल्यासोबत अन मरणही आपल्या

सोबतस असंच
कोणीतरी असाव समजून घेणारं
खरंच कधीकधी वाटतं कोणीतरी
असावं समजून घेणार
ज्याच्या आठवणीने डोळ्यात पाणी तरळणारं
सोबत नसतांनाही असल्याचा भास होणारं
खरंच कोणीतरी असावं समजून घेणारं -----

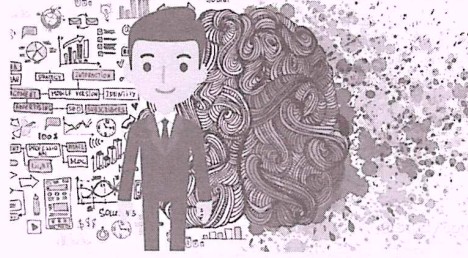
- कु.सोनवणे जयश्री अशोक
(बी.ए.द्वितीय वर्ष)

नारीशक्ती

दुर्गा काली तिचीच रूपे
तिच निर्मला आणि कल्पना
अवघ्या जगास पेलणारी
धरणी सुद्धा आहे माता
एक नारी असंख्य भूमिका
तिच्याविना 'तो' शून्य
हसत ती संघर्ष करते
शक्ती नारीची असामान्य
ज्या हातांनी माया देते
प्रसंगी तलवार पेलते
स्वराज्य मिळवून देणा-या
शिवबाची जिजाई असते
सामर्थ्य तिचे अगाध आहे
संधी ती शोधत असते
स्त्री सशक्त व्हावी म्हणून
सावित्रीबाई मग जन्मते
जिथे कुठेही शेवट होतो
नवी सुरवात नारी करते

ताटी उघडा ज्ञानेश्वरा
सांगणारी मुक्ताई असते
उंच भरारी घेते नारी
क्षितिजापल्याड जाते नारी
शक्ती ती संवेदना ती
कमाल रहस्य आहे नारी
- साक्षी पवार (बी.ए.प्रथम वर्ष)

विचारांचा सूर्य

कित्येकांच्या जीवनात ह्या
काळोख इतका दाटला की,
म्हणून गरजेचाच वाटतो
विचारांचा सूर्य उगवणे

असंख्य हरवत गेले येथे
आकर्षणाच्या रस्त्यांवर
म्हणून गरजेचाच वाटतो
विचारांचा मार्ग बदलणे

कर्मकांडामध्येच आता
समाज सारा बुडतो आहे
म्हणून गरजेचाच वाटतो
विचारांचा धर्म समजणे

भ्रष्ट सारे आचार झाले
माणुस लाच घेतो आहे
म्हणून गरजेचाच वाटतो
विचारांचा अर्थ उमजणे

- साक्षी पवार (बी.ए.प्रथम वर्ष)

थकलास काय मित्रा

थकलास काय मित्रा उठून चालायला लाग
झोपलेल्या तुझ्या नशीबाला आन जरा जाग
मी सांगितलेलं मित्रा येईल तुला राग
पण तु मात्र तुझ्या ध्येयावा काढ जरा माग
समाजात जरासं तु नीट वागायला शिक
प्रेमासाठी मात्र कुणापुढे मागू नकोस भिक
आताच्या जमान्यातले भिकाऱ्याला भीक देत नाय
तु तर तरणांवांड पोऱ्या तुला कोण देणार हाय
म्हणून म्हणते मित्रा कुणापुढे हात नको पसरू
तुझी पण काही इज्जत आहे हे नको विसरू
तू जर काही इज्जत आहे हे नको विसरू
तु जर मित्रा तुझ्या ध्येयासाठी झटशील
प्रेम, वगैरे सगळ्या गोष्टी तुला आपोआप भेटतील
माय बापानं तुझ्यासाठी पाहयलं नाही उन्हं तान
त्यांच्या तरी कष्टाची ठेव जरा जाण
माय बापानं तुझ्यासाठी केलं जीवाचं रान
म्हणून म्हणते मित्रा स्वप्न पूर्ण करण्याची घे आन
थकलास काय मित्रा उठून चालायला लाग
झोपलेल्या तुझ्या नशीबाला आन जरा जाग
कु.सोनवणे जयश्री अशोक (बी.ए.द्वितीय वर्ष)

कशी असावी ती...!!!

जास्त गोरी नसली तरी चालेल पण थोडीशी सावळी
अशी असावी ती... !!!
जीन्स - टॉप मधली नसली तरी चालेल पण दुपट्टा
असलेला ड्रेस घालणारी अशी असावी ती... !!!
मेकअप करणारी नसली तरी चालेल पण दिसायला
देखणी अशी असावी ती... !!!
जास्त उंच नसली तरी चालेल पण थोडीशी बुटकी
अशी असावी ती... !!!
शूलि नसली तरी चालेल पण थोडीशी बालिश अशी
असावी ती... !!!
शांत बसणारी नसली तरी पण सतत बडबड करणारी
अशी असावी ती... !!!

नाकात नथ नसली तरी चालेल पण नाजूक फुल्ली
घालणारी अशी असावी ती... !!!
कानात Earphone नसले तरी पण सुंदर कानातले
घालणारी अशी असावी ती... !!!
माझ्याशी प्रेमाने बोलली नाही तरी पण भांडण
झाल्यावर मनवणारी अशी असावी ती... !!!
मी फक्त तिच्यावर प्रेम करणार आणि ती फक्त
माझ्यावर प्रेम करणारी अशी असावी ती... !!!
अशी असावी ती... !!!

मान समाधान

किती दुःख आहे । तुझ्या जीवनात? ।
आहेस कशात । कमी सांग ॥
तुला हात दिले । काम करायला ।
घाम गाळायला । शिक वेड्या ॥
डोळे दिले तुला । बघू शकतोस ।
कशाला होतोस दुःखी मग ॥
बोलायला कंठ । तुझे सुरक्षित ।
बोल नियमित । प्रेमभावे ॥
आहे तुझकडे । चालायला पाय ।
हवे मग काय । सांग आता? ॥
अवयव तुला । दिले नाही कमी ।
तरीही संयमी । कसा नाही? ॥
बघ अपंगाना । एकदा डोळ्याने ।
करती गाऱ्याने । सांग कधी? ॥
त्यांच्यापेक्षा दुःख । कोण भोगतोय? ।
कोण जगतोय । काळोखात ? ॥
शरीर सुखात । तर सुखी मन ।
कशाला जतन । संव्यतीचे ॥
आहे खाण्यासाठी । उदर भरून ।
जगतो रडून । मग कसा ? ॥
आहे त्यात जरा । मान समाधान ।
वाढवून ज्ञान । जग जरा ॥
कोणती तुलना । स्वतःशी करणे ।
म्हणजे साहणे । खरे दुःख ॥
अजून तुजकडे । आहे सर्वकाही ।
कमी नाही काही । मान्य कर ॥

- वैष्णवी गणेश सोळंके, (बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष)

बरसात

अजूनही बरसात आहे
 माझे डोळे चिंब भिजलेले आहे.
 अजूनही बरसात आहे
 इंद्रधनुशाने माझे मन
 विचलीत झाले आहे
 डोंगर दर्यानी फिरनारे
 पाखरं अजून घट्यात आहे
 अजूनही बरसात आहे
 पुन्हा आठवणीच्या जगात
 मला येऊन जात आहे
 अजूनही बरसात आहे
 अंगावर माझ्या ओसळणारा
 तो थेंब मनाला स्पर्श
 करून जात आहे.
 अजूनही बरसात आहे
 माती सुगंध देऊन जात आहे
 मातीचा सुगंध मला वेड लाऊन जात आहे.
 अजूनही बरसात आहे
 अजूनही आभाळ गरजत आहे
 गरजलेले आभाळ काही सांगून जात आहे
 तो पुन्हा आठवन करून जात आहे
 अजूनही बरसात आहे

जैस्वाल आनंदलाल चंपालाल

(बी.ए. तृतीय वर्ष)

(केंद्र प्रोफेसरी, मिर्झापूर, कर्नाटक राज्यात)

“ मनाची स्वभावाची सुंदरता ”

शरिराची सुंदरता वयाबरोबर संपते, तर
 मनाची सुंदरता शेवटपर्यंत टिकून राहते.

शरीराला वय असत,

मनाला तो कधीच नसत...

शेवटी काय, आपण व्यक्तीच्या

स्वभावाच्या प्रेमात असतो, शरीर तर

निमित्त मात्र असतं...

माणसाच्या स्वभावात गोडवा,

शालीनता, प्रामाणिकपणा आणि

विनयशिलता असेल तर, त्याची काही

क्षण जरी सोबत मिळाली तरी ती

हवीहवीशी वाटते....

म्हणूनच बाहेर लक्ष दिव्यांची सुंदर

आरास असूनही देवघरातील समईच्या

तेजापुंड आपण नतमस्तक होतो...

आयुष्यात अशी माणसं कधी भेटली तर

त्यांच्यावर जीवपाड प्रेम करावं....

आपल्या आवडत्या माणसाचं

आपल्यासोबत असणं ही आयुष्यातील

सगळ्यात मोठी कमाई....

ती प्रत्येकाच्या वाट्याला येतेच असं

नाही. आजकाल अशी माणसं भेटतात

तरी कुठे ? नशिबानं

कधी भेटलीच तर हळुवार

जतन करून ठेवावीत....

कदाचित, पुन्हा भेटतील, न भेटतील?

- लक्ष्मण चव्हाण,

(बी.एस्सी. प्रथम वर्ष)

बाप माणूस

सोप नसंत हो कुटुंबाचा बाप होणं
चेहऱ्यावर हस्य ठेवून परिस्थितीच ओझं वाहण
असतात असंख्य विचार मनात काळीज
पोखरते कुटुंबाची
तो होऊन पावनखिंडीतील बाजी
गरजा पूर्ण करण्यातचं आयुष्य त्याचे सरते
कधी लाईट फोनची बिले तर
कधी होमलोनचे हप्ते
आयुष्यमुलांसाठी झिजवूनसुद्धा कोरीच त्याच्या
नशीबाची डायरी
म्हणून तर पाहावी लागते त्याला कधीतरी
त्या वृद्धाश्रमाची पायरी
मोट्या अभिमानाने म्हणतो
आपण बाप हा बाप असतो.
कारण आई जरी प्रेमाचे
प्रतीक असली तर बाप हा
सर्वोच्चतेचं प्रमाण असतो.

- मयुरी सोमवंशी / अश्विनी सिरसाट
(बी.एस.सी. व्दितीय वर्ष)

आई

आई म्हणजे आत्मा आणि ईश्वर
तिच्या रूपात वसतात ब्रह्मा, विष्णू, महेश्वर
आई म्हणजे श्रावणतील पाऊस
थेंबा थेंबातून आनंद देणारा
साथ रंगाचा इंद्रधनुष्य प्रत्येक मनाला भावणारा
विद्येची आराध्य दैवत म्हणजे माता सरस्वती
सारे ब्रह्मांड आईच्या पायाभोवती
आई म्हणजे मायेचा सागर, सुखाचे आगार
मोत्यात जशे शिंपले मौल्यवान दिसतात
तसे आईच्या संस्कारे मुले घडतात
आई आई म्हणता दाटून येते मन
आई आहे प्रत्येकाचे मौल्यवान धन

कु. आरती सोनुने/कु. वैष्णवी सोळंके
बी.एस.सी. द्वितीय वर्ष

महाविद्यालयातील
मुलांचे वसतिगृह.

हिंदी विभाग

- संपादक -

डॉ. भगवान कांबळे

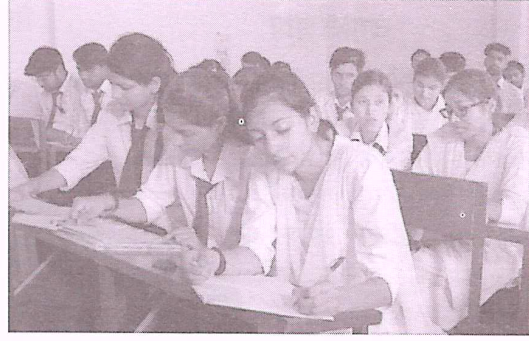
- विद्यार्थी संपादक -

हृषीकेश गंगावणे

विद्यार्थी जीवन में समय का महत्व

इस संसार में समय का हमारे जीवन में बहुत ही महत्वपूर्ण स्थान है। खोया हुआ, धन पुनः अर्जित किया जा सकता है, खोया वैभव पुनः प्राप्त किया जा सकता है, अपने पसंदिता जगह फिरसे घुमा जा सकता है, पसंदिता खाना कई बार खा सकते हैं किन्तु समय को एक बार खोने के बाद पुनः प्राप्त नहीं किया जा सकता। हम समय को कभी रोक नहीं सकते। समय कभी नहीं रुकता किसी के लिए। बिना फिरसे नहीं ला सकते। समय निरंतर गतिशील रहता है। समय का सदुपयोग कर जीव को नयी दिशा उन्नति प्रधान की जा सकती है जबकि इसका दुरुपयोग अब पछताय होत क्या जब चिडिया चुग गयी खेत कहने के लिए बाध्य करता है। विद्यार्थी जीवन में तो समय का महत्व और भी बढ़ जाता है।

विद्यार्थी के जीवन में समय का महत्व हम शब्दों में बता नहीं सकते। कहते हैं अगर विद्यार्थी ने समय का सदुपयोग करना सिख गया तो उसे सफल बनने से कोई रोक नहीं सकता। यदि विद्यार्थी जीवन में समय का सही उपयोग किया जाए तो जीवन में सफलता अवश्य प्राप्त होती है। इसके विपरीत जो विद्यार्थी कर लेंगे या पढ़ लेंगे का दृष्टिकोण रखते हैं, उन्हें असफलता का सामना करना पड़ता है। विद्यार्थियों को चाहिए कि वे अपना हर कार्य निर्धारित समय पर या उसके पूर्व ही समाप्त कर लें जिससे बचे हुए समय में दुसरे कामों को करने की रूपरेखा बनायी जा सके।

समय बहुत ही मुल्यवान है इसीलिए खाली समय का भी ऐसा उपयोग करना चाहिए कि वह भी उपयोगी सिद्ध हो। इस खाली समय में विद्यार्थी अपने शिक्षकों या अपने से बड़ों से मार्गदर्शन प्राप्त कर सकते हैं। विद्यार्थी अपने खाने-पीने, खेलने-कुदने, सोने-जागने और पढ़ने के लिए एक तालिका का निर्माण कर समय को व्यवस्थित करें। यह न हो की अभी तो परीक्षा के लिए काफी समय है, बाद में पढ़ लेंगे। आज खेल ले कल पढ़ लेंगे, यह कह-

ते-कहते समय सब बीत जाता है, पता ही नहीं चलता और परीक्षाएं सर पर आ जाती हैं। ऐस में सभी विषयों की तैयारी अच्छे से हो नहीं पाती और परिणाम यह होता है कि असफलता ही हाथ लगती है और विद्यार्थी हाथ ही मलते रह जाता है। खाली समय में विद्यार्थी को समाज सेवा का कार्य कभी करना चाहिए जिससे की समाज में वे आदर्श विद्यार्थी कहलाये और उनको समाज में सम्मान मिले।

समय सफलता कि कुंजी है इसलिए जीवन में वही लोग सफलता और उन्नति प्राप्त करते हैं जो समय के महत्व को समझते हैं। यदि समय को सही प्रकार से उपयोग किया जाए तो समय कभी भी प्रतिकूल नहीं होता, बल्कि हर कदम पर हमारा साथ देता है। विद्यार्थियों के लिए तो एक-एक पल किमती होता है। विद्यार्थियों को चाहिए कि वे उन व्यक्तियों के जीवन से प्रेरणा ले जिन्होंने समय का सही उपयोग कर जीवन में सफलता प्राप्त की है।

एक वृक्ष पर फुल लगते हैं एवं सह समय आने पर वृक्ष उन्हें स्वयं गिरा देता है। यदि उस फुल को समय से पहले तोड़ लिया जाए तो उसके गुण एवं स्वरूप में अंतर आ जाता है। इसलिए समय के महत्व को समझना चाहिए। किसी ने सच ही कहा है कि विद्यार्थी को तीन वर्ष का कठिण परिश्रम आगे के तीस वर्ष सुख देगा परंतु अभी की तीन वर्ष की मौज - मस्ती पुरे जीवन दुःख देगी। इसलिए विद्यार्थियों को सोच समझकर समय का उपयोग करना चाहिए ताकि आने वाला भविष्य उनके जीवन में रोशनी भर दे तथा समाज में सम्मान मिले।

उपसंहार

समय के लिए अंग्रेजी में बड़ा ही सही कहा गया है कि "टाईम इज मनी" अर्थात् समय ही धन है। जो विद्यार्थी इस धन को यूँ ही लुटाता रहता है वह एक दिन समय के लिए रोना पड़ता है। इसलिए समय की बहुमूल्यता को जानकर हमें इसका सह प्रबंधन करना सीखना चाहिए तभी जीवन में सफलता मिल सकेगी। समय का सदुपयोग कर जीवन को नयी दिशा उनर उन्नति प्रधान की जा सकती है। विद्यार्थी के जीवन में समय का महत्व हम शब्दों में बया नहीं कर सकते। अगर सफल व्यक्ती बनना है तो समय का सफल तरीके से उपयोग करना होगा।

- कु. प्रिया संतोष वाघुले
क्यों

कभी कभी मन में यह विचार आता है कि, लड़कियों को लड़को से कम क्यु समझा जाता है लड़को को कुल का वंश समझा जाता है तो, लड़कियों को वांझ क्यों समझा जाता है। लड़को का पढना - लिखना सही समझा जाता है। तो लड़कियों का पढना -लिखना गलत क्यों समझा जाता है। लड़को के पैदा होने पर खुशी मनायी जाती है, तो लड़कीयों के पैदा होने पर शोक क्यों मनाया जाता है। लड़कियों को घर से बाहर निकलने से रोका जाता है। तो लड़को को घर से बाहर निकलते समय उन की मर्यादा में रहना क्यों नहीं सिखाया जाता है; हैराण हूँ दुःखी इस आजाद देश में इस छोटी सोच को बढावा क्यों दिया जाता है। अब जरूरत है इस संकीर्ण सोच को बदलने की अब जरूरत है महिलोओं को सशक्त बनने की अब हर किसी को जगना होगा। और सबको जगाना होगा बहुत खो लिया नारी ने, अब उसे उसका हक्क दिलाना होगा।

स्त्रियो को खुद इसकी शुरुआत करनी होगी।स्त्रियों को खुद, स्वयं को आगे बढना होगा उम्मीद है जल्द ही हालात बदलेंगे. उम्मीद है अब वक्त करवट होगा। और नहीं रहेगी किसी स्त्री के चेहरे पर सिकन गुलामगिरी का-----

- कु. प्रिया संतोष वाघुले
जीना मुश्किल
करती महँगाई

संघर्ष का दुसरा नाम ही जीवन है। मनुष्य को जीवन में अनेक समस्याओं का सामना करना पडता है। इसमें से कुछ समस्याएँ अल्पकालिक होती है, तो कुछ आजीवन चलती है। गरीब और मध्यम वर्ग के लिए ऐसी ही दीर्घकालिक परेशानी का नाम है- महँगाई ।

वर्तमान में निम्न और मध्यमवर्ग महँगाई से सबसे ज्यादा परेशान है। यह मनुष्य की मुलभूत आवश्यकताओं रोटी, कपडा,और मकान पर सर्वाधिक चोट करती है। सरकारी आकडों में यह भले ही स्थिर दिखे या अल्पकाल के लिए कुछ कम हो पर सत्य तो यह है की निरंतर बढती ही रहती है। सरकार भी अपना पल्ला झाडने के उद्देश से पहले तो मौसन,प्रकृती, आदि के प्रतिकुल होने का बहाना बनाती है, फिर इसका दोष दुसरों पर डालकर अपना पल्ला झाड लेती है। चुनाव करीब आते की हमारे तथाकथित भाग्यविधाता गरीबों का वोट पाने के लालच में महँगाई कम करने का दिवास्वप्न दिखाते है, पर चुनाव जीतते ही अपनी सुविधाएँ अपना वेतन -भत्ता बढाकर उसका भार आम जनता पर डाल देते है। चुनाव से पूर्व विभिन्न राजनैतिक पार्टीयाँ औद्योगिक इकाइयों से गुप्त से चंदे के नाम पर मोटी रक्कम वसुलती है। चुनाव के बाद इन इकारयों के मालिक अपने उत्पादों पर मनमर्जी मूल्य वृद्धी करते है। उन्हे कोई रोकने वाला नहीं होता है क्योंकि रिश्वत रुपी चंदा पहले ही दिया जा चुका होता है। महँगाई बढने का प्रमुख कारण है माँग और पूर्ति के बीच असंतूलन

होना। जब किसी वस्तु की आपूर्ति कम होती है और माँग बढ़ती है तो वस्तुओं का मूल्य स्वयंमये बढ़ जाता है क्योंकि आधिक कार्यशक्ती रखने वाले लोग उसे उँचे दाम पर खरीद लेते हैं। प्राकृतिक प्रकोप जैसे बाढ-सुखा, अतिवृष्टी, भूकंप, आदि महंगाई बढ़ाने में सहायक होते हैं। इनसे खेती की उपज घट जाती है और खादयान्न व अन्य वस्तुएँ बाहर से माँगणी पडती हैं। जमाखोरी, काला बाजारी आदि मानव निर्मित कारण हैं। इसके अलावा दोषपूर्ण वितरण प्रणाली, असफल सरकारी नियंत्रण तथा मनुष्य की स्वार्थपूर्ण प्रवृत्ति भी इसके लिए उत्तरदायी हैं।

महंगाई रोकने के लिए सरकार और व्यापारी वर्ग दोनों को आगे आना होगा। सरकार को वितरण प्रणाली सुव्यवस्थित तथा सुचारु बनानी होगी। प्राकृतिक आपदाओं से प्रभावित क्षेत्रों से दैनिकोपयोगी वस्तुएँ शीघ्र तिशिघ्र उपलब्ध करानी होगी। जमाखोरे और कालाबाजारी करने वाले पर कडा जुर्माना लगाते हुए कठोर दंड का प्रावधान होना चाहिए। इसक अलावा सरकार को अपने खर्चों में कटोती करना चाहिए। धनाढ्य वर्ग को अपनी विलासितापूर्ण जीवन शैली में बदलाव लाना चाहिए तथा ऐसे लोगों के बारे में भी सोचना चाहिए जो अपनी मूलभूत आवश्यकतों को पुरा करने के लिए संघर्षरत हैं।

- कु. प्रिया संतोष वाघुले

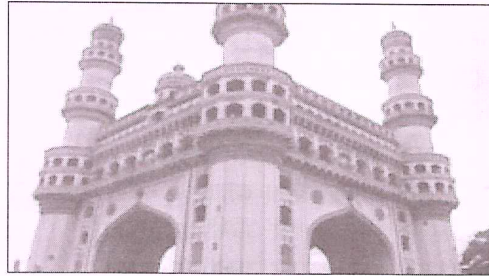
हैद्राबाद मुक्ति संग्राम में आर्य-समाज का योगदान

सन १९३८-३९ में जब अंग्रेजों का अत्याचार परम पर था, तथ आर्य समाज ने आंदोलन छेडा जिसे हैद्राबाद सत्याग्रह कहा जाता है। इस आन्दोलन में हिंदू महासभा ने आर्य समाज का साथ दिया। आन्दोलन सफल हुआ और निजाम हैद्राबाद को झुकन पडा। इस सत्याग्रह को भारत के स्वतंत्रता, संग्राम का भाग माना जाता है।

हैद्राबाद राज्य ब्रिटिश भारत की रियासत थी। इसमें वर्तमान तेलंगाना, मराठवाडा, उत्तर कर्नाटक विदर्भ

के कुछ भाग सम्मिलित थे। सन १७४४ से सन १९४८ तक निजाम हैद्राबात राज्य के शासक थे स्वतंत्रता सेनारियों के प्रदीर्घ हैद्राबाद मुक्ति संग्राम के उपरान्त १९४८ में भारत सरकार द्वारा निजाम शासन के विरुद्ध पुलिस कारवाई करके हैद्राबाद को भारत में समाहित कर लिया गया।

१७ सितम्बर १९४८ का दिन भारत के स्वतंत्रता संग्राम के इतिहास में वास्तव में एक निर्णायक मोड था। हैद्राबाद की जनता की सामुहिक इच्छा-शक्ती ने न केवल इस क्षेत्र को एक स्वतंत्र देश बनाने हेतु निजाम के प्रयासों को निष्फल कर दिया बल्कि इस

प्रांत को भारत संघ में मिलाने का भी निश्चय किया। जब १५ अगस्त १९४७ को पुरा भारत स्वतंत्रता दिवस मना रहा था, तो निजाम के राजसी शासन के लोग हैद्राबाद राज्य को भारत में मिलाने की मांग करने पर अत्याचार और दमन का सामना कर रहे थे। हैद्राबाद की जनता ने निजाम और उसकी निजी सेना रजाकारों की कुरता से निडर होकर अपनी आजादी के लिए पुरे जोश से लडाई जारी रखी।

भारत के तत्कालीन ग्रहमंत्री एवं लोह पुरुष सरदार वल्लभभाई पटेल द्वारा पुलिस कार्यवाही करने हेतु लिए गए साहसिक निर्णय ने निजाम को १७ सितम्बर १९४८ को आत्म - समर्पन करने और भारत संघ में सम्मिलित होने पर मजबुर कर दिया। इस कार्यवाही को 'ऑपरेशन' पोलो नाम दिया गया था। इसलिए शेष भारत को अंग्रेजी शासन से स्वतंत्रता मिलने के बाद हैद्राबाद की जनता को अपनी आजादी के लिए १३ महिने और २ दिन संघर्ष करना पडा था। यदि निजाम को उसके षडयंत्र में सफल होने दिया जाता तो भारत का नक्शा वह नहीं

होता जो आज है।

हैदराबाद राज्य का प्रथम संस्थापक निजाम -उल-मुल्क (पहला निजाम) था। इसी निजाम ने मुगलों से दगाबाजी कर राज्य को हडप लिया था। औरंगजेब के बाद मुगलों में सत्ता के लिए आपस में ही झगड़े -फसाद होते रहे और यह सिलसिला बढ़ता ही गया। इसका लाभ निजाम-उल-मुल्क ने उठाया और सन १९२४ में दक्षिण प्रान्त में स्वयं को सुल्तान घोषित कर दिया। हैदराबाद रियासत में इस वंश के कुल सात शासकों ने राज्य किया। यहाँ सन १७२४ से सन १९४८ तक निजाम शाही का शासन था। निजाम शासकों के नाम इस प्रकार हैं १) आसफजाह नवाब कमरुद्दीन किलिज खान। २) आसफजाह नवाब निजाम अली खाँ निजाम-उल्ल-मुल्क

- ३) आसफजाह नवाब सिकंदर जहाँ बहादूर
- ४) आसफजाह नवाब नासिरुद्दौला बहादूर
- ५) आसफजाह आफजदौला बहादूर
- ६) आसफजाह मीर महबुब अली खाँ बहादूर
- ७) आसफजाह मीर उस्मान अली खाँ बहादूर

इस निजाम आसकिया खानदान को दक्कन पर दो सौ साल तक हुकुमत करने का अवसर मिला। मीर उस्मान अली खाँ (सातवा निजाम) ने सन १९११ से १९४८ तक आसफजाही वंश के अंतिम शासक के रूप में शासन चलाया। हैदराबाद के १६ जिले थे। इस राज्य की जनसंख्या में नब्बे प्रतिशत हिन्दू व १० प्रतिशत मुसलमान थे, किन्तु राजभाषा उर्दु थी, और जन-सामान्य की भाषा हिन्दी थी। शासन चलाने के लिए हिन्दूओं को भी राज-दरबार में सम्मान दिया जाता था। इनमें महाराजा किशन प्रसाद, राजा करन प्रसाद "करण" आदि के नाम विशेष रूप से उल्लेखनीय हैं।

१८५७ का प्रथम स्वतंत्रता संग्राम

निजाम हुकूमत हमेशा अंग्रेजों के साथ देती रही। इतिहास इस बात का साक्ष्य है की, निजाम ने अपना स्वार्थ पूरा करने के लिए मुगलों से दगाबाजी की थी। इसी प्रकार अंग्रेज और फ्रेंच दोनों का साथ देकर उसने टीपू सुल्तान को भी धोखा दिया था। इसी कारण टी-

पू सुल्तान की हार हुई थी। इसके पश्चात भारत से अंग्रेजों की हुकुमत को उखाड़ फेकने के लिए सारे देश में स्वतंत्रता संग्राम लडा जाने लगा, उस समय भी हैदराबाद की जनता पीछे नहीं रही।

१७ जुलाई १८५७

मौलवी अल्लाउद्दीन, तुरेबाज खान और अमरसिंह लोधा के नेतृत्व में सेकड़ों वीरों ने पुतनी बावली के समीप स्थित अंग्रेजों की रेजिडेंसी पर हमला किया। इस हमले को विफल करने में निजाम ने अंग्रेजों का साथ दिया। इसके चलते आन्दोलन का नेतृत्व करने वालों को दिवान सर सालारजंग ने गिरफ्तार कर रेजिडेंसी के हवाले कर दिया।

१८ जनवरी सन १८५९ को जेल से भागने के कारण तुरेबाज खान को गोली मार दी गई। इसी प्रकार मौलवी अलाउद्दीन को भी २० जून १८५९ को अण्डमान की जेल में भेज दिया गया, जहाँ सन १८८४ में उनका देहान्त हो गया। तुरेबाज खान व मौलवी अलाउद्दीन के साथ ही अमरसिंह नाम एक सिपाई और था, जिसे फाँसी की सजा दी गयी।

अमरसिंह लोधा की शहादत

अमरसिंह का एक अंग्रेज सिपाही से विवाद हो गया। सिकन्दराबाद की अंग्रेजी छावनी में सक्त कलामी के कारण उसे रेजिडेंसी में गिरफ्तार करके दिवान के पास भेजा गया। उसका कहना था की "देहली के तमाम अंग्रेजों का कत्ल कर दिया जाएगा। दिल्ली फतेह करने के बाद आन्दोलनकारी हैदराबाद आयेंगे अब सिर्फ दो-तीन माह तक ही तुम्हारी हुकुमत चलेगी। देहली से हुजुर के नाम खत आ चुका है। सच्चाई का पर्दाफाश करने के कारण अमरसिंह लोधा सिपाई को फाँसी दी गयी,

सन १८६२

महान्तिकारी नेता नाना साहेब और तात्या टोपे ने हैदराबाद के सोलह जिलों का दौरा किया था, जिससे हैदराबाद के जिलों में अंग्रेजों के विरुद्ध बगावत होने लगी थी।

मार्च १८६२ में स्वतंत्रता सेनानियों ने हैदराबाद की जनता में कान्ति की ज्वाला भडकाने के लिए यहाँ के प्रमुख लोगों से संपर्क बनाना शुरू किया। बेगम बाजार, लालगीर स्कूल और ध्रुवपेट क्षेत्र के लोध क्षेत्रियों से सम्पर्क बनाया गया। १८५७ से ही यह क्षेत्र कान्तिकारियों का गढ़ बन गया था। कान्तिकारी साधु के रूप में यहाँ ठहरा करते थे। जब इस बात का पता निजाम और अंग्रेजी रेजिडेंसी को चला, तो क्रांतिकारी साधु के वेश में यहाँ से निकल पड़े थे। इसी कारण सन १८५७ से १९४७ तक की सारी घटनाएँ हैदराबाद की आजादी से संबंध रखती हैं।

सन १८७५

प्रथम स्वतंत्रता -संग्राम विफल होते ही आर्य समाज के संस्थापक स्वामी दयानन्द जी ने अंग्रेजी हुकुमत को उखाड़ फेंकने के लिए सर्व प्रथम हिन्दूओं के कुंभ-मेले में देश के राजा महाराजाओं से सम्पर्क बनाया था। महारानी झाँसी की रानी लक्ष्मीबाई, रामगढ़ की रानी अवन्तीबाई लोच क्षत्राणी, प्रसिद्ध क्रांतिकारी नाना साहेब, तात्या टोपे आदि से मिलकर एक योजना बनायी थी। इसी योजना का रूप सन १८५७ में भारत के प्रथम स्वतंत्रता -संग्राम के रूप में प्रसिद्ध हुआ जब यह कान्ति विफल हुई तो इसे संगठित रूप से चलाने के लिए सन १८५७ में स्वामी दयानन्द जी ने देश में आर्य समाज की स्थापना की थी। आर्य-समाज के विद्वानों ने ही काँग्रेस के आन्दोलनों में सबसे अधिक भाग लिया था। हैदराबाद मुक्ती संग्राम में भी लगभग सभी नेता आर्य समाजी रहे। इन आर्य-समाजी नेताओं को काँग्रेस पार्टी के नेताओं के नाम से जाना जाता है।

सन १९०६

काँग्रेस के आन्दोलन को कमजोर करने के लिये अंग्रेजों

ने मुसलमान नेताओं को भडका कर सन १९०६ में मुस्लिम लिग की स्थापना कराई थी। इसी संस्थान ने देश का बंटवारा कर मुसलमानों के लिए अलग पाकिस्तान बनवाया है।

सन १९२०

अंग्रेजों ने काँग्रेस के आन्दोलनों को कमजोर करने के लिये मुस्लिम नेता जिन्ना को भडकाया था। इसी प्रकार अंग्रेजों ने भारत के चार हिस्सों में चार पाकिस्तान बनाने की एक योजना लंदन में तयार की थी। इस योजना के अन्तर्गत जुनागढ़ और हैदराबाद को भी पाकिस्तान का हिस्सा बनाने का विचार था।

सन १९२७

हैदराबाद को पाकिस्तान बनाने के लिये कट्टरपंथी मुस्लिम नेता बहादूर यारजंग ने मजलिस तबलीग-ए-ईस्लाम की स्थापना की। इस संस्था का उद्देश हैदराबा में मुसलमानों की आबादी बढ़ाना था। इस उद्देश को पुरा करने के लिये बहादूर यारजंग ने उत्तर-प्रदेश से मुसलमानोंको बुलवाया और इस कार्य को सफल बनाने के लिए राज्य सरकार ने अपना सहयोग दिया। कट्टरपंथी, मुल्ला, -मोलवियों ने जब-रन हजारों गरीब हरिजनों को डरा-धमका कर इस्लाम में दिक्षित करना शुरू किया। परिणामस्वरूप आर्य-समाज हिन्दू-समाज एवं हिंदूस्थान की रक्षा के लिए मैदान में कुद पड़ा। हैदराबाद में सार्वजनिक जलसे करने पर पाबन्दी थी।

ऐसे समय आर्य-समाज के जलसे देवीदीन बाग में होते थे। इस संकट की घड़ी में सर्वप्रथम धुलेपटवासियों ने सिर पर कफन बांध कर जुमेरात बाजार के मैदान में आर्य-समाज का जलसा कराया। इस जलसे में आर्य समाज के प.धर्म भिक्षू जी. पं. रामचन्द्र जी ने भाषण दिया था। इन आर्यों के भाषण से प्रभावित होकर जो हिन्दू लोगों ने मुसलमान धर्म को अपना लिया था, वे पुन हिन्दू बन गये थे इस कार्य के लिए महात्मा आनंद स्वामी जी उर्फ खुशहालचन्द जी ने लोहार से पाँच हजार रुपये दान स्वरूप आर्य समाज ध्रुवपेट को दिये। दसरी समय से आर्य-समाज का

प्रचार -प्रसार हैदराबाद में जोर -शोर से होने लगा। इसे प्रचार के कारण हि हैदराबाद को पाकिस्तान बनाने के निजाम के नापाक मनसुबे असफल हो गये । इसी कारण निजाम ने आर्य समाज पर पाबन्दी लगा दि।

गांधीजी १९२९

सन १९२९ में महात्मा गांधीजी हैदराबाद आये, इसके बाद पंडित जवाहरलाल ने भी हैदराबाद का दौरा किया और तपश्चात काँग्रेस के अन्य नेताओं ने भी, हैदराबाद का दौरा किया, किन्तू निजाम ने हैदराबाद को पाकिस्तान का हिस्सा बनाने के अपने मंसुबे और तेज कर दिये थे ।

सन १९३३

'मुजलिस इतेहादुल मुसलिम' संस्था की स्थापना हैदराबाद में की गई। यह संस्था मुसलमानों को क्रांतिकारियों के विरुद्ध भडकाने लगी। १६ अप्रैल १९३८ में मजलिस पार्टी के सदस्यों ने स्वतंत्रता -सेनानियों के गढ धुलपेट के लोथ क्षेत्रियों पर निजाम की पुलिस की मदद से हमला कर दिया। इस साम्प्रदायिक दंगे में निजाम ने उल्टे धुलपेट के २४ आदमियों को गिरफ्तार कर संगी मुकदमा चलाकर उन्हें बीस-बीस साल की कड़ी सजा सुनायी।

सन १९३८

धुलपेट के ऐतिहासिक दंगे के बाद २४ अक्तुबर सन १९३८ में हैदराबाद में राष्ट्रीय काँग्रेस की स्थापना हुई।

सन १९३७

निजाम ने हिन्दुओं के धार्मिक एवं सामाजिक कार्या पर पाबन्दी लगा दि थी। इस पाबन्दी के विरोध में आर्य-समाज ने आर्य सत्याग्रह आन्दोलन का आरंभ किया । इस सत्याग्रह में देश विदेशों से हजारों सत्याग्रहियों ने भाग लिया था । अन्त में इस सत्याग्रह के सामने निजाम को विवश होना पडा।

सन १९३९

हैदराबाद में काँग्रेस और आर्य-समाज के जोर-शोर

को बढ़ते देख जिन्ना ने सन १९३९ में हैदराबाद आकर निजाम से बातचीत की।

१५ अगस्त १९४७

सेकड़ों वर्षों की पराधीनता के बाद भारत वर्ष १५ अगस्त १९४७ के दिन आजाद हुआ। देश के राजा-महाराजाओं ने भारत संघ में मिलने की घोषणा की। किन्तु, हैदराबाद के निजाम ने भारत संघ में शामिल होने से इंकार कर दिया और हैदराबाद को पाकिस्तान का हिस्सा बनाने के नापाक इरादे से एक मुस्लिम शासन की रजाका रसेना बनाई। रजाकार फौज की बागडोर लातुर के कट्टपंथी मुस्लिम नेता कासिम रिजवी के हाथों में सौपी गई। इसके बाद रजाकार नेता कासिम रिजवी के आदेश पर हैदराबाद के सोलह जिलों के आदेश पर हैदराबाद के सोलह जिलों में बसने वाले लाखों हिन्दुओं के घर लुटे गये, हिन्दीओं का बड़ी संख्या में कत्ल किया गया, हजारों हिन्दू औरतो को जबरन मुसलमान बनाया गया । इस प्रकार निजाम के राज्य में हिंदुओ पर अत्याचार होने लगे। इसकी रोकथाम के लिये भारत सरकार ने एम.मुंशी को हैदराबाद भेजा। किन्तु हैदराबाद के निजाम ने शान्ति के प्रस्ताव को टुकरा दिया। मजबुर होकर भारत के ग्रहमंत्री सरदार वल्लभाई पटेल ने जनरल चौधरी को पुलिस ऐक्शन ऑपरेशन की कार्यवाही के लिए हैदराबाद भेजा । लेफ्टनंट जनरल महाराज राजेंद्र सिंह जी ने दक्षिणा की और से नेतृत्व संभाला। यह कार्यवाही १३ सितम्बर १९४९ से १७ सितम्बर १९४८ तक की गई। विवश हो निजाम उस्मान अली खा ने भारतीय सेना के सामने हथियार डाल दिये और भारत-संघ में मिलने की घोषणा कर दि।

अतः हैदराबाद मुक्ती-संग्राम में और १८५७ से १९४८ तक की ऐतिहासिक घटनोओं में लोथ क्षेत्रियों और आर्य-समाजियों के योगदान को नही भुलाया जा सकता। काँग्रेस अर्थात आर्य-समाजी नेताओं ने देश की रक्षा के लिए अपना सर्वस्व त्याग दिया। आज पुनः इसी प्रकार की देशभक्ती की आवश्यकता है।

काव्यधारा

कभी तो अपने आप में खुश रहो।
छोटी सी जिंदगी है
हर हाल में खुश रहो।

- कु. प्रिया संतोष वाघुले

स्वप्न

जीवन निर्बाध गति से चल रहा है-----
मानस में एक चिंतन पल रहा है-----
जिंदगी जीने का एक उद्देश है----
करने को कार्य बहुत अभी शेष है ----
बंद आखो से जो देखे है स्वप्न मैंने
खुली आखो से किये है
उनको पुरा करने के प्रयत्न मैंने
ये स्वप्न जारी रहेंगे, ये प्रयत्न जारी रहेंगे ---
मंजिल की तरफ बढ़ने के ये यत्न चारी रहेंगे ---
मानस में एक चिंतन है---
सोच की परिभाषा है----
सुधा कलश की तलाश में---
यह मन अभी तक प्यासा है---
मन का मानक है मनन -
कब तक छुपेगी सप्तरंगी किरण ----
दीप झिलमिलाट में---
खुशी के आने की आहट में-----
थकान की वेदना से बेहाल मन ----
जब चल पडे है सभी के चरण
- कु. प्रिया संतोष वाघुले

हर हाल में खुश रहो

छोटीसी जिंदगी है, हर हाल में खुश रहो। जो चेहरा
पास ना हो, उसकी आवाज में खुश रहो। कोई रुन
हो तुमसे, उसके इस अंदाज में खुश रहो।
जो लौटकर नहीं आनेवाले उनकी याद में खुश रहो।
कल किसने देख है अपने आज में खुश रहो। खुशियों
का इंतजार किसलिए दुसरो की मुस्कान में खुश रहो।
क्यों तडपते हो हर पल किसी के साथ को

बहुत सुन्दर पंक्ति

जो मुस्करा रहा है, उसे दर्द ने पाला होगा
जो चल रहा है, उसके पाँव में छाला होगा
बिना संघर्ष के इन्सान चमक नहीं सकता,
यारों जो जजेगा उसी दिये में, तो उजाला
होगा।

”उदास होने के लिए उम्र पडी है,
”नजर उठाओ सामने जिंदगी खडी है,
अपनी हँसी को होठों से न जाने देना ।

”क्योंकी आपकी मुस्कराहट के पीछे
दुनिया पडी है। क्या किया जाए
मकान जले तो बीमा ले सकते हैं
सपने जते तो क्या किया जाए।
आसमान बरसे तो छाता ले सकते हैं।
आँख बरसे तो क्या किया जाए।
शेर दहाडे तो भाग सकते हैं
अहंकार दहाडे तो क्या किया जाए
काँटा चुमे तो निकाल सकते हैं।
कोई बात चुभे तो क्या किया जाए
दर्द होतो गोली ले सकते हैं
वेदना हो तो क्या किया जाए
एक अच्छा मित्र

एक दवा जैसा ही होता है
परखता तो वक्त है

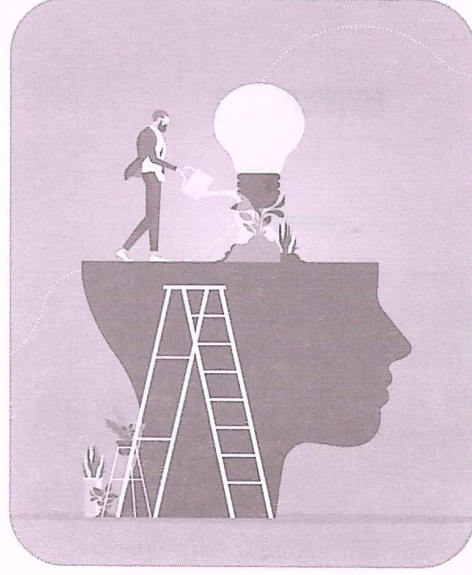
कभी हालात के रुप में
कभी मजबूरियों के रुप में
भाग्य तो बस आपकी
काबिलियत देखता है।
जीवन में कभी किसी से,
अपनी, तुलना मत करें।

आप जैसे है, सर्वश्रेष्ठ है मुस्कराते रहिये।

- कु. प्रिया संतोष वाघुले

आत्मनिर्भरता

जब भी कोई नारी आत्मनिर्भर होना
चाही हर कदम पर तुमने बंदिशे लगाई
करने ना दिया उसे मन का
हर बात पर खुद की मनमानी चलाई
दूसरो कों देख आत्मनिर्भरता का पाठ
पढाते हो, खुद पर बाता आती
है तो ये तुम न कर
पाओंगी सतझाते हो
जब भी स्त्री खुदके वजूद को ढूढना
चाही तुमने बातो ही बांतो से बाण
चलाई फिर बोलोगे
खुद कुछ करती नही
नारी किसी काम कि नहीं लेकिन जब
भी खुद के लिए करना चाही तो तुमने
क्यूँ लाखो अडचने लगाई ?
जब भी कोई नारी आत्मनिर्भर होना
चाही हर कदम पर

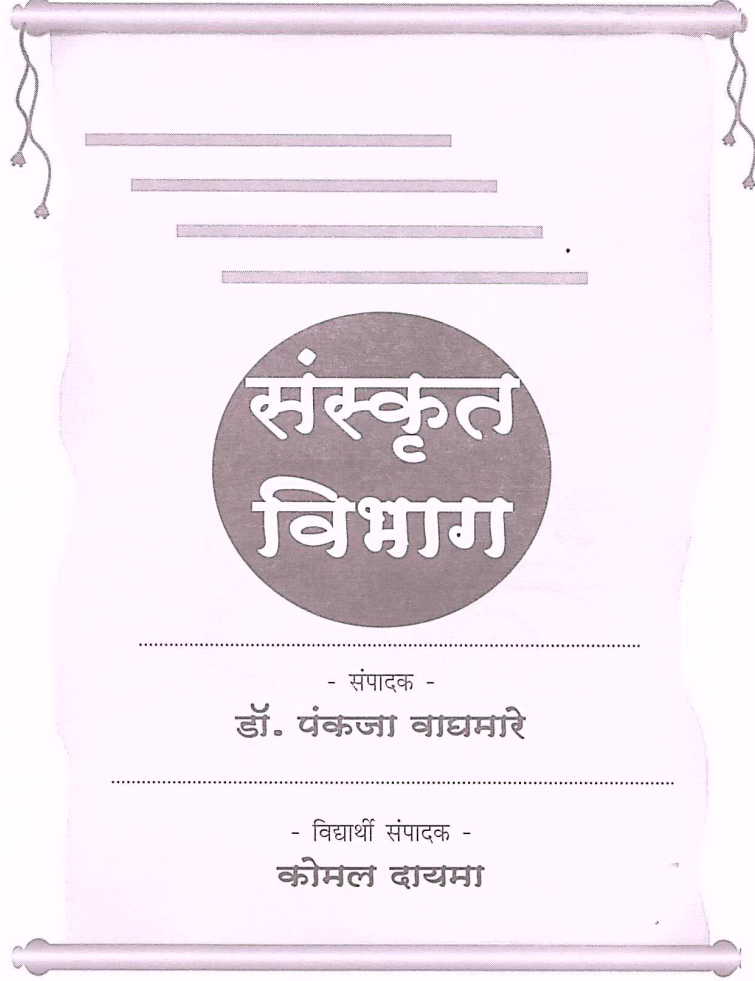

तुमने बंदिशे लगाई.....

- मयुरी सोमवंशी / अश्विनी सिरसाट
बी.एस.सी. व्दितीय वर्ष

संस्कृत
विभाग

- संपादक -
डॉ. पंकजा वाघमारे

- विद्यार्थी संपादक -
कोमल दायमा

छन्दोज्ञानम्

छन्दो वेदस्य पञ्चमं अङ्गमस्ति । वेदाः छन्दोबद्धाः सन्ति, अतः वेदानाम् उच्चारणार्थं छन्दसः ज्ञानम् अनिवार्यम् ।

छन्दशब्दः छद् इति धातुतः निष्पन्नः । छन्दसूत्राणां प्रवर्तकः पिङ्गलाचार्यः । पद्यरचनायाः शास्त्रस्य नाम छन्दः इति ।

छन्दःशास्त्रे अष्ट गणाः महत्त्वपूर्णाः सन्ति ।

त्रयाणां अक्षराणाम् एकः एकः गणः भवति ।

१- यगणः झ आद्याक्षरं लघुः भवति

२- मगणः झ सर्वाणि अक्षराणि गुरुवः

३- तगणः झ अन्त्याक्षरं लघुः भवति

४- रगणः झ मध्याक्षरं लघुः

५- जगणः झ मध्याक्षरं गुरुः वर्तते

६- भगणः झ आद्याक्षरं गुरुः विद्यते

७- नगणः - सर्वलघुः

८- सगणः झ अन्त्याक्षरं गुरुः अस्ति

एते अष्ट गणाः प्रसिद्धाः ।

पद्यानाम् उच्चारणसमये यत् विश्रान्तिस्थलं भवति तत्स्थानं यति - स्थानम् ।

एतत् छन्दसां प्राथमिकज्ञानम् ।

- योगेश चव्हाण
बी.ए. तृतीय वर्ष

पूर्वजानां वेदना अनुजानां शिक्षिका

एकस्मिन् वने काकः न्यवसत् । एकदा सः रोटिकां गृहित्वा वृक्षस्य छायायाम् उपविष्टवान् । सः हर्षेण रोटिकां खादितुम् आरब्धवान् ।

तत्र एकः शृगालः आसीत् । सः शृगालः काकस्य मुखे रोटिकां दृष्टवान् । सः लुब्धः शृगालः । अतः सः काकमुखस्थां रोटिकां प्राप्तुम् इच्छति स्म । सः लुब्धः शृगालः काकं वदति - भो काक ! भवान् अतिसुन्दरः । भवतः स्वरः अपि सुमधुरः भवति । कृपया भवान् गीतमेकं गायतु ।

काकः शृगालस्य वचनं श्रुत्वा आनन्दितः अभवत् । यावत् काकः गीतम् आरब्धवान् तावत् रोटिका भूमौ पतिता । शृगालः रोटिकां गृहित्वा आनन्देन खादितवान् पलायितवान् च ।

कानिचन वर्षाणि अतीतानि .....

तस्मिन् एव वने काकः न्यवसत् । एकदा सः रोटिकां गृहित्वा वृक्षस्य छायायाम् उपविष्टवान् । सः हर्षेण रोटिकां खादितुम् आरब्धवान् ।

तत्र एकः शृगालः आसीत् । सः शृगालः काकस्य मुखे रोटिकां दृष्टवान् । सः लुब्धः शृगालः । अतः सः काकमुखस्थां रोटिकां प्राप्तुम् इच्छति स्म । सः लुब्धः शृगालः काकं वदति - भो काक ! भवान् अतिसुन्दरः । भवतः स्वरः अपि सुमधुरः भवति । कृपया भवान् गीतमेकं गायतु ।

काकः शृगालस्य वचनं श्रुत्वा आनन्दितः अभवत् । रोटिकां पादयोः स्थापयित्वा वदति - भो शृगाल ! अहं जानामि अहं सुमधुरं गातुं न शक्नोमि । गताः ते दिवसाः अधुना अहं मूर्खः नास्मि । मम पितामहेभ्यः अहं कथां श्रुतवान् । किन्तु तथापि अहं किञ्चित् गायामि । काकपादयोः मध्ये रोटिकां द्वा शृगालः लज्जितः भूत्वा पलायितवान् ।

- कोमल दायमा, बी.ए. तृतीय वर्ष

कथायाः तात्पर्यम् - पूर्वजानां वेदना अनुजानां शिक्षिका औरङ्गाबादनगरम्

औरङ्गाबादनगरम् भारतस्य महाराष्ट्रराज्ये वर्तते । अजन्ता , एलोरा इत्यादिनि स्थलानि तत्र प्रसिद्धानि । अतः महाराष्ट्रराज्यस्य एतत् महत्त्वपूर्णं पर्यटनकेन्द्रम् । औरङ्गाबादनगरम् एकं औद्योगिकनगरमपि । औरङ्गाबादनागरे 52 द्वाराणि सन्ति । औरङ्गाबादनगरस्थानि बौद्धगुहाः प्रसिद्धाः । तेषां निर्माणं ख्रिस्ताब्दात् पूर्वं 200 तः ख्रिस्ताब्दस्य 650 पर्यन्तं प्राचलत् । तेषाम् अन्तर्भावः विश्वपरम्परायाः महत्त्वपूर्णार्सु कलाकृतिसु कृतः । औरङ्गाबादनगरस्य समीपे दौलताबाद, खुल्?दाबाद, पैठण आदिनि नैकानि सुप्रसिद्धानि स्थलानि सन्ति । दौलताबादमध्ये एकः दुर्गः विद्यते । तत्र जामा मस्जिद, चान्दमीनार तथा च चीनीप्रासादः एतानि वास्तूनि सन्ति । दौलताबाद इति देवगिरिराजवंशस्य राजधानी आसीत् ।

पैठणनगरस्य पुरातनं नामधेयं प्रतिष्ठानम् इति । सातवाहनराजवंशानां मुख्या नगरी आसीत् एषा । पैठणनगरे महाराष्ट्रस्य सन्तपरम्परायाम् अन्यतमस्य सन्त झ एकनाथस्य वासः आसीत् । पैठणनगरं शाटिकायाः कृते अपि प्रसिद्धम् ।

- गीताञ्जली आन्धळे, बी. ए. तृतीय वर्ष

आधुनिकगूगलकीर्तनम् । (सङ्कलितम्)

कुत्र किं क्रीयते वस्तु कुत्र विक्रीयते च तत् ।
किं मूल्यं च भवेन्मित्रं गूगलं शरणं व्रज ॥
अस्वस्थमुद्यमे अपत्यं को गदः किं च भेषजम् ।
कुत्रास्ति वैद्यो मे ब्रूहि गूगलं शरणं व्रज ॥
भोजनाय क्व गच्छामः किं खाद्यं तत्र लभ्यते ।
किं मूल्यं च कियदूरं गूगलं शरणं व्रज ॥
चलच्चित्रालयं कुत्र तत्र किं च चित्रदर्शनम् ।
तत्र दर्शनवेला का गूगलं शरणं व्रज ॥
कुत्रास्मि अहमिदानीं भोः कियदूरं हि मद्दृहम् ।
वर्त्मना केन गच्छामि गूगलं शरणं व्रज ॥
कः अर्थः पदस्य तत्वाक्ये कथं प्रयुज्यते ।
समानार्थपदं किं स्यात् गूगलं शरणं व्रज ॥
चित्राणि द्रष्टुमिच्छामि श्रोतुमिच्छामि गायनम् ।
इच्छामि पठितुं ग्रन्थं गूगलं शरणं व्रज ॥
विमानरेलयानानां गमनागमनेषु किम् ।
विलम्बं सूच्यते मित्रं गूगलं शरणं व्रज ॥

- ईशिता कुलकर्णी
बी. ए. द्वितीय वर्ष

हसामः वयं सर्वे .....

अध्यापिका व्याकरणं पाठयति स्म । कर्ता कः, कर्म किम्, क्रिया का इति सा बोधयति स्म। तदनन्तरं सा कृष्णफलके वाक्यं अलिखत् - ह्य रमेशः लड्डुकं खादितुं न इच्छति ॥

अध्यापिका - सुरेश, त्वं वद। अस्मिन् वाक्ये रमेशः कः।

सुरेशः - मूर्खः।

अध्यापिका - कथम्।

सुरेशः - आर्ये, कः लड्डुकं खादितुं न इच्छेत्।

.....
द्वारे फलकम् वर्तते ।

अत्र शुनकः विद्यते । अतः अतिथिः सर्वत्र द्वा प्रवेशं करोति ।

एकः मनुष्यः झ भवान् आगच्छतु । शुनकतः भीतिः मास्तु ।

अतिथिः झ किं सः शुनकः न दशति वा ?

मनुष्यः झ न जानामि अहम्, सः दशति न वा ।

अतिथिः झ किन्तु अत्र फलकं वर्तते, अतः पृच्छामि।

मनुष्यः झ शुनकः नूतनः, फलकमपि नूतनं, भवान् आगच्छतु । फलकस्य शुनकस्य भवतः च परीक्षा भविष्यति एव ननु ।

.....
एकः पुरुषः - नमो नमः वैद्यराज

वैद्यः झ आगच्छतु । का समस्या ?

पुरुषः झ अहं दीघार्युष्यम् इच्छामि ।

वैद्यः झ अपि भवतः विवाहः जातः ?

पुरुषः झ न अद्यापि ।

वैद्यः झ अचिरेण विवाहं करोतु ।

पुरुषः झ तेन आयुष्यवर्धनं भवति वा ? अपि एषः मम समस्यायाः उपायः ?

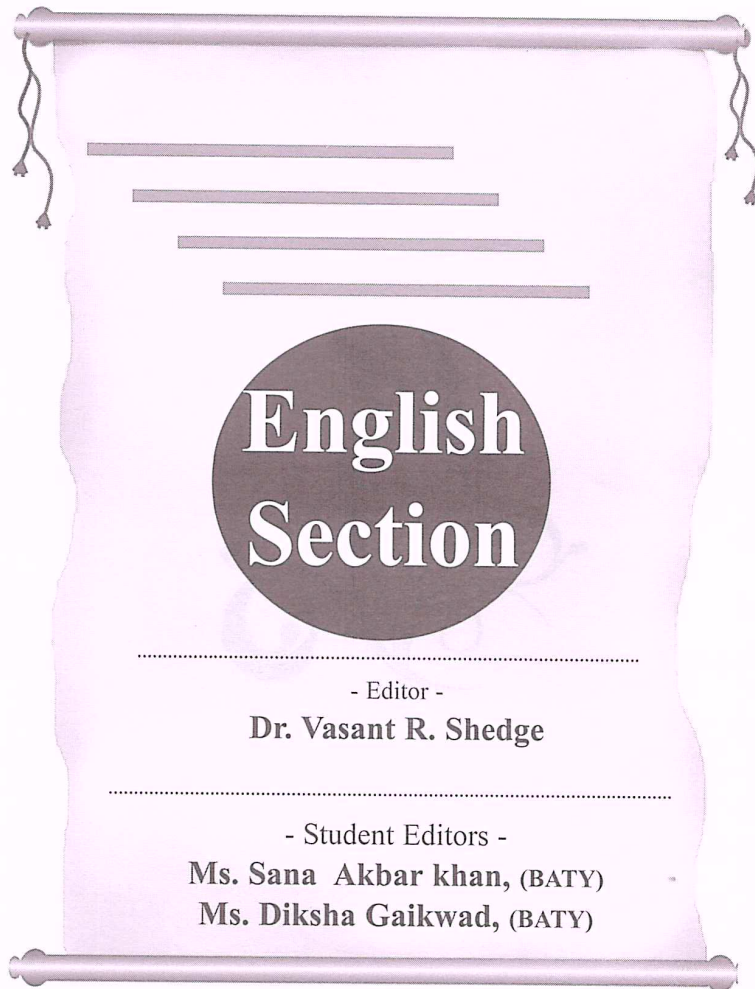
वैद्यः - विवाहानन्तरं भवतः दीघार्युष्यस्य इच्छा नश्यति एव निश्चयेन ।

- ऋचा खोतकर
बी. ए. द्वितीय वर्ष

मुलींचे वसतिगृह.

English Section

- Editor -

Dr. Vasant R. Shedge

- Student Editors -

Ms. Sana Akbar khan, (BATY)

Ms. Diksha Gaikwad, (BATY)

ENGLISH SECTION

POETRY SECTION

"I have never started a poem whose end I knew. Writing a poem is discovering"

Robert Frost.

My Father

You're my hero, that's
the only true thing
I'll follow your ideals
throughout my being
I remember as a child,
The special way you smiled.
You would hold me when
I had bad dreams,
And comfort me when
all was lost it seemed.
When I was small
you took me in your arms,
Your love and tenderness
kept me safe from harms.
You're the only one,
I always depended upon
You are as honest
and loyal as a true friend.
I realize now ..... as I am going to
marry, and be a wife,
I will carry the things in
my heart you taught me all my life.
Love, care and fights
are the best memories
I would always remember,
And will miss the way you pamper.
Champion of the

champions, a legend in my eyes,
My dear father, you are a
Superman in disguise.
-Sana Akbar Khan (B.A.T.Y.)

HE HAS A HEART OF GOLD

If I could write a poetry,
It would be tell the
greatest story ever
Would write about my Daddy,
For he has a heart of gold.
He is not known
as a hero to the world,
But he is a superhero to me.
I learnt lessons sweet and long
He taught me right and wrong.
He instructed me the values,
That one day I'd be strong.
He taught me to
face my fears alone,
Face each day as it comes.
For there are things
that we can't change,
He has said what's done is done.
He has said hold
your head up high,
Carry yourself
with love and pride
Don't never-ever run to hide.
I like the stories he told,
Yes... he has a heart of gold.

- Ashwini Dande, B.A.T.Y.

TOUGH TIMES

Scattered are all the emotions,
And 'laughter' is a wish.
You are still alive,
So just sink in the bliss.

It's insane they say...
You got to deal anyway
It's okay to stop
It's okay to sit.

You can always walk
When you feel like walking
But make sure it's forward
And not a U turn ride.

- Simran Patwardhan,
B.A.T.Y.

LIFE IS FULL OF BLISS

Life is an opportunity, a beauty
Life is a dream and a flower cutie
Analyze or assess the faces
And leave behind the prejudices.

Solve it with a challenge
It's a game and riddle
And play a tune
That surprises the fiddle.

Life shines under the moon
Life is too precious,
Even more than the life
It's to love and play the pipe.
- Swapnil Fuske, B.Sc.F.Y.

THE TRUTH OF THE YOUTH...

The youth of today
Lacks in determination
The future of nation lies undefined
Suffixed with a question mark !

No one here is kind and friendly
Each one seems to be an enemy deadly
So jump high and bring a change
And be the universe's king.

- Diksha Gaikwad,
B.A.T.Y.

MAN AND NATURE

I walked along the road
In a depressed mood
The grass under my feet
Sang in a happy sound
That lengthened my day further.

I watered the plants
And ate their fruits
The trees were pleased
To play the joyful flute
Such is the magic of nature.
- Priya Waghule, T.Y.B.A.

UNIVERSE

A wonderful universe this is
And you are a minute part of it
An angel you are sent on earth
By God; the father of the universe.

There is a light inside you
To glitter and fight with the darkness
And ignite the minds of your people
And search for the excellence.

Consider yourself as
Part of the universe
And then you too will become
The obvious fraction of the universe.
- Sakshi Pawar, B.A.F.Y.

THE DREAM

Every time whenever I felt dizzy and nervous, I would insist my mother to tell a story. She never denied or rejected the offer. She enjoyed it. This time, she told me a story of boys who earn through hard work and honesty. She started telling-

On a winter afternoon Jane and Julie were walking down a street. There they saw a lady named Kasa sitting on a footpath selling some toys. There were two young boys sitting next to her. One of the boys grabbed

Jane's attention as he was trying to reach out to people by stopping them and telling them about their spot where they were selling the toys. This led Jane and Julie to visit their spot.

Both Jane and Julie were impressed by their collection when the boy told that all the toys were hand made by recycling the used material. Jane and Julie both looked at each other and thought how talented these boys are. There were the toys made out of thermocol boxes, cardboard boxes, plastic bottles and many more things which are generally used for protective wrapping purpose.

They bought some toys from them and went there way ahead. Jane was still thinking about how talented these boys were. He thought of helping them; He shared his thoughts with Julie and even she agreed with him. Next afternoon they both visit the same place and find three of them on the same spot.

He asks the boys their names and one of them answers nervously. My name is Siri and he is Joe. Jane then tells them that he wants to help them and also appreciates their talent and artistic work. Siri tells Jane that he dreams of making and selling these toys on a big scale one day. Both Jane

---

and Julie get impressed by him. How I can help you, Jane asks.

He then creates a profile on a social media platform and posts their work. And also creates an email ID .He thinks in this way people will come to know about their work and art and also shares their work with family and friends. He gets a good response. Surprisingly, people also start requesting and ordering their products/toys and in few months the page grows massively. They start an online business of receiving orders through their page and email. They start receiving orders and also appreciation for their talent and art. Jane helps them with the online work and finances and at the same time teaches them and makes both of them aware of it.

After few years Siri and Joe grow their business with the help of Jane as he helps them with finance and marketing ideas. Both of them always feel that Jane and Julie are very nice people and are grateful for having them by their side. Julie always was very supportive and encouraging towards everything.

Siri and Joe also start taking classes and educating children about recycling things and making use of them in creative and artistic ways and how to create art out of it. Their classes also receive good response after a time

span. They manage both classes and business. Their arts also grow over the period of time and the variety in products too. Their sale also increases and even they get settled in the business .They both reach a point where they themselves take care of their own finances and business.

With their talent and Jane's honest help and Julie's constant support they both finally live their dream of selling and making their toys/ products on a big scale.

Jane, Julie and these two boys still remain in touch and never forget their help and initiative towards helping them throughout. Their journey of course has some ups and downs but they get through the challenges as well. They also build a house of their own and three of them -Siri, Joe, and Kasa live happily.

And as the story ended, my mother looked at me for my response. "Great!" I said. She seemed to be pleased with my attention and response. The next day when I got up, I found myself completely ready for doing something adventurous like these boys. Credit to my mother- the great storyteller...Such is the magic of the bedtime stories.

(۵) شگوفے

محمد عثمان
بی۔ اے، سال اول

آدمی کا سب سے قیمتی ورثہ

استاد ذلتہ واں : آدمی کی تسلیں اور۔۔۔۔۔ صدیاں بے نشان ہوتی جاتی ہیں لیکن علم و فن ان کا سب سے قیمتی ورثہ ہے۔

بابوسوختہ : یہ ورثہ مال و زر قلعوں اور محلات سے زیادہ قیمتی ہے۔

استاد چیلن : آج کا علم و فن۔۔۔۔۔ محض آج کے انسان کی سعی کا نتیجہ نہیں، بلکہ یہ حاصل ہے انسان کی ہزاروں سال کی سعی جستجو

اور جدوجہد کا۔۔۔۔۔

”آج“ کے معنی

”آج“ کے ایک ہی معنی ہیں۔۔۔۔۔ یہ موقع ہے ”گذری ہوئی کل“ کو بدلنے کا۔۔۔۔۔ اس کی تلافی کا۔۔۔۔۔ ”آنے والی کل“ کے لئے۔

انسان کی روح کی جیت

اندھیرے میں امید اور مصیبت میں ہنسی۔۔۔۔۔ انسان کے قلب و نظر۔۔۔۔۔ اور اس کی روح کی جیت ہے۔

(۶) منتخب اشعار

طیپہ بیگم
بی۔ اے، سال اول

پتا پتا، بوٹا بوٹا، حال ہمارا جانے ہے

جانے نہ جانے گل ہی نہ جانے، باغ تو سارا جانے ہے

یہ نہ تھی ہماری قسمت کہ وصالِ یار ہوتا

اسد اللہ خاں غالب

تم میرے پاس ہوتے ہو گویا

مومن خان مومن

فصلِ گل آئی یا اجل آئی کیوں درزنداں کھلتا ہے؟

فانی بدایونی

کیا کوئی وحشی اور آپہنچا یا کوئی قیدی چھوٹ گیا

(۵)

(۴) غزل

مزنہ زرین
بی۔ ایس۔ سی، سال دوم

اے محبت ترے انجام پہ رونا آیا
جانے کیوں آج ترے نام پہ رونا آیا
یوں تو ہر ایک شام امیدوں میں گذر جاتی ہے
آج کچھ بات ہے جو شام پہ رونا آیا
کبھی تقدیر کا ماتم کبھی دنا کا گلہ
منزلِ عشق میں ہر گام پہ رونا آیا
مجھ پہ ہی ختم ہوا سلسلہ نوحہ گری
اس قدر گر دیش ایام پہ رونا آیا
جب ہوا ذکر زمانے میں محبت کا شکیل
مجھ کو اپنے دلِ ناکام پہ رونا آیا

شکیل بدایونی

(۴)

(۲) استاد کا احترام

شیخ محمد حمزہ بی۔ اے، سال سوم

ایک دفعہ ابن انشا، ٹوکیو کی ایک یونیورسٹی کے استاد سے ملنے گئے۔ ملاقات کے اختتام پر وہ استاد کو الوداع کرنے کے لئے باہری صحن تک چل پڑا۔ دونوں باتیں کرتے کرتے ایک مقام پر کھڑے ہو گئے۔ اس دوران ابن انشا نے محسوس کیا کہ پیچھے سے گزرنے والے طلباء اچھل اچھل کر گزر رہے ہیں۔ ابن انشا اجازت لینے سے پہلے یہ پوچھتے نہ رہ سکے کہ محترم ہمارے پیچھے سے گزرنے والا ہر طالب علم اچھل اچھل کر کیوں گزر رہا ہے؟ انھوں نے بتایا کہ ”ہمارا سایہ پچھلی جانب ہے اور کوئی طالب علم نہیں چاہتا کہ اس کے پاؤں اس کے استاد کے سایہ پر بھی پڑے۔ اس لئے ہمارے عقب سے گزرنے والا ہر طالب علم اچھل اچھل کر گزر رہا ہے..... یہ ہے قوموں کی ترقی کا راز.....“

(۳) میرا پسندیدہ شاعر۔ راحت اندوری

محمد توفیق بیٹل
بی۔ اے، سال اول

راحت اندوری جنوری ۱۹۵۰ء کو مدھیہ پردیش کے اندور میں پیدا ہوئے۔ ابتدائی اسباق گھر میں پڑھے، پھر اعلیٰ تعلیم کی میزبیاں چڑھتے ہوئے اردو میں ایم۔ اے پاس کیا اور خود کو بی۔ اے ایچ ڈی سے روشناس کیا۔ درس و تدریس پیشہ بنا چنانچہ آئے کے کالج میں پڑھاتے رہے۔ شاعری کا شوق بچپن سے ہی تھا۔ انھوں نے انٹرنیٹ کی کول میں بٹھایا اور سا حرا کو اپنے لئے خضر راہ تھر کیا، آپ فہمیش سے بھی متاثر تھے۔ راحت اندوری نے اپنا پہلا شعر ۱۹۶۸ء میں کہا اور پھر مسلسل شعر کہنے لگے۔ ڈاکٹر راحت اندوری نے نہ صرف بالی ووڈ کے لئے نغمہ نگاری کی بلکہ گلوکاروں کی کئی شو میں بطور جج حصہ بھی لیا۔

عام طور پر راحت اندوری کوئی پود شاعر ہی سمجھائی جاتی ہے۔ انھوں نے نئی نسلوں کو نئی رہنمائی دہانی بھی دی جو ان کے فنی سفر، تامل اور گلوکاری میں معاون ثابت ہوئے۔ ان کے شعر سنانے کا انداز خطیبانہ بلکہ نہایت درجہ جارحانہ ہوتا تھا۔ وہ بڑے سے بڑے منکر شعر کے حلق سے داؤ کھینچ نکالتے تھے۔

راحت اندوری کی کامیابی کا راز ان کی شاعری کی معنویت اور خصوصیت تحت الفاظ کی ادائیگی، شعر، دونوں کے دونوں کا امتزاج میں ہے۔ وہ پھول کی پتی سے ہیرے کے جگر کو کاٹنے کا فن سے خوب واقف ہیں۔ وہ جانتے ہیں کہ مر و نادان پر نزم و نازک کلام بے اثر ہی رہتا ہے، وہ چنانچہ وہ نزم و نازک شعر کہتے ہیں نزاکت کے آبی کے ساتھ اسے پیش کرتے ہیں۔ راحت اندوری خطرناک حد تک نازک مسائل اپنے شعر میں باندھتے ہیں اور انہیں بڑی بے جگری کے ساتھ پیش کرتے ہیں۔ ان کے شعر اور ادائیگی شعر میں مکمل یگانہ پائی جاتی ہے۔

راحت اندوری عصر حاضر کے نہایت مقبول شاعر تھے۔ ان کی خوبی یہ تھی کہ وہ اپنی باڈی لینگویج کے ساتھ شعر سناتے ہیں۔ شاعر کے کو کس طرح لوٹنا جاتا ہے وہ اس فن سے خوب واقف تھے۔ سامعین انہیں بار بار سنانے کی فرمائش کرتے رہتے ہیں اور وہ سناتے رہتے۔ راحت اندوری اردو شاعری کا بہت بڑا نام ہے اس لئے انھوں نے نہ صرف ملک کے مختلف علاقوں میں مشاعرے پڑھا ہے بلکہ دنیا کے بیشتر ممالک میں بھی مشاعرے پڑھے۔ راحت اندوری کے اب تک چار مجموعے کلام شائع ہو چکے ہیں جن میں ”چھوٹا چھوٹا“، ”رت“، ”میرے بعد“، ”پانچواں درویش“ اور ”کن ٹیکو“ شامل ہیں۔ صرف تین دہائیوں کے شعری سفر میں راحت اندوری نے بڑی تیزی سے عالمگیر شہرت اور عروج حاصل کر لی تھی۔ راحت اندوری ۱۱ اگست ۲۰۲۰ء میں پورنا، مڈیا اور ناوا نائرس میں مبتلا ہو کر اس فانی دنیا سے کوچ کر گئے۔

دو گز سہی گمر یہ ملکیت تو ہے اے موت تو نے مجھے ز میں دار کر دیا

(۳)

(۱) دوا.....

ثناء فردوس بی۔ اے، سال دوم

ورزش دوا ہے

روزہ دوا ہے

نیچر و پیٹھی ایک دوا ہے

مسکراہٹ دوا ہے

سبزی دوا ہے

وظائف کے بعد گہری نیند دوا ہے

صاف سورج کی روشنی دوا ہے

شکر اور محبت دوا ہے

اچھے اور نیک دوست ہونا دوائیوں کی دکان ہے

بااخلاق دوستوں کے ساتھ ملنا دوا ہے

خاندان کے ساتھ کھانا دوا ہے

خاندان کے ساتھ سفر دوا ہے

مسلحہ خوش اور مسکراتا ہے چہرہ دوا ہے

بعض حالات میں خاموشی اور تنہائی دوا ہے

صحت مند رہیں اور صحت مند رہیں

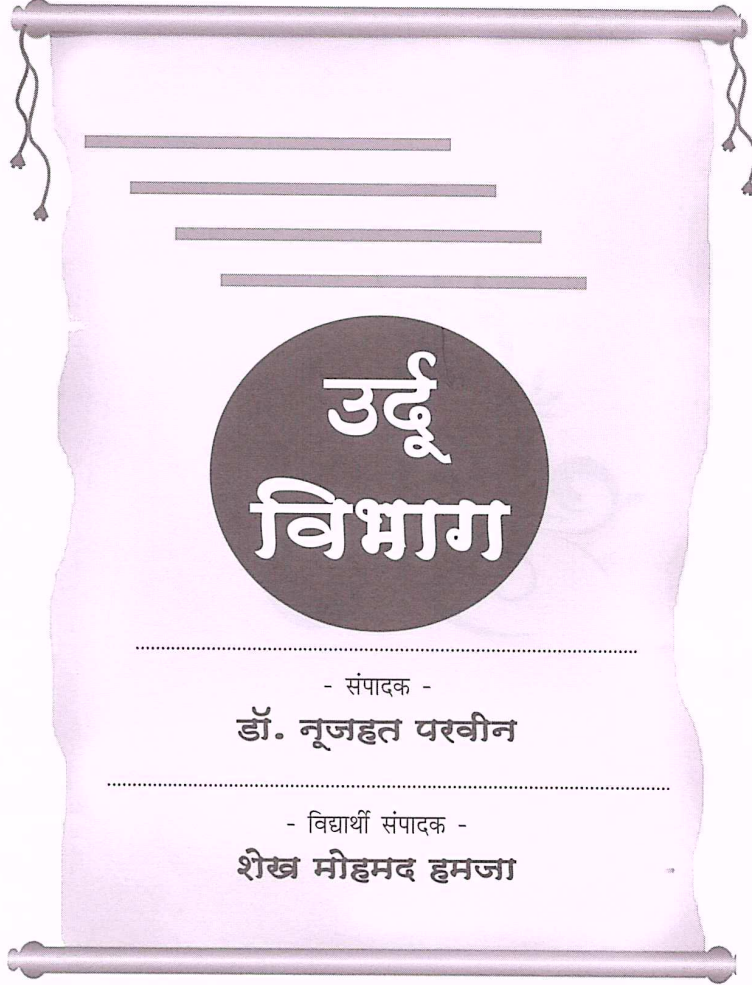
محتاط رہیں اور محفوظ رہیں

(۲)

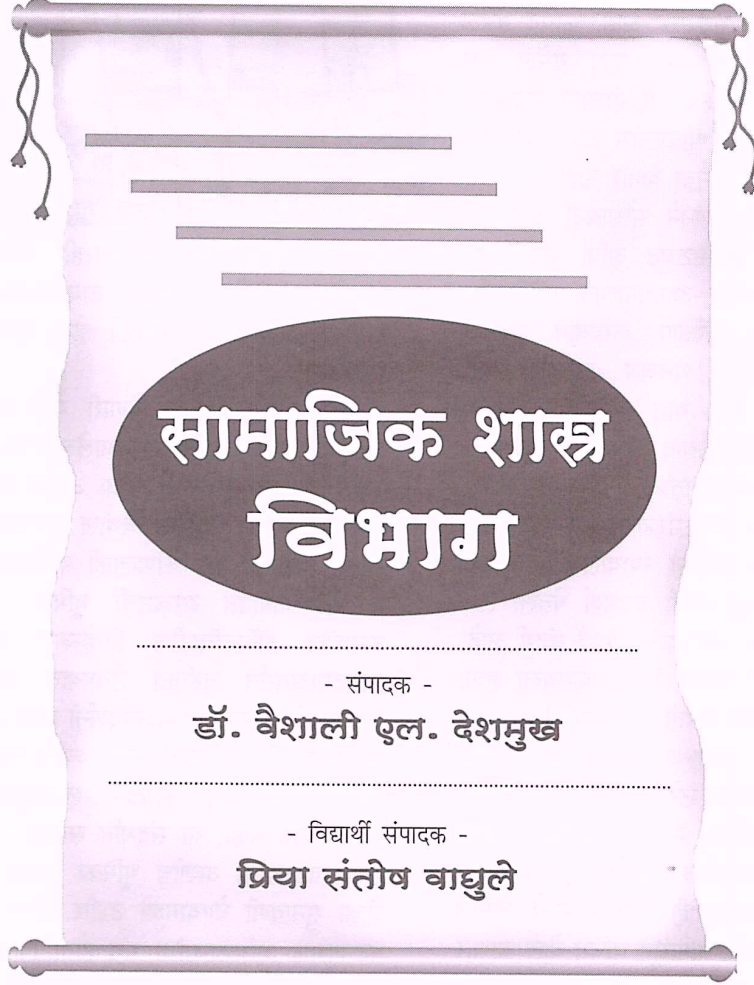
فہرستِ مضامین

مدیرِ طالب علم : شیخ محمد حمزہ بی۔ اے، سالِ سوّم

ثناء فردوس	(۱) دوا
بی۔ اے، سالِ دوّم	(۲) استاد کا احترام
شیخ محمد حمزہ	(۳) میرا پسندیدہ شاعر۔
بی۔ اے، سالِ سوّم	راحت اندوری
محمد توفیق پٹیل	(۴) غزل
بی۔ اے، سالِ اوّل	(۵) شگوفے
مزنہ زرین	(۶) منتخب اشعار
بی۔ اے، سالِ دوّم	
محمد عثمان	
بی۔ اے، سالِ اوّل	
طیبہ بیگم	
بی۔ اے، سالِ اوّل	

सामाजिक शास्त्र
विभाग

- संपादक -

डॉ. वैशाली एल. देशमुख

- विद्यार्थी संपादक -

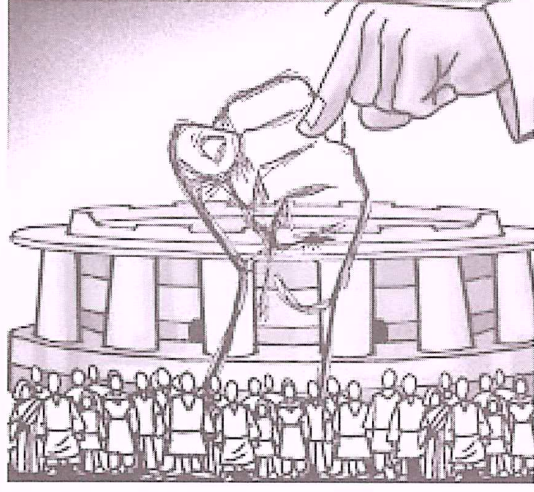
प्रिया संतोष वाघुले

मुलभूत अधिकार आणि संरक्षण

नागरिकांचे जवित, व्यक्तिस्वातंत्र्य व सामाजिक स्वस्थ यांचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी लोकशाही व्यवस्थेतील जबाबदार संस्थांची आहे. कायदे मंडळ वा कर्मचारी मंडळ ती पार पाडत नसेल, तर राज्यघटनेचा अंतिम संरक्षक या नात्याने न्यायपालिकेने ती जबाबदारी पार पाडल्यास ती न्यायालयीन सक्रियता म्हणून राज्य मानता येणार नाही.

अमेरिकन बार असोसिएशनने सोसायटी ऑफ लॉ फर्म्स आणि चार्टर्ड इन्स्टिटयुट ऑफ आब्रिट्रेटर्स, यांच्या वतीने अलीकडेच आह्वानात्मक परिस्थितीत मूलभूत अधिकारांचे संरक्षण करण्यात सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायमूर्ती धनंजय चंद्रचूड यांचे व्याख्यान आयोजले होते. यात सर्वोच्च न्यायालय, फौजदारी आणि दहशतवाद विरोधी कायद्यांची अंमलबजावणी, व्यक्तिस्वातंत्र्य, बहुसंख्याकवाद, साजाजिक व आर्थिक अल्पसंख्याकांच्या अधिकारांचे संरक्षण इत्यादींबाबत सर्वोच्च न्यायालयाची भूमिका अशा अत्यंत मुद्द्याचा त्यांनी परामर्श घेतला. त्या मुद्द्यांचा आह्वानात्मक परिस्थितीत कार्य संदर्भ आहे, याचा आपण सर्वांनी गंभीर विचार करायला हवा. माझ्या मते, ही चर्चा भारतीय राज्यघटनेच्या २१ मध्ये नमुद करण्यात आलेल्या मूलभूत अधिकारांच्या परिप्रेक्ष्यात करणे प्रस्तुत ठरेल, कलम २१ मध्ये नमुद करण्यात आलेला मूलभूत अधिकार असा आहे. कायद्याद्वारे स्थापित केलेली कार्यपद्धती अनुसरल्याखेरील, कोणत्याही व्यक्तिस तिचे जावित अथवा व्यक्तिगत स्वातंत्र्य यांपासून वंचित केले जाणार नाही.

लोकशाही समाजव्यवस्थेत व्यक्ती हे स्वयंभू मुल्य आहे हे उदात्त व नैतिक तत्व एकदा मान्य केले, की घटनेने दिलेल्या सर्व मूलभूत अधिकारात जिविताचा आणि व्यक्ति स्वातंत्र्याचा प्रस्तुत अधिकार सर्वात महत्वाचा ठरतो. न्या. चंद्रचूड यांचा पहिला मुद्दा केवळ इतर फौजदार कायद्यांचे सोडा परंतु अगदी दहशतवाद

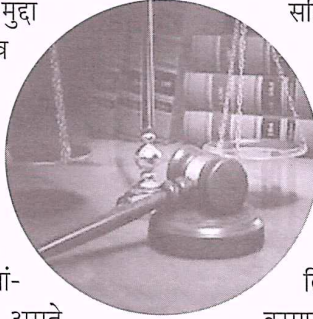

विरोधी कायद्याचा गैरवापरही (राज्यकर्त्यांना असलेला) विरोध चिरडून टाकण्यासाठी अथवा नागरिकांचा छळ करण्यासाठी होता कामा नये, हे स्पष्ट करतो,

या संदर्भात लगेच ध्यानात येणारी गोष्ट म्हणजे तीन वर्षापूर्वी पुण्यात भरविण्यात आलेल्या एल्गार परिषदे बाबत. माओवादी असलेल्याचा आरोप ठेवून ज्यांना दोन-अडीच वर्ष तळोजा येथील तुरुंगात ठेवण्यात आले, अशा कैद्यांना कोणत्याही परिस्थितीत जामीन न मिळण्याबाबत सरकारची भूमिका या सर्वांना अनफॉल अॅक्टिव्हिटीज प्रिव्हेंशन अॅक्ट, या कायद्यांतर्गत तुरुंगात ठेवण्यात आले आहे. त्यांच्यावरील आरोपात सक्रतदर्शनी सत्य आहे, अशा सरकारची भूमिका असल्यामुळे, ज्यांना जामिन मिळत नाही त्यासाठी प्रस्तुत कायद्यातील तरतुदीचा आधार घेतला जात नाही. या संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयाने एका खटल्याची अशीच भूमिका घेतली आहे, की जेव्हा सुनावणी घेण्यामध्ये उशीर होऊन व्यक्तीच्या घटनात्मक अधिकार्यांचा भंग होतो किंवा सततच्या तुरुंगवासामुळे व्यक्तीचे जीवन निरर्थक होते, त्या परिस्थितीत जामीन मिळायला आडकाठी येण्याचे कारण नाही, बरे, त्यांच्यावर नेमके कोणते आरोप आहेत? त्याबाबत सरकार लवकर सुनावणी करण्यासाठी सरकारला आणखी किती वेळ लागणार आहे? पाकिस्तानने आजारी असलेल्या ८४ वर्षांचे फादर स्टॅन स्वामी जामीन न मिळाल्यामुळे मरण

पावणे, ही बाब हादरून टाकणारी आहे. नॅशनल क्राईम ब्युरो रेकॉर्डच्या आकडेवारी नुसार २०१९ मध्ये देशाच्या सर्व तुरुंगात एकूण कैद्यांपैकी ६९ टक्के कैदी सुनावणी न झालेले होते. ही गोष्ट आपली लोकशाही आणि न्यायालयीन व्यवस्थेचे वाभाडे काढणारी आहे, या पार्श्वभूमीवर, अलीकडेच सर्वोच्च न्यायालयाने सरन्यायाधीश एन.व्ही. रमणा यांनी 'भारताची स्वातंत्र्य चळवळ चिरडून टाकण्यासाठी इंग्रजांनी निर्माण केलेल्या देशद्रोहाच्या कायद्याची आज खरोखर गरज आहे का? हा प्रश्न उपस्थित केल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करायला हवा.

न्या.चंद्रचूड यांनी उपस्थित केलेला दुसरा मुद्दा बहुसंख्याक वाद आणि सामाजिक व आर्थिक अल्पसंख्याक वाद हक्कांचे संरक्षण करण्याचा आहे, खरे म्हणजे या दोन्ही गोष्टी एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत, जेव्हा एखाद्या समाजात भिन्न धर्म, भाषा इ. समुह राहतात, तेव्हा एक सुसंस्कृत समाज म्हणून त्यांनी अर्थपूर्ण सहजीवन जगणे अभिप्रेत असते विशेषतः अशा समुहांपैकी जेव्हा एखादा धार्मिक व भाषिक समुह संख्येने फार मोठा असतो, तेव्हा अर्थपूर्ण सहजीवन निर्माण करण्यासाठी अधिकच प्रयत्नशील अभाव लागते. परंतु बहुसंख्याक समुहाची मानसिकता जेव्हा बहुसंख्याक वादात रुपांतर होते, अथवा राजकीय सत्ता हस्तगत करण्यासाठी तशी ती रुपांतरित केली जाते, तेव्हा त्या मानसिकतेत वर्चस्ववाद निर्माण होतो, समाज जिवनाच्या सर्व क्षेत्रांमध्ये भावना, त्यांची मते, वेष, आहार, शिक्षण पद्धती, इतिहासलेखन यांबाबत बहुसंख्याकांना जे वाटते, ते प्रमाणभूत मानून वाटचाल होऊ लागते, तेव्हा सामाजिक व आर्थिक अल्पसंख्यांच्या हक्काचे संरक्षण करणे हे नुसते कठीणच होते असे नव्हे तर असे संरक्षण करणे चुकीचे आहे, अशी भूमिका आक्रमकपणे मांडली जाते. इतकेच नव्हे, तर कोणत्या ना कोणत्या निमित्ताने अल्पसंख्याकांना धडा शिकवण्याच्या भावनेने आरोपीच्या पिंजऱ्यात उभे करणे, त्यांना वेठीस धरणे आणि काही प्रसंगी

त्याच्या विरोधात हिंसा करणे, येथेपर्यंत मजल जाते. अशा परिस्थितीत, बहुसंख्याक वादाच्या विरोधात उभे राहून सामाजिक व आर्थिक अल्पसंख्याकांच्या हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाने कटिबद्ध असते पहिजे हे न्या. चंद्रचूड यांचे प्रतिपादन खूप महत्वाचे आहे, याच संदर्भात अलीकडे उत्तराखंड उच्च न्यायालयाने, 'एखादा समाज सुसंस्कृत आहे की नाही, ते त्या समाजात अल्पसंख्याकांना कशी वागणूक दिली जाते, यावर ठरते हे नोंदवलेले मतही महत्त्वपूर्ण आहे.

न्या.चंद्रचूड यांचा तिसरा मुद्दा न्यायालयीन सक्रियतेचा आहे. खरे म्हणजे, कायदे मंडळ, कार्यकारी मंडळ आणि न्यायपालिका यांची कार्यक्षेत्रे घटनेने निश्चित केली आहेत. आपापल्या कार्यक्षेत्रात काम करताना नागरिकांचे जीवित, व्यक्ति स्वातंत्र्य व सामाजिक स्वास्थ्य यांचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी या तिन्ही संस्थांची आहे, मात्र कोणत्याही कारणामुळे ही जबाबदारी या तिन्ही संस्थांची अंतिम संरक्षक या नात्याने न्यायपालिकेने ती जबाबदारी स्वतः हून पार पाडली, तर ती न्यायालयीन सक्रियता म्हणून त्याज्य वा अस्वीकारार्ह मान्यता येणार नाही.

काही दिवसांपूर्वी उत्तराखंडमधील कुंभमेळ्यात ३५ लाख भविकांनी गंगेत शाही स्नान केले. कोरोना लशीच्या वाटपात राज्यांमध्ये भेदभाव केला जाण्याच्या तक्रारी आल्या, तसेच अलीकडे वादग्रस्त झालेली कावड यात्रा, या सगळ्या पार्श्वभूमीवर कोरोना आटोक्यात आणण्यासाठी केंद्र सरकारने एक परिणामकारक, सर्वकष धोरण उच्च न्यायालयानी घेतली तर ती स्वागतार्ह मानायला हवी. न्या. चंद्रचूड यांनी म्हटल्या प्रमाणे, देशातील नागरिकांच्या दैनंदिन जीवनातील सर्व अंगाना स्पर्श करण्याबाबत सर्वोच्च न्यायालयाने कार्य व भूमिका दुर्लक्षित करता येणार नाही. या पार्श्वभूमीवर, न्या. चंद्रचूड यांचे अभिनंदन करताना, त्यांनी उपस्थित केलेल्या वरील मुद्द्यांवर व्यापक चर्चा होणे अपेक्षित आहे.

कौटुंबिक हिंसाचाराचा व्हायरस

कोरोना व्हायरसेन जगात अनेक प्रश्न निर्माण केले आहेत, लॉकडाऊन झाल्यामुळे माणसे घरातच कोंडली गेली. या कोंडलेल्या जगात माणसाच्या भावना ही कोंडल्या गेल्या. त्यातून अगणित कौटुंबिक समस्या निर्माण झाल्या आहेत. त्यातील प्रमुख समस्या म्हणजे कौटुंबिक हिंसाचार, कोरोना व्हायरसच्या या देशभरात एवढा पसरला आहे. की अनेक महिलांनी न्यायालयाचे दरवाजे ठोठावले आहेत. पुरुष पणाच्या महिलांवरील वर्चस्वाचा हा व्हायरस आताच पसरला आहे. असे मात्र म्हणता येणार नाही. म्हणूनच कोरोनाचा व्हायरस आज ना उदया संपणारच आहे. पण कौटुंबिक हिंसाचाराचा व्हायरस मुळापासून संपवायचा असेल तर त्यांच्या मुळाशीच जावे लागेल. यासाठी आधी समाजाची मानसिकता बदलण्यासाठी सातत्याने उपाययोजना कराव्या लागतील. भारत हा सर्व धर्माचा समावेश असलेला देश आहे. इथे कधीच स्त्री-पुरुष समानता नव्हती. आपण हे राज्य पुरोगामी, ते राज्य पुरोगामी म्हणत आलो कारण पुरोगामी विचारांचे महामानव इर्थ जन्माला आले, त्यांनी स्त्रियांचा सन्मान कायम राखला हे खरे आहे. त्यांनी कायमच स्त्रिला सन्मानाने वागवले. पण त्याकाळीही एकूण समाज स्त्रिला दुय्यम मानत होता. त्याच्या आधीही मानात होता आणि आताच्याही काळात तिला दुय्यम मानत आहे. म्हणूनच तर लॉकडाऊच्या काळात स्त्रियांवर कुटुंबात अन्याय होणाऱ्या प्रकारात वाढ होते असल्याच्या तक्रारी हि वास्तूस्थिती नजरेआड करून चालणार नाही. स्त्रियांनी आज सर्वच क्षेत्रात प्रगती

केली आहे. तरी कुटुंबात मात्र पुरुषसत्ताक प्रवृत्तीतून सर्व स्तरातील स्त्रियांवर अन्याय होत असल्याने दिसून येते ओ. यातुनच स्त्रि ही गृहिणी असेल, तर तिला अधिक दुय्यम स्थान मिळत असेत, ते जसे घरात मिळते. तसे ते तिला समाजातही मिळत असते आतुनच गृहिणीला सामाजिक बंधनाला सामोरे जावे लागते. तिला नोकरी करणाऱ्या स्त्रिपेक्षा अधिक सामाजिक बंधणे पाळावी लागतात, खरे तर ती बंधने तिच्यावर लादली गेलेली असतात गृहिणीने कोणते कपडे घालावेत, कोणत्या ठिकाणी जावे, कोणाशी कसे बोलावे आणि विशेषत आपल्या आवडी-निवडी कशा जपाव्यात हे सर्वस्वी तिच्या घरच्या वातावरनावरच अवलंबून असते. याउलट तिच्या घरची एखाद-दुसरी स्त्री ही नोकरी करत असेल, तर तिला हे नियम नाहीत, कारण तिला कायमच बाहेर लावे लागते. ती घरची कमावती असते मात्र गृहिणी म्हणून घरात वावरणाऱ्या स्त्रीला ही काही आवडी-निवडी आहेत हे अनेकांच्या ध्यानीही नसते. बऱ्याच वेळा अशी स्त्री अधिक कलासक्त असण्याची शक्यता असते. पण तिच्या कला जीवनाकडे दुर्लक्षच केले. जाते. उलट एखादया कलेबाबत तिने मत व्यक्त केले तर 'हिला काय कळते' अशा नजरेने तिच्याकडे पाहिले जाते आणि तिला मध्येच थांबवत विषयही बदलला जातो. परिणामी तिच्या एकूण जगण्याच्या आत्मविश्वासावर परिणाम होत असतो. अशा स्त्रिला घरातल्या कोणत्याही निर्णय प्रक्रियेत महत्वाचे स्थान नसते. वि-बहूना निर्णय प्रक्रियेत तिला घेतलेही जात नाही, तर दुसरीकडे तिची सतत घरातच अवहेलना केली जाते. त्यामुळे तिच्या मुलांचाही तिच्याकडे बघण्याचा तसचा दृष्टीकोन बनत असल्याने पर्यायाने एकूण स्त्रियाकडेच बघण्याचा दृष्टिकोन मुलांचा तसाच बनतो. हा धोकाही

कोणी लक्षात घेत नाही स्त्रिला समाजाचे देवीचे रूप दिले आहे आणि अनंत काळाची माताही संबोधले आहे. पण या दोन सर्वाधिक पवित्र उपमा देऊनही गृहिणीला 'सेवेकरीच' म्हणून वागणूक दिली जाते दुदैवी आहे.

आज आपण जागतिकीकरणाचे गोडवे गात आहोत. जागतिकीकरणातून जग जवळ आले त्याला आता सुमारे तीस वर्षे होत आली आहेत. इंटरनेट किंवा इतर समाज माध्यमातूनही स्त्रीच्या व्यक्ती स्वातंत्र्याबाबत प्रबोधन होत आहे. पण गृहिणीला दुय्यम स्थान दिले जाते. त्यामुळे आताच्या या लॉकडाऊनच्या काळात कौटूंबिक अत्याचार होणाऱ्या स्त्रिया या विविध क्षेत्रात काम करणाऱ्या असल्याचे पुढे आले असले तरी त्यांनी आपल्या अन्यायाला वाचा फोडण्याचा प्रयत्न चालविला आहे. पण संसार करणारी स्त्री मात्र या काळात आपल्यावर होणारा कौटूंबिक अत्याचार मुग गिळून सहन करत असल्याचे ही वास्तव आहे. लॉकडाऊनच्या काळात कुटूंबातील मनोरंजनाचे अनेक प्रसंग सोशल मिडियातून व्हायरल होत आहेत. पण त्यापलीकडचे वास्तव कुटूंबात असते. त्याचा आपल्याला शोध घ्यावासा वाटत नाही. कारण हे जगच असे आहे. की जे समोर येते, त्यालाच आपण सत्य मानायला लागलो आहोत. पण जे आपल्यासमोर येते ते पुनः पुन्हा तपासून घ्यावे लागतेच.

द वीक - च्या एका वृत्तानुसार लॉकडाऊनच्या काळात कौटूंबिक हिंसाचारा विरोधात काम करणाऱ्या हेल्पलाईनवर ९२ हजारपेक्षा जास्त फोन कॉल्स आल्याची नोंद आहे. यावरून लॉकडाऊनच्या काळात कौटूंबिक अत्याचारात किती वाढ झाली. याची आपल्याला कल्पना येऊ शकते. कोविड -१९ मध्ये महिलांवर कौटूंबिक हिंसाचारात फक्त भारतातच वाढ झाली असे मात्र नाही, तर प्रत्येक देशात ही अत्याचाराची मालिका वाढती असून युरोप, चीनमध्ये यात जास्त वाढ आहे. जगभरात महिलांसाठी काम करणाऱ्या सगळ्या एजजीओंनी त्यांच्या - त्यांच्या सर्वेक्षणातून हे दाखवून दिले आहे, तर त्या-त्या देशाच्या सरकारांनीही हे दाखवून दिले आहे. को-

रोनाच्या काळात माणूस अधिक माणसात येईल असे वाटले होते. पण तसे काही झाले नाही. हे या अत्याचारावरूनच लक्षात येत आहे. याचे कारण आपला समाज मातृसत्ताक नाही, तर पितृसत्ताक आहे हे आपण लक्षात घ्यायला हवे. ही पितृसत्ताक परंपरा आपल्यात एवढी मुरली आहे की बाई आपल्या विरोधात साधा एक शब्द बोलली तरी आपण तिच्यावर हात उगारायलाही मागे पुढे पाहत नाही. त्यामुळेच बाईवर अत्याचार होत जाणारा व्हायरस विषाणू आजवर जास्तीत जास्त पसरत गेला आहे. असा अन्याय करणाऱ्यांनाचे आधी क्वारंटाईन करण्याची गरज आहे. कोरोनासारख्या महामारीचा साथीचा रोग असो, युद्ध असो किंवा जातीय धार्मिक दंगली असोत यात सर्वाधिक भरडली जाते ती बाईच आणि याच काळात बाईच अधिक संवेदनशील असते, समजा एखादया भागात धार्मिक दंगल झाले, तर त्यावेळी दोन धर्मातील पुरुष बोलताना असे म्हणतात की, दंगलीत मुस्लिम मारला गेला, हिंदू मारला गेला, मात्र कुठल्याही धर्मातील बाई म्हणत. आदमी मारला गेला माणूस मारला गेला, तरीही अशा काळात बाईवरच अन्याय होत असतो. अगदी याबाबत २००२ ची गुजरात दंगल असो वा त्या आधीची मुंबई दंगल याची उदाहरणे घेतली तरी या दंगलीमध्ये महिलांवर बलात्कार, अत्याचार होत राहिले. पण यानंतर महिलांना न्याय मिळाला अशी कमीच उदाहरणे आहेत. यासाठी घरातूनच बदलण्याची सुरुवात करण्याची गरज असून असे झाले तरच आपण पितृसत्तेचा व्हायरस नष्ट करू शकतो.

- प्रिया संतोष वाघुले

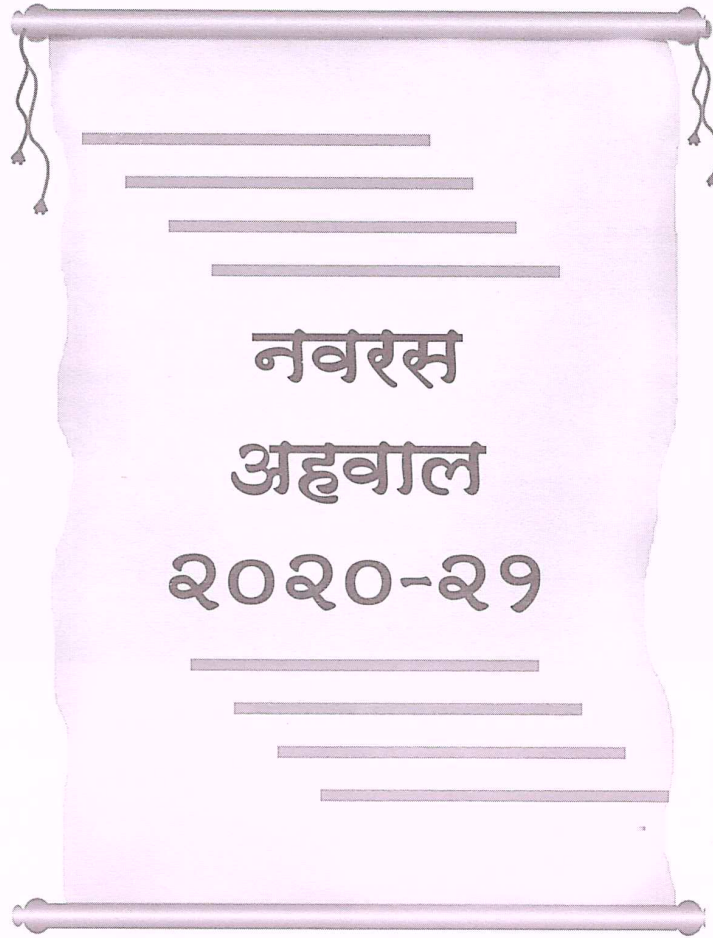

महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई व शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय औरंगाबाद येथील संस्कृत, समाजशास्त्र व मानसशास्त्र विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने एकदिवशीय राज्यस्तरीय डिजिटल लीटरसी ट्रेनिंग प्रोग्राम फॉर वूमेन या कार्यशाळेत उपस्थित विद्यार्थी व महिला यांना कुलगुरू डॉ. प्रमोद येवले मार्गदर्शन करतांना.

प्रस्तुत कार्यक्रमात उपस्थित ३२०पेक्षा जास्त विद्यार्थिनींनी व महिलांनी सहभाग नोंदविला.

महाविद्यालयातील ग्रंथालय.

कला शाखा

मराठी विभाग अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ मध्ये मराठी विभागातील विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले डिसेंबर २०२० या महिन्यात ऑनलाईन काव्यवाचनाचा कार्यक्रम घेण्यात आला. सदरील कार्यक्रमात ४५ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला १७ विद्यार्थी कवींनी आपल्या कविता सादर केल्या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. जनार्दन काटकर हे होते. प्रा. सोनाली इंगळे यांनी कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन केले.

मराठी विभागातर्गत जानेवारी २०२१ मध्ये मराठी भाषासंवर्धन पंथरवाडा निमित्ताने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये काव्यवाचन, कथालेखन, वक्तृत्व इत्यादी स्पर्धांचे ऑनलाईन आयोजन करण्यात आले. या स्पर्धांच्या आयोजनात प्रा. वसंत संसारे प्रा.सोनाली इंगळे, प्रा.पोर्णिमा अभोरे प्रा. योगेश लिंगायत यांनी मोलाची कामगिरी बजावली. उपरोक्त सर्व स्पर्धांचे संयोजक म्हणून डॉ. जनार्दन काटकर यांनी महत्वाची भूमिका पार पाडली. दि. २७ फेब्रुवारी २०२१ रोजी मराठी भाषा गौरवदिन दूरदृश्यप्रणालीद्वारे उत्साहात साजरा करण्यात आला. मराठी भाषा दिनाचे औचित्य साधून ऑनलाईन निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये खालील विषयावर निबंधस्पर्धा घेण्यात आली.

१. कुसुमाग्रजांची कविता : एक आकलन
२. नटसम्राट : एक अजरामर कलाकृती
३. लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी
४. कुसुमाग्रजांच्या काव्यातील नव जाणिवे

उपरोक्त स्पर्धा (निबंध) महाविद्यालयाच्या कनिष्ठ आणि वरिष्ठ अशा दोन्ही विभागातील विद्यार्थ्यांसाठी खुली होती. कनिष्ठ विभागातील २८ तर वरिष्ठ विभागातील २५ विद्यार्थ्यांना या निबंध स्पर्धेत भाग घेतला. कनिष्ठ विभागासाठी प्रा. योगेश लिंगायत तर वरिष्ठ विभागासाठीचे काम प्रा. सोनाली इंगळे यांनी पार पाडले.

- डॉ. जनार्दन काटकर,
मराठी विभाग.

हिंदी विभाग अहवाल

हिंदी विभाग के हिंदी अनिवार्य और हिंदी ऐच्छिक विषय को लेकर अध्ययन करनेवाले सभी छात्र और छात्राओं को कोविड महामारी में ऑनलाईन पढाई के हेतु गुगल मीट और वॉट्स अप के माध्यम से अध्यापन किया गया। छात्रों को व्हाट्स अप और गुगल क्लास रूम के द्वारा अध्ययन साहित्य भेजा गया। इस शैक्षणिक सत्र में छात्रों का मूल्यांकन ईकाइ, प्रश्नावली के माध्यमसे किया गया।

हिंदी विभाग गति

१४ सितम्बर २०२० को ऑन लाईन द्वारा छात्रों के व्हाट्स अप और गुगल क्लास रूम क द्वारा वाइज अप के माध्यम से हिंदी दिवस का महत्व के बारे में विस्तृत जानकारी दी गई है। छात्रों को अध्ययन के साथ-साथ अध्ययन की अभिरुची बढ़ाने हेतु विविध विषय पर निबंध प्रतियोगिताओं का आयोजन कर अधिक जानकारी दी गई। इस अवसर अधिक संख्याओं में विद्यार्थी ओ ने अपना सहभाग दर्शाया। डॉ.भारती एम.सानप का तबादला होने के कारण उनके स्थान पर इस्माईल युसूफ महाविद्यालय, मुंबई से डॉ.एस.पी.गोडबोले इस विभाग जॉईन हो गई। डॉ.भगवान पी.कांबळे को दि. ०६ अक्टुबर २०२० के दिन हिंदी विभाग प्रमुख का कार्यभार दिया गया। विभाग में कार्यरत सभी सदस्यों ने विभाग के द्वारा ऑन लाईन अध्ययन में अपना सक्रिय सहयोग देकर योगदान दिया।

- डॉ.भगवान पी. कांबळे
हिंदी विभागाध्यक्ष एवं सहयोग प्राध्यापक

DEPT. OF ENGLISH

Activity Report

The year 2020-21 was unusual and very tough in every sense due to Corona Pandemic. The academic faculty had to take care of themselves simultaneously while conducting online lectures and attending college physically as and when required. Dept. of English, including Dr. Shaista Talat, Dr. Pradnya B. Sawai, Prof. Prabha Soni and Dr. V.R. Shedge were fully

busy throughout the academic year in engaging lectures, conducting online tests, sending informative videos to the students and assessing the written work and solving the doubts of the students. In short, though there was no physical, off-line interaction with the students, the faculty members tried their level best to learn the technicalities of online teaching, dissemination of knowledge and complete the syllabus. The year ended with the online University examinations.

- **Dr. Vasant Rambhau Shedge,**
Head, Dept. of English.

मानसशास्त्र विभाग अहवाल

सातवा आंतरराष्ट्रीय योगदिनानिमित्त मानसशास्त्र विभाग व राष्ट्रीय छात्रसेना (मुली) युनिट यांच्या संयुक्त विद्यमाने योग व मानसिक आरोग्य या विषयावर दोन दिवसीय राज्यस्तरीय वेबिनार संपन्न झाला. (२० ते २१ जून २०२१)

कोविड - १९ या संसर्गजन्य रोगामुळे संपूर्ण सत्र २०२०-२१ मध्ये मानसशास्त्र विभागामध्ये अध्ययन - अध्ययन प्रक्रियाच नव्हे तर अन्य कार्यक्रम/उपक्रम सुद्धा ऑनलाईन स्तरावर घेण्यात आले. यामधील विभागातील सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांचे सहकार्य खूप मोलाचे आहे. १. दि. १३/०३/२०२१ रोजी "Basic Psychology" या विषयावर ऑनलाईन स्तरावर प्रश्नमंजूषा घेण्यात आली यामध्ये मानसशास्त्र विषयाचा एकूण २० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. व खालील तीन विद्यार्थ्यांनी क्रमांक पटकावले.

कु. रुचा खोतकर (बी.ए. भाग २) प्रथम क्रमांक ८५%

चि. मनोज मनगते (बी.ए. भाग २) दुसरा क्रमांक ८२%

कु. कोमल पांचाल (बी.ए. भाग १) तीसरा क्रमांक ८०%

२. दि. २५/०४/२०२१ रोजी "Knowledge of Qualitative and Quantitively Research" या विषयावर ऑनलाईन स्तरावर प्रश्नमंजूषा घेण्यात आली यामध्ये मानसशास्त्र विषयाच्या एकूण १५ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. व खालील तीन विद्यार्थ्यांनी क्रमांक पटकावले.

कु. प्रिया वाघुले (बी.ए. भाग ३)	प्रथम क्रमांक	९०%
कु. गीताजली आंधळे (बी.ए. भाग ३)	दुसरा क्रमांक	८०% (२.११ मिनिटे)
कु. सारिका वारे (बी.ए. भाग २)	तिसरा क्रमांक	८०% (२.११ मीनीटे)

३. दि. २१/०५/२०२१ रोजी मानसशास्त्र अभ्यास मंडळ २०२१-२२'' करीता खालील विद्यार्थींची ऑनलाईन स्तरावर निवड करण्यात आली.

कु. गीताजली आंधळे	(बी.ए. भाग ३)	अध्यक्ष
कु. पीया वाघुले	(बी.ए. भाग ३)	उपाध्यक्ष
कु. कांचन टेके	(बी.ए. भाग ३)	सचीव
कु. रुचा खोतकर	(बी.ए. भाग २)	सदस्य
कु. जयश्री सोनवने	(बी.ए. भाग २)	सदस्य
कु. सारिका वारे	(बी.ए. भाग २)	सदस्य
आशीष कोरडे	(बी.ए. भाग २)	सदस्य
कु. मेधावी वाकळे	(बी.ए. भाग १)	सदस्य
कु. मनाली वाघ	(बी.ए. भाग १)	सदस्य
कु. आर्या फलटनकर	(बी.ए. भाग १)	सदस्य

४. दि. २०/०६/२०२१ व २१/०६/२०२१ रोजी मानसशास्त्र विभाग व एनसीसी मुली यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित "योग व मानसिक आरोग्य" या विषयावर दोन दिवशीय राज्यस्तरीय ऑनलाईन वेबिनार घेण्यात आला. वेबिनारचे उद्घाटन मा.प्राचार्य डॉ. आर.एच सातपूते यांच्या हस्ते करण्यात आले. प्रास्ताविक वेबिनारच्या संयोजिका प्रा.व्ही.के. शेळके मानसशास्त्र विभागप्रमुख व एनसीसी केअर टेकर अधिकारी यांनी केले दि. २०/०६/२०२१ रोजी पहिल्या सत्रात माईन्ड व ब्रेन तज्ञ राहुल सोळुंखे यांनी मानसिक आरोग्यामध्ये मन शरीर व आत्मा यांचा समतोल या विषयावर बीजभाषण केले. दि. २१/०६/२०२१ रोजी दुसऱ्या सत्रात आनंद विद्या योग साधन केदांचे संचालक योग तज्ञ प्रा. फुलसींग जाधव हयांनी सहभागी सदस्याकडून योगसाधनाचा अभ्यास करून घेतला. दोन्ही सत्रांमध्ये इतर व आपल्या महाविद्यालयातील प्राध्यपक, विद्यार्थी व एनसीसी कॅडेटस यांनी मोठ्या संख्येने सक्रीय सहभाग घेतला. पहिल्या सत्राचे सुत्रसंचालन प्रा.

कल्पना तोमर, परीचय कु. कांचन टेके व श्वेता प्रसाद, सत्र अहवाल डॉ.आर.एस. काळे आभारप्रदर्शन प्रा. कविता काळे हयांनी केले. दुसऱ्या सत्राचे सूत्रसंचालन एनसीसी कॅडेट श्वेता प्रसाद, परीचय एनसीसी ज्युनीअर अंडर ऑफीसर स्वप्नाली भावसर व आभारप्रदर्शन कॅडेट अन्यना भूमर हीने केले. दोन दिवशीय वेबिनार यशस्वी करण्यामागे विभागातील सर्व प्राध्यापक विद्यार्थी व एनसीसी कॅडेट यांचे सहकार्य खूप मोलाचे आहे.

५. दि. १२/०७/२०२१ आणि १७/०७/२०२१ रोजी बी.ए. भाग १ व २ च्या विद्यार्थ्यांचे ऑनलाईन सेमिनार सादरीकरण हा शैक्षणिक उपक्रम घेतला त्यामध्ये बी.ए. भाग २ मधुन कु. रुचा खोतकर व बी.ए. भाग १ मधून मेधावी वाकळे, वैष्णवी टाकळकर, सना खान हयांनी उत्कृष्ट ऑनलाईन सेमिनारचे सादरीकरण केले.

६. बी.ए. भाग ३ च्या मानसशास्त्र मुख्य विषयाच्या "Counselling Psychology" या पेपरवर प्रा. कविता काळे हयांनी दि. ०५/०७/२०२१, १२/०७/२०२१, १९/०७/२०२१ व

२६/०७/२०२१ रोजी Test Series हा उपक्रम घेतला व त्यामध्ये खालील विद्यार्थ्यांनी क्रमांक पटकावले.

कु. एश्वर्या मोकळे - प्रथम क्रमांक ६९ %

कु. गीतांजली आंधळे - दुसरा क्रमांक ६२.२२ %

कु. कांचन टेके - तिसरा क्रमांक ६० %

- प्रा.व्ही.के. शेळके
मानसशास्त्र विभाग.

इतिहास विभाग अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ मध्ये इतिहास विभागामध्ये विविध उपक्रम राबविण्यात आले. यामध्ये ऐनवेळी जी टाळेबंदी घोषित करण्यात आली त्यामध्ये सुद्धा विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक नुकसान होऊ नये, विद्यार्थ्यांना ज्ञानक्षेत्राशी जोडलेली ठेवण्याच्या दृष्टीने उच्च शिक्षण विभाग, महाराष्ट्र शासन यांच्या दिशा निर्देशानुसार ऑनलाईन पद्धतीने पंधरा दिवसांचा प्राचीन भारतीय लिपी ब्राह्मी व खरोष्टी यांची तोंड ओळख हा प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम दिनांक ५ एप्रिल ते १५ एप्रिल २०२० मध्ये राबविण्यात आला. या अभ्यासक्रमास भारतभरातून विद्यार्थी सहभागी झाले. १०० विद्यार्थ्यांनी यामध्ये सहभाग नोंदवला. हा प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम महाविद्यालयातील पहिला ऑनलाईन अभ्यासक्रम म्हणून याची नोंद घेतली गेली.

महाराष्ट्र राज्याचा हिरक महोत्सव ०१ मे २०२० यानिमित्ताने इतिहास विभागाने महाराष्ट्राच्या इतिहासावरील प्रश्नमंजुषाचे आयोजन केले. ही प्रश्नमंजुषा भारतभरातील व्यक्तींनी सोडवून यामध्ये उत्स्फूर्त सहभाग नोंदवला. सुमारे ५०० पेक्षा जास्त व्यक्तींनी ही प्रश्नमंजुषा सोडवली व या उपक्रमाचे कौतुक केले. महाविद्यालयातील एक भारत श्रेष्ठ भारत या उपक्रमांतर्गत इतिहास विभागाने 'कोणार्क सूर्य मंदिर' आभासी सहल आयोजित करून विद्यार्थ्यांना 'कोणार्क सूर्य मंदिर' संबंधित सांस्कृतिक इतिहास उलगडून दाखवला. यात १०० पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन हा अभिनव उपक्रम

यशस्वी केला.शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालयातील या प्रकारची ही पहिली आभासी सहल ठरली. भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव या उपक्रमांतर्गत इतिहास विभागाने १५ ऑगस्ट २०२१ रोजी भारताच्या स्वातंत्र्यलढयाचा इतिहास प्रश्नमंजुषा रुपाने लोकांपर्यंत पोहोचवण्याचे ठरवले. ही प्रश्नमंजुषा भारताच्या कानाकोपऱ्यातून १५०० पेक्षा जास्त लोकांनी सोडवून या उपक्रमात सहभाग घेतला. माननीय प्राचार्य डॉ.सातपुते सरांनी याप्रसंगी या उपक्रमाचे कौतुक केले व प्रोत्साहन दिले. याच उपक्रमाचा भाग म्हणून २ ऑक्टोबर २०२१ महात्मा गांधी जयंती निमित्ताने गांधीजींच्या जीवन इतिहासावर प्रश्नमंजुषा रुपाने प्रकाश टाकला. या प्रश्नमंजुषाला देखील जवळजवळ ५०० व्यक्तींनी सहभागी होऊन यशस्वी केले.

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव या उपक्रमाचा एक भाग म्हणून १७ सप्टेंबर २०२१ या हैदराबाद मुक्तिसंग्राम दिनाचे औचित्य साधून या विषयावर 'आभासी भितीपत्रक' स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. यामध्ये विविध शहरातून विद्यार्थ्यांनी पत्रक तयार करून पाठवली यानिमित्ताने डॉ.श्रीनिवास सातभाई, इतिहास विभाग, शासकीय विदर्भ ज्ञान विज्ञान संस्था, अमरावती यांनी विद्यार्थ्यांना मराठावाडा मुक्तिसंग्रामाचा इतिहास विशद केला. याप्रसंगी अध्यक्षीय समारोप महानिधालयाचे प्राचार्य डॉ. सातपुते सर यांनी केले. महाविद्यालय विद्यार्थी समिती व इतिहास विभाग यांच्याद्वारे महात्मा गांधींच्या जीवनाचा परिचय या विषयावर व्याख्यान सत्र दिनांक ३ ऑक्टोबर २०२१ रोजी आयोजित करण्यात आले. स्वतः विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे हे सत्र आयोजित केले हे येथे विशेषत्वाने नमुद करावेसे वाटते. याबद्दल सर्व विद्यार्थ्यांचे खूप-खूप कौतुक मागील दोन वर्षातील करोना फैलाव व टाळेबंदी यामुळे मोठया प्रमाणात हे सर्व कार्यक्रम ऑनलाईन पद्धतीने घेण्यात आले. विद्यार्थ्यांचा सहभाग उत्साहवर्धक राहिला. या सर्व उपक्रमात विभागातील सहकारी श्री रविंद्र पाटील तसेच कनिष्ठ विभागातील तासिका तत्वावरील डॉ. सुधाकर कांबळे, डॉ.प्रविणा

पाटील, सहकारी जाधव यांनी वेळोवेळी मदत केली त्याबद्दल विभाग प्रमुख म्हणून त्यांचे आभार व्यक्त करतो तसेच सर्व उपक्रमांसाठी माननीय प्राचार्यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन व पाठिंबा दिला त्याबद्दल त्यांचे खूप खूप धन्यवाद.

Department of Economics

Department of Economics conducted various online activities in the

academic year 2020-21.

On the background of Covid situation department emphasized online teaching learning tools and platforms like google meet for curricular and Cocurricular activities. Online panel discussion of students on Central Budget 2021 Online discussion on budget was held on 15 th Feb 2021. Rohit sathe from B.A.T.Y, Abhishek Daithankar from B.A. First year and Komal Dayma from B.A. T.Y. presented different aspect of budget through paper reading and Discussion. Participated students

Curiously raised some questions about budget 2021. Faculty members Dr. Prasad Purekar talked about over all recommendations in the central budget 2021. He talked about various financial schemes to boost the Indian economy. Dr.Yugandhara Topare talked about the necessity of govt expenditure on the background of pandemic situation. She explained that how spending is necessary to come out of pandemic situation. Dr.Vaishali L.deshmukh conducted the discussion session and also expressed her views on Budget. To create awareness regarding budgetary process among students and encourage students for discussion on economic and budgetary policy were the objectives behind this activity.

Students understood important concept like deficit budget and Fiscal policy in Pandemic situation through the discussion. Online Seminar on Demographic dividend in association with social science forum Dr.Pramod Lonarkar ,Assistant professor in Economics at SRT University, Nanded was the expert speaker for online seminar conducted on 15-7-2021. Student Swapnali Bhavsar introduced the speaker. Komal Dayma conducted the online session. This virtual event was organized on google meet platform. Dr.Lonarkar presented demographic dividend concept in a very effective manner. He answered the questions of first year students. To understand the

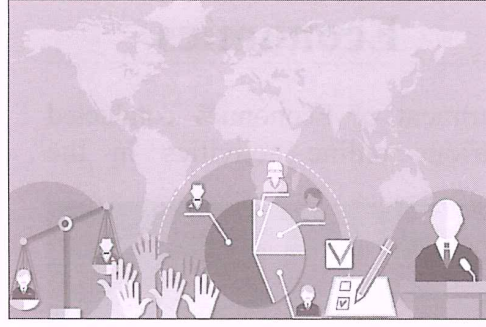
concept of demographic dividend and to know the transitions in population and its effects on the society were the main objectives. Dr.Yugandhara S.Topare, In charge of Social science forum and Dr.Prasad Purekar Head, Dept. of Economics expressed their views in the seminar. Students understood concepts related with Demography in this online seminar. Online power point presentation and guest lecture on research methodology by Dr. Ganesh Gawande Presentation by B.A. Third year students was organized on 26-6-2021. It was a part of Cocurricular activity of the department. All students from B.A.T.Y. Economics presented their research project work on various economic aspects in economic theory. This was based on survey and Primary data collection on various front. All Students used PPT software in easy manner. It was new experience for some of the rural students to present through google meet. Expert speaker Dr.Ganesh Gavande addressed the students regarding research and its implications. He explained various issues in economics for the future research for students.

- Dr. Prasad A.Purekar,
Asso.Prof & Head. Dept. Economics

राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन विभाग

राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन विभागांतर्गत २०२०-२१ या शैक्षणिक वर्षात कोविड -१९ या महामारीच्या काळात सर्व तासिका ऑनलाईन पद्धतीने घेण्यात

आल्या.याच काळात विध्याथ्यांचे मनोधैर्य उंचावण्यासाठी विभागामार्फत विध्याथ्यांचे वेळोवेळी समुपदेशन करण्यात आले. या कार्यात विभागातील सर्व प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला. तसेच या वर्षात अभ्यासक्रम पूरक व स्पर्धापरीक्षा तयारीच्या अनुषंगाने कांही उपक्रम राबविले. यामध्ये बी.ए.तृतीय वर्षाचे प्रकल्प लेखनही या विषयाच्या मार्गदर्शनासाठी डॉ.गजानन हनवते, विभाग प्रमुख, राज्यशास्त्र विभाग, वसंतराव नाईक महाविद्यालय, औरंगाबाद. यांचे ऑनलाईन मार्गदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. या मार्गदर्शन शिबिरात प्रकल्प लेखनातील विध्याथ्यांच्या समस्या आणि प्रश्नांचे निराकरण तज्ञ मार्गदर्शकांनी केले.

२६ नोव्हेंबर २०२० रोजी संविधान दिनाचे औचित्य साधून विभागाद्वारे 'भारतीय संविधानाचे तत्वज्ञान' या विषयावर डॉ.संजय खंडारे (भारतीय संविधान पुस्तकाचे लेखक) सरांचे ऑनलाईन मार्गदर्शन आयोजित केले होते.या व्याख्यानास विभागातील व महाविद्यालयातील विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

- प्रा.अंकुश गायकवाड,
विभाग प्रमुख , राज्यशास्त्र विभाग

समाजशास्त्राची गरज (Need of Sociology) चर्चासत्र :
समाजशास्त्र विभाग. (दि. २४/७/२०२१)

समजावून सांगितली. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा. डॉ. श्वेतांबरी कनकदंडे मॅडम यांनी केले, तर या कार्यक्रमाचे आभार प्रदर्शन प्रा. तन्मय भावसार यांनी केले. कार्यक्रम यशस्वीरित्या पार पाडण्यासाठी सहकारी प्राध्यापक. प्रा. डॉ. अफ्रोज बेगम मॅडम, प्रा. रावसाहेब कांबळे सर. प्रा. विलास राजपुत सर यांनी देखील मदत केली. (कोविड -१९) च्या राज्य शासनाने घालून दिलेल्या नियमांचे काटेकोरपणे पालन करून हा कार्यक्रम यशस्वीरित्या पार पाडला.

समाजशास्त्र विभाग अहवाल

चर्चासत्र व विद्यार्थी सादरीकरण

शासकीय ज्ञान-विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद येथील समाजशास्त्र विभागातर्फे "समाजशास्त्राची गरज" या सदराखाली दि.२४/०७/२०२१ रोजी (कोव्हीड -१९) च्या प्रादुर्भावामुळे ऑनलाईन पद्धतीने चर्चासत्र व सादरीकरणाचे आयोजन करण्यात आले. सदरील कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर.एच.सातपुते सर, तर कार्यक्रमाचे आयोजन व प्रास्ताविक महाविद्यालयाचे समाजशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ.सुरेंद्र ठाकूर सर यांनी केले.

बी.ए.प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थिनी रुक्कया दौदी, सना फिरदोस, वैष्णवी सोसे यांनी अनुक्रमे लोकशाही - अर्थ, व्याख्या, वैशिष्ट्ये, लोकसंख्या शास्त्र, अर्थ व्याख्या, ग्रामीण समाजशास्त्र प्रस्तावना' या विषयावर सादरीकरण केले.

मा.प्राचार्य. सरांनी या कार्यक्रमासाठी आपल्या शुभेच्छाही दिल्या, कार्यक्रमाचे संयोजक डॉ.ठाकूर सर यांनी विद्यार्थ्यांना समाजशास्त्राचे महत्व व उपयोगिता

चर्चासत्र व सादरीकरण

२७/०२/२०२१

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद येथील समाजशास्त्र विभागातर्फे 'समाजशास्त्राचे महत्व' या सदराखाली दि.२७ फेब्रुवारी २०२१ रोजी चर्चासत्र व सादरीकरणाचे आयोजन करण्यात आले. सदरील कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे माननीय प्राचार्य प्रा.डॉ. आर. एच. सातपुते तर प्रमुख अतिथी म्हणून मिलिंद महाविद्यालय औरंगाबाद येथील समाजशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ.बी.बी. सुरजबन्सी यांची उपस्थिती होती. कार्यक्रमाचे आयोजन व प्रास्ताविक महाविद्यालयाचे समाजशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ. सुरेंद्र ठाकूर यांनी केले. बी.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचे त्यांच्या विषयातील सादरीकरण व ऑनलाईन परीक्षेत उत्तीर्ण झालेल्या गुणवंतांचा सत्कार या प्रसंगी मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आला. मान्यवरांनी समाजशास्त्राच्या महत्वाच्या अनुषंगाने उपस्थितांना मार्गदर्शन केले. "मानव" हा समाजशील प्राणी आहे तर समाजात जगत असतांना दया,प्रेम, माणूसकी जपण्याची मानसिकता ही समाजशास्त्रतून विकसित होऊ शकते. त्यामुळे समाजशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांची समाजात एकात्मता निर्माण करण्याची जबाबदारी वाढते.

त्यांनी या विषयाचे सखोल ज्ञान घ्यावे' असे अमुल्य मार्गदर्शन अध्यक्षीय समारोपप्रसंगी शासकीय ज्ञान, विज्ञान महाविद्यालयाचे माननीय प्राचार्य प्रा.डॉ. आर.एच.सातपुते यांनी केले. तर संशोधक म्हणून समाजशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांनी सदैव डोळस रहावे असे प्रमुख अतिथी प्रा.डॉ. बी.बी. सुरजबन्सी यांनी सुचविले. कार्यक्रमाचे आभार प्रा.तन्मय भावसार तर सुत्रसंचालन डॉ. श्वेताबंर कनकदंडे यांनी केले. 'सोशल डिस्टंसिंग पालन' करून हा कार्यक्रम यशस्वीरित्या पार पडला.

- डॉ. सुरेंद्र ठाकुर, समाजशास्त्र विभाग प्रमुख.

भूगोल विभाग अहवाल

२०२०-२०२१ शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ ला भूगोल विभागामध्ये विविध शैक्षणिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले होते.

भूगोल विभागामध्ये डॉ.एस.पी.बुरफल यांच्या हस्ते भूगोल अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. प्रसंगी डॉ.बी.पी लहाने, प्रा.बी.आर उसारे, डॉ.रा.आयखान उपस्थित होते. याप्रसंगी प्राचार्य डॉ.रोहिणी कुलकर्णी पांढरे मॅडम अध्यक्षस्थानी होता. विद्यार्थ्यांना कोविड - १९ च्या अनुषंगाने निबंध स्पर्धा घेण्यात आली होती महाराष्ट्रातील अनेक विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्त सहभाग नोंदवला.

प्रा.भरत उसारे यांनी विद्यार्थ्यांना जी.आय.एस. विषयी ऑनलाईन मार्गदर्शन केले. विषयी डॉ.बी.पी.लहाने व डॉ. ए.आय.खान यांनी मार्गदर्शन केले.

गृहविज्ञान विभाग

ऑनलाईन शिक्तीपत्रक

व घोषवाक्य स्पर्धा

दिनांक १४/०२/२०२१ : शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय गृहविज्ञान विभागातर्फे ऑनलाईन

शिक्तीपत्रक व घोषवाक्य स्पर्धांचे आयोजन दिनांक १४/०२/२०२१ रोजी करण्यात आले.या स्पर्धेमध्ये औरंगाबाद शहरातील विविध कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला या स्पर्धेचे विजेते विद्यार्थी आणि सहभागी सर्व विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन पध्दतीने प्रमाणपत्र देण्यात आले.

“महिला सबलीकरणात महिला आयोगाची भूमिका”

८ मार्च २०२१ : शासकीय ज्ञान विज्ञान माविद्यालयाच्या आय.सी.सी अर्थात अंतर्गत तक्रार समिती आणि गृहविज्ञान विभागाच्या वतीने आयोजित “महिला सबलीकरणात महिला आयोगाची भूमिका “ या विषयावर आयोजित एक दिवसीय ऑनलाईन वेबिनार ८ मार्च जागतिक महिला दिनानिमित्त घेण्यात आला. जागतिक महिला दिनाच्या निमित्ताने आयोजित एक दिवसीय राज्यस्तरीय चर्चासत्रात महाविद्यालयाचे प्राचार्य आणि चर्चासत्राचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र सातपुते सर तसेच अंतर्गत तक्रार समितीच्या अध्यक्ष आणि चर्चासत्राच्या प्रमुख वक्त्या डॉ. मंजुषा मोळवणे त्याचबरोबर गृहविज्ञान विभागप्रमुख श्रीमती माया वंजारे हे सर्व ऑनलाईन प्लॅटफॉर्मवर उपस्थित होते. या चर्चासत्रामध्ये महिला आयोगाच्या योगिनीचे विस्तृत ओळख करून देण्यासाठी डॉ. मंजुषा मोळवणे यांचे मार्गदर्शन मोलाचे ठरले.

दिनांक ५/५/२०२१ : शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय गृहविज्ञान विभागातर्फे पुस्तक प्रकाशन सोहळा आयोजित करण्यात आला. 'समतोल आणि उपचारात्मक आहार' या अजिंठा प्रकाशनातर्फे प्रकाशित आणि डॉ. मंजुषा मोळवणे लिखित पुस्तकाच्या प्रकाशन सोहळ्यासाठी ऑनलाईन प्लॅटफॉर्मवर मान्यवर उपस्थित होते पुस्तक प्रकाशन सोहळ्यासाठी अध्यक्ष म्हणून शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते तसेच प्रकाशन सोहळ्याच्या प्रमुख पाहुण्या एस एन डी टी मुंबई विद्यापीठातील न्यूट्रिशन विभागाच्या प्राध्यापक डॉ.शोभा उडिपी हे

सर्व मान्यवर आभासी व्यासपीठावर उपस्थित होते. तसेच पोषणयुक्त आहार क्षेत्रात काम करणाऱ्या तज्ञ अमरावती येथील डॉ. वैशाली धनविजय, तसेच कोल्हापूर येथील प्राध्यापिका उर्मिला खोत, डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर विद्यापीठाच्या डॉ. सविता शेठे आणि विद्यापीठातील डॉ. अरूण अनुराधा निसळ या सर्व तज्ञांची विशेष उपस्थिती पुस्तक प्रकाशन सोहळ्यासाठी लाभली होती.

कोरोना महामारीच्या पार्श्वभूमीवर रोगांचा आणि संसर्गाचा धोका टाळण्यासाठी आपला आहार आणि योग्य जीवनशैली याची किती आवश्यकता आहे हे सर्वांना माहित आहे. आपल्या सगळ्यांच्या आयुष्यात समतोल आहार खूप आवश्यक आहे कारण यातूनच माणसाचे निरोगी मन आणि निरोगी शरीर घडत असते. त्यामुळेच डॉक्टर मंजुषा मोळवणे यांनी लिहिलेल्या समतोल आणि उपचारात्मक आहार या पुस्तकाच्या हे पुस्तक महामारी च स्थिती निश्चितच दिशा दाखवणारे आहे, असे मान्यवरांनी सांगितले.

राष्ट्रीय घोषण

सप्ताह एक ते सात सप्टेंबर

गृहविज्ञान विभागातर्फे आयोजित विविध स्पर्धांचे ऑनलाईन आयोजन

सहभागी विद्यार्थी : निबंध स्पर्धा

१. आरती संजय तुपे
२. वैशाली कुटे
३. आरती गुजर - उत्तेजनार्थ
४. पूजा जोशी - द्वितीय क्रमांक
५. रुकया दाऊदी - प्रथम क्रमांक

फळे व भाज्या पासून दागिने

तयार करणे स्पर्धा

१. आरती संजय तुपे - प्रथम क्रमांक
२. पूजा जोशी
३. रुकया दाऊदी

घोषवाक्य स्पर्धा

१. आरती संजय तुपे - प्रथम क्रमांक
२. वैशाली कुटे
३. आरती गुजर - द्वितीय क्रमांक
४. पूजा जोशी
५. रुकया दाऊदी - उत्तेजनार्थ

पौष्टिक पाककृती स्पर्धा

१. आरती गुजर
२. पूजा जोशी - प्रथम क्रमांक

जागतिक स्तनपान सप्ताह

१ ते ७ ऑगस्ट २०२१

मातेच्या दुधातील प्रतिबंधक द्रव्यांमुळे बाळाची प्रतिकारशक्ती उत्तम राहते. जंतुसंसर्ग अथवा एलर्जीपासून बाळाला सांरक्षण मिळते. आईचे दूध निर्जंतुक असल्याने बाळाला जंतुसंसर्ग होत नाही. स्तनपानामुळे आई बाळा मधील नाते अधिक दृढ होते. बाळामध्ये सुरक्षतेची भावना वाढते. स्तनपानामुळे बाळाचे स्नायू नीट तयार होतात. स्तनपान हे मातेच्या दृष्टीने अत्यंत सोयीचे ठरते. स्तनपानामुळे मातेला कमीत कमी अवधीमध्ये वजन कमी करणे शक्य होते. स्तनपानामुळे स्त्रियांमध्ये स्तनांच्या कर्करोगाचे प्रमाण कमी होते. तसेच मातेच्या स्तनातून खवणाऱ्या पहिल्या दूधातून मिळणारे पोषक घटक. आई आणि मुलाच्या आरोग्यासाठी त्याचा होणार फायदा याची तुलना कशाचीच होऊ शकत नाही. याबाबत जाणीव जागृती करण्यासाठी.

* १ ते ७ ऑगस्ट हा म्हणून जागतिक स्तनपान सप्ताह विविध उपक्रमातून साजरा केला जातो.

गृहविज्ञान विभागाच्या वतीने

* १ ते ७ ऑगस्ट २०२१, जागतिक स्तनपान सप्ताह अंतर्गत महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी निबंध स्पर्धेचे आयोजन केले होते.

* निबंध स्पर्धा - घोषवाक्य स्पर्धा, पौष्टिक पाककृती स्पर्धा.

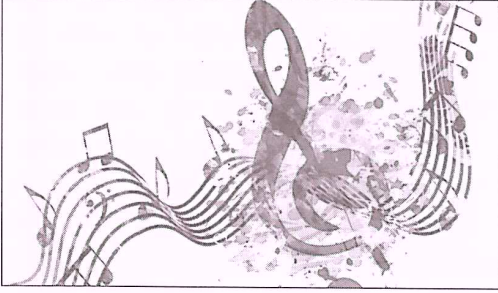
* दिनांक ३ ऑगस्ट २०२१ ड

* **विषय** : “स्तनपान समज गैरसमज” या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

- प्रा. माया वंजारे,
गृहविज्ञान विभागप्रमुख.

संगीत विभाग अहवाल

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद संगीत विभागाच्या वतीने २०२०-२०२१ या शैक्षणिक वर्षात संगीत विभाग प्रमुख डॉ.सौ. वैशाली संतोष देशमुख यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले, ज्यात संगीत विभागाच्या सर्व विद्यार्थ्यांनी अतिशय उत्फुर्त सहभाग नोंदवला. संगीत विभागाच्या वतीने संपूर्ण वर्षभर अनेक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते व ज्यात कलागुणदर्शन केले

जाते, हे सर्व कार्यक्रम कॉलेजमध्ये होतात, पण मागील वर्षापासून कोवीड या जागतिक आजारामुळे सर्व कार्यक्रम ऑनलाइन पद्धतीने गुगलमीट हया ॲपवर घेण्यात आले.

संगीत विभागाच्या वतीने ८ जुलै २०२१ रोजी जो प्रथम कार्यक्रम घेण्यात आला, तो म्हणजे 'राग यमन' चे यावर आधारित हिंदी व मराठी चित्रपट गीते यांचा सुमधुर कार्यक्रम घेण्यात आला.हा कार्यक्रम एम.ए प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी सादर केला.या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून कॉलेजचे प्राचार्य सन्माननीय डॉ.आर.एच.सातपुते सर हे होते. विशेष म्हणजे सातपुते सरांची पूर्णवेळ या कार्यक्रमाला उपस्थिती होती. त्याचप्रमाणे कॉलेजचे सन्माननीय प्राध्यापक व शिक्षकवृंद यांची ही उपस्थिती होती. या

कार्यक्रमात संगीत विभागातील विद्यार्थी सहभागी.

१. प्रथम तुला वंदितो – मनोज कान्हेगावकर
२. टाळ बोले चिपळीला – स्नेहा टाकळकर
३. चंदन सा बदन – ठोसर काका
४. आज जाने की जिद ना – पूर्वी विंची
५. जरासी आहत – प्रज्ञा वानखेडे
६. जिंदगी भर नही भुलेगी – अरविंद पिंगळे
७. जब दिप जले - विनय वैदकर
८. मौसम हे आशिकाना – शितल रुद्रवार
९. ऐहसान तेरा होगा मुझपर – श्रावणी महाजन
- १० तुज मागतो मी आता – नम्रता यदुल्ले
११. म्हारो प्रणाम – अर्चना गायकवाड

‘सावन के रंग’ संगीत विभागाने सादर केलेला हा दुसरा कार्यक्रम. हा पावसावर आधारित गाण्याचा ‘सावन रंग’ हा होता आणि या सोबतचे ‘सुरमयी अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते, सुप्रसिद्ध गायक श्री. राजेशजी सरकटे सर. संपूर्ण वेळ त्यांनी कार्यक्रमात उपस्थिती लावली. हा कार्यक्रम एम.ए.प्रथम वर्ष व एम.ए.,द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी सादर केला. यात सहभागी विद्यार्थी.

- १.स्वप्निल जाधव – रिमझिम के गीत सावन
- २.कोमल तांगडे – भिजून गेला वारा
- ३.भाग्यश्री पिंगळे – आला आला वारा
- ४.गायत्री कुलकर्णी – दारी पाऊस पडतो
५. प्रदीप साळवे – दिल हुम हुम करे
६. सरिता घनसावंत – वाट इथे स्वपनातील
७. अनुराधा पांचाळ – दिस चार झाले मन
८. भाग्यश्री अभ्यंकर – सांज ये गोकुळी
९. ऋचा टाकळकर – अधिर मन झाले
- १०.पायघन मचे – बगळयांची माळ फुले
११. निकिता बंड - मी वाऱ्याच्या वेगाने

सुरमयी अभ्यास मंडळ

अध्यक्ष	— कोमल तांगडे
उपाध्यक्ष	— गायत्री कुलकर्णी
सचिव	— सचिन इधारे
सदस्य	— पुजा विटोरे
	अनुराधा पांचाळ
	मनोज कान्हेगावकर
	पूर्वी विंची
	शितल रुद्रवार
	श्रावणी महाजन
	निकिता बंड
	अंजली जोशी
	विकास खिल्लारे
	आजीनाथ खिल्लारे

हा कार्यक्रम पण अतिशय उत्कृष्टरित्या सादर झाला. कार्यक्रमामाचे सुत्रसंचालन अरविंद पिंगळे यांनी केले.

‘स्मरण विठठलाचे’

आषाढी एकादशी निमित्ताने ‘स्मरण विठठलाचे’ हा भक्तीगीतांचा कार्यक्रम दि. २० जुलै २०२१ रोजी सादर करण्यात आला. संपूर्ण विठठलमय झालेल्या या कार्यक्रमासाठीही श्री.राजेशजी सरकटे

हे प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते.

या कार्यक्रमात सहभागी विद्यार्थी

१. रोहीत वानखेडे — तुज मागतो मी आता
२. श्रावणी महाजन — सुंदर ते ध्यान
३. प्रज्ञा वानखेडे — रामा रघुनंदना
४. संतोष चव्हाण — देवाचिये द्वारी

५. शितल रुद्रवार — माय भवानी तुझे

६. पवन पेरकर — माझे माहेर पंढरी

७. भक्ती मालुरे — विष्णूमय जग

८. सचिन इधारे — अबीर गुलाल

९. अनिल कोळेकर — विठठल टाळ विठठल

१०. निकिता बंड - विठठल नामाची

११. विकास साळवे — चल ग सखे

१२. चंद्रशेखर ठोसर — नाम मुखी घेता

१३. अरविंद पिंगळे — विठू मारुली तू

१४. महेश खोपटीकर — नामाचा गजर

यांनी विविध विठठल गीते सादर केली.

चवथी मासिक सभा

१. अनिल कोळेकर — चारुकेशी

२. प्रज्ञा वानखेडे — माधमास सारंग

३. स्नेहा टाकळकर — जयंत मल्हार

४. नम्रता यदुल्ले — बैरागी भैरव

‘एक सलाम देश के नाम’

भारत देशाच्या रौप्यमहोत्सवी वर्ष १५ ऑगस्ट निमित्त देशभक्तीपर गीतांचा एक सलाम देश के नाम हा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. ज्यात विद्यार्थ्यांनी एकाहून एक सरस अशी देशभक्तीपर गीते सादर केली व खऱ्या अर्थाने १५ ऑगस्ट चा दिवस देशासाठी समर्पित केला. यात सहभागी विद्यार्थी.

१. रोहित वानखेडे — जहा डाल डाल पर

२. स्नेहा टाकळकर — ऐ वतन वतन मेरे

३. मनोज कान्हेगावकर — शत जन्म

४. ठोसर काका — वतन पे जो

५. भाग्यश्री पिंगळे — दे दी है

६. पुजा विटोरे — ऐसा देश है मेरा

७. विजय धोंडगे — माई तेरी चुनिरया

८. प्रज्ञा वानखेडे — आय लव्ह माय

९. अनुराधा पांचाळ - देस रंगिला

१०. निकीता बंड - मेरा कर्मा तू

११. उत्कर्षा वानखेडे - ऐ मेरे वतन के

त्याचप्रमाणे मासिक सभा आयोजित करण्यात आल्या, ज्यात अनेक विद्यार्थ्यांनी रागाचे गायन केले, मासिक सभेत सहभागी विद्यार्थी.

१. ऋचा पाठक - गावती

२. ओंकार देऊळगावकर - मधुकैस

३. महेश वाकोडकर - कौसिकानडा

४. अनुराधा पांचाळ - मियाँ की सारंग

५. कोमल तांगडे - हंसध्वनी

दुसरी मासिक सभा

१. मनोज कान्हेगावकर - नटभैरव

२. पूर्वी विंची - सावनी

३. ऋचा टाकळकर - चारुकेशी

४. चंद्रशेखर ठोसर - जयंत मल्हार

५. निकीता बंड - जयंत मल्हार

तिसरी मासिक सभा

१. पर्यराज मचे - अमृतवर्षीनी

२. गायत्री कुलकर्णी - गुजरी तोडी

३. सरीता घनसावंत - हंसध्वनी

४. विजय धोंगडे - गोरख कल्याण

संगीत विभागामध्ये २०२० - २०२१ या शैक्षणिक वर्षात डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठात संगीत विषयात पदव्युत्तर विभागात आपल्या महाविद्यालयातील तीन विद्यार्थींनी गुणवत्ता यादीमध्ये आल्या आहेत.

प्रथम क्रमांक - पायल सरकटे

तुतीय क्रमांक - मंजिरी कुलकर्णी

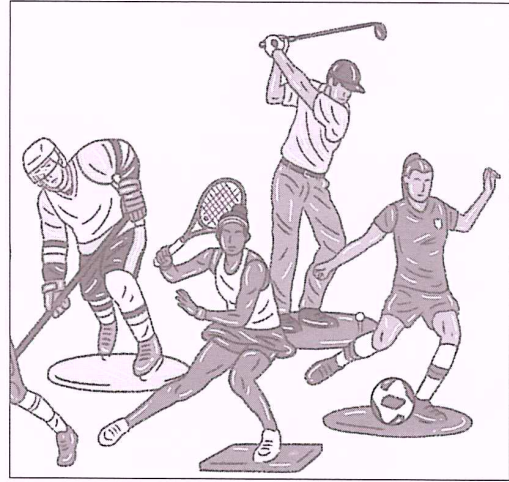
चतुर्थ क्रमांक - आस्था दीक्षित

- डॉ. वैशाली संतोष देशमुख
संगीत विभागप्रमुख.

शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२०२१ मध्ये कोविड प्रादुर्भावामुळे कोणत्याही प्रकारच्या आंतरमहाविद्यालयीन आणि आंतर महाविद्यालयीन

क्रीडा प्रकारचे आयोजन झाले नव्हते त्यामुळे महाविद्यालयातील कनिष्ठ आणि वरिष्ठ विभागातील कोणताही संघ किंवा खेळाडू क्रीडा स्पर्धाकरीता सहभागी होऊ शकले नाही. त्यामुळे कनिष्ठ आणि वरिष्ठ महाविद्यालयातील खेळाडूंना प्रत्यक्षात मैदानावर येऊन क्रीडाकौशल्यांचा सराव करता आला नाही त्याकरीता विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन यु ट्युब मार्फत विविध खेळ, क्रीडा कौशल्यांचे तसेच विविध शारीरिक व्यायामांचे ऑनलाईन व्हिडीओ मार्फत अध्यापन करण्यास आले. तसेच काही विद्यार्थी खेळाडू मागील ३ ते ४ वर्षाअगोदर आंतरविद्यापीठ स्पर्धा खेळले होते अशा विद्यार्थ्यांचे प्रमाणपत्र विद्यापीठात जाऊन प्रमाणित करण्यात आले. तसेच २५ ऑगस्ट हा मेजर ध्यानचंद यांचा जन्मदिवस राष्ट्रीय क्रीडा दिवस साजरा करण्यात आला.

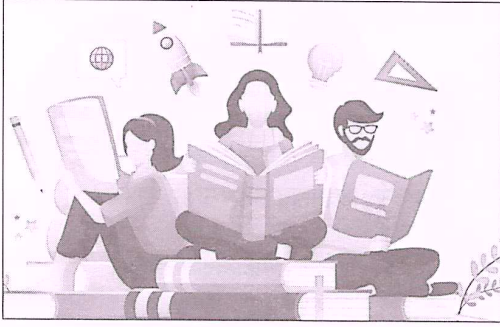
- डॉ. ए. आय. खान
शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग.

ग्रंथालय विभाग अहवाल

३५,००० पेक्षा अधिक ई बुक्स -सुविधा उपलब्ध आहे.

सेवा व सुविधा

महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयात ग्रंथ देवघेव कक्ष-अभ्यासिका कक्ष, संदर्भ ग्रंथ कक्ष-नियतकालिक कक्ष, स्पर्धा मार्गदर्शन कक्ष, विद्यार्थी व प्राध्यापकांवृदा करिता स्वतंत्र वाचनकक्ष, ई-पुस्तके व जर्नल्स, सुचना पेटी, मोफत संगणक व इंटरनेट सुविधा तसेच सर्व प्रवेशित विद्यार्थी व इतर

ग्रंथालय सदस्यांना वेळोवेळी त्यांच्या गरजेनुसार ग्रंथ/जर्नल्स/ मासिके देवघेव सेवा व वाचनसेवा . संदर्भ सेवा, संगणक व इंटरनेट सेवा, वार्षिक अंक वायफाय, सुविधा, बातम्या लेखाची कात्रणसेवा, ग्रंथभेट उपक्रम सुविधा, विभागाकरीता मागणीप्रमाणे ग्रंथालयीन सेवा अशा विविध सेवा व सुविधा पुरविल्या जातात.

ग्रंथसंपदा

ग्रंथालयाची ग्रंथसंपदा माहे जुलै २०२१ पर्यंत एकूण ६२५२८ नोंद होत असून यामध्ये वरिष्ठ विभागाची एकूण ५०७८६, कनिष्ठ विभागाची -५६३५, बुक बँक योजना -४२३२ आणि देणगी भेट-१८७५ पुस्तके संख्या नोंद झाली आहे ०५ दैनिके नियमित सुरु असून यामध्ये ०३-मराठी आणि ०२-इंग्रजी भाषीक आहे. ४१ नियतकालिके /मासिके नियमित सुरु असून १० देणगी दाखल प्राप्त होतात सुमारे ६००० ई १ नियतकालिके आणि आणि

उपक्रम

ग्रंथालयाची प्रशस्त आणि हवेशीर अभ्यासिका ही विद्यार्थ्यांना त्यांच्या अध्ययनास प्रेरित करणारी जागा आहे. ग्रंथालयाच्या सर्वांगिन विकासासाठी मार्गदर्शन करणे व उपाययोजना सुचविणे इ.साठी ग्रंथालय समिती कार्यरत असून समितीच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थ्यांना अधिक आणि सकस वाचनाकरिता प्रवृत्त करणारे आणि विद्यार्थीभिमुख अभ्यासपुरक उपक्रमाच आयोजन करण्यात येते.

- ग्रंथालयात नियमितपणे आणि विशेष दिवसांचे औचित्य साधून ग्रंथालयात नव्याने दाखल झालेले ग्रंथ, दुर्मिळ संदर्भग्रंथ/मासिके / स्पर्धा परीक्षा ग्रंथसह ग्रंथप्रदर्शनाद्वारे वाचकांना खुला करून दिला जातो.
- नव्या ने प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांकरिता ग्रंथालय भेटीचे आयोजन करून सेवा व सुविधाची माहितीविषयी मार्गदर्शन केले जाते.
- नव्याने दाखल झालेल्या 'ग्रंथांची 'ग्रंथयादी, मासिके यादी प्राप्त सुचना, माहितीपत्र प्रेरणादायी लेख, इत्यादी वेळोवेळी नवीन आकर्षणे येथे प्रदर्शित करण्यात येतात.
- गरजू विद्यार्थ्यांना बुकबँक/अवांतर वाचनसाहित्य/ग्रंथभेट उपक्रमातून एक जास्तीचे ग्रंथसुविधा परीक्षा कालावधीपर्यंत देण्यात येते.
- विविध दिनाचे औचित्य साधून अनेक तास वाचन करणे, लेखन स्पर्धा, ग्रंथभेट देणे व मार्गदर्शन करणे, इत्यादीचे आयोजन केले जाते.
- याशिवाय, महाविद्यालयीन वार्षिक नवरस अंकाचे वाटप व प्रदर्शन आदर्श विद्यार्थी वाचक पुरस्कार देणे. ग्रंथालयीन सुविधांबाबत अभिप्राय व सुचना महाविद्यालयाच्या व्यतिरिक्त इतर वाचकांना मा.प्राचार्यांच्या परवानगीने ग्रंथालय सुविधा असे विविध विद्यार्थीप्रिय ग्रंथालय उपक्रम राबविण्यात येतात.
- औरंगाबाद येथील इतर शासकीय महाविद्यालयाशी सामंजस्य करार करण्यात आलेला असून त्या अंतर्गत

विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात येते.

- दिनांक १५ ऑक्टोबर २०२० रोजी डॉ.एपीजे अब्दुल कलाम यांच्या जयंती निमित्त वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त ऑनलाईन वेबिनार चे आयोजन करण्यात आले या विषयावर प्रमुख वक्ते डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाचे ग्रंथपाल डॉ.धर्मराज वीर यांनी मार्गदर्शन केले.
- २१ जून २०२१ रोजी राष्ट्रीय वाचन दिनानिमित्त ऑनलाईन वेबिनार चे आयोजन करण्यात आले या प्रसंगी महाविद्यालयातील सहयागी प्राध्यापक - प्रमुख वक्ते डॉ. जनार्दन काटकर यांनी कोविड १९ च्या ताण तणावामध्ये वाचनाचे महत्व या विषयावर मार्गदर्शन केले.

Inauguration of Departmental Library

- This Year Dr. B.P. Wangikar, retired Associate professor from our department donated total 76 Books to our departmental Library. It has added a big contribution to departmental academic wealth.
- An Inauguration ceremony of Departmental Library was organized on 29/07/2021
- The inauguration was done by auspicious hands of Honorable Principal Dr. R.H. Satpute , Dr. B.P. wangikar and Mrs. Wangikar.
- डॉ. एस. पी. बिदरकर, ग्रंथपाल

पाटील समिती सदस्य म्हणून कार्य केले.

सदर समिती सामान्य प्रशासन विभाग महाराष्ट्र शासन निर्णयानुसार महाविद्यालयामध्ये जयंती व उत्सव समितीच्या वतीने महापुरुषांची जयंती साजरी केली जाते.

जयंतीनिमित्त अभिवादन कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येते.

सदर समितीने महाविद्यालयातील जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना सामावून घेवून कार्यक्रम आयोजित केले जातात जेणेकरून त्यांना राष्ट्रपुरुषाच्या कार्याची जाण व्हावी, हा उदात्त हेतू समोर ठेऊन समिती कार्य करित आहे.

२० ऑगस्ट २०२० रोजी महाविद्यालयात माजी पंतप्रधान राजीव गांधी यांच्या जयंती निमित्त सदभावना दिवसाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी मा.प्राचार्यांनी सदभावना दिवसाची शपथ प्रदान करण्यात आली.

०२ ऑक्टोबर २०२० रोजी महाविद्यालयाच्या मा.प्राचार्य यांनी सर्व प्राध्यापकवृंद, कार्यालयीन कर्मचारी तसेच विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय एकता दिवसाची शपथ प्रदान केली.

२६ नोव्हेंबर २०२० रोजी संविधान दिनानिमित्त संविधान प्रस्ताविकेचे सामुहिक वाचन करण्यात आले यावेळी सर्व प्राध्यापक वृंद, कार्यालयीन कर्मचारी तसेच विद्यार्थी उपस्थित होते.

याशिवाय सदर समितीने सामान्य प्रशासन विभाग, महाराष्ट्र शासन निर्णयानुसार महाविद्यालयामध्ये जयंती व उत्सव पार पाडले आहेत.

- डॉ. भरत आर. उसारे
(जयंती व उत्सव समिती)

जयंती व उत्सव समिती अहवाल

शासकीय ज्ञान विज्ञान विद्यालयातील जयंती व उत्सव समिती मध्ये डॉ.भरत आर उसारेप्रभारी, श्री, राजे शेख,श्रीमती डॉ. एस.पी.बिदरकर, एस.पी.भारंबे, ए. झेड.गायकवाड, शेख नुझहत परवीन शेख, रविंद्र

विज्ञान शाखा

Chemistry Department

Chemistry Department organized activities for the students in order to develop their scientific knowledge and laboratory skills. The department

of chemistry organized a two days webinar on Laboratory safety measures and applications in chemistry in everyday life on 27 th and 28 January 2021. The guest speakers for this webinar were Dr. V.T. Borkar and Dr. Sujata Valvi, our College principal Dr. R.H. satpute was the president for this program and Dr. Archana D. chapolikar was the convenor and Dr. syed abed was the Organizing secretary for this event. Mr.Pavan R. Shinde , MR. Ajaykumar Gandhi and Mrs. S.p. Choure were the organizing committee members. There were 246 participants for this webinar.

The Second activity was an online seminar on plastic Recycling and waste management and career opportunities in Plastics Industries on 19th june 2021. This activity was carried out in collaboration with CIPET. The

Guest of honor for this program was ms.mousan choudhury (Sr.technical officer)

Our college principal Dr. R.H.Satpute was the president for this program. There were 64 participants for program. To make this Program a success efforts were taken by Mr. S.B. Kulkarni and Mr. D.B. Dhakane they are working as lecturer in CIPET. Efforts were also taken by Dr. Archana . D. Chapolikar (H.O.D) Dr. syed abed, mr.pavan Shinde, Mr.ajakumar C.Gandhi.

02 MOU are made by our department with Dr. Vasantnao naik mahavidyalaya , Aurangabad and sir syed College Aurangabad respectively. Total 09 research papers are published by chemistry department. Out fo which 02 research Papers are enlisted in Global Literature of Covid 19 by Who Individual achievements in the department are as follows

Dr. Archana D.Chapolikar : Published 04 research papers in reputed journals. Extending the identification of Structural features responsible for anti –SARS-CoV activity dof peptide type compounds using QSAR modeling. This paper is enlisted in Global Literature of COVID 19 by WHO

Invited as a resource person in vasantnao naik mahavidyalaya, Aurangabad. Sir Syed College, Aurangabad and Government Institute of Forensic Science, Aurangabad.

Worked as an Organizing Committee member in NAAC Sponsored one day National Webinar on Fostering Teaching learning for quality

Enhancement in higher educational institutions held on 5th July 2021 organized by IQAC.

Enhancement in higher educational institutions held on 5th July 2021 Organized by IQAC.

Participated in various National and International Webinars.

Dr. Syed Abed : Two research Students were awarded for Ph.D under the guidance of Dr. Syed Abed. One research Paper Published in reputed, High Impact Factor International journals.

01 Extending the identification of structural features responsible for anti SARS –Cov activity for peptide type compounds using QSAR modeling DOI : 10.1080/1062936x.2020.1784271

02 Title : Structure Features of Peptide – Type SARs-CoV Main Protease Inhibitors: Quantitative Structure Activity Relationship Study, DOI : 10.1016/chemo-lab.2020.104172

These two Papers are enlisted in Global Literature of COVID 19 by WHO

03. Quantitative Structure-Activity Relationship Evaluation of MDA-MB-231 Cell Anti Proliferative Leads, DOI: 10.3390/ molecules 26164795

04. QSAR Analysis Of Sodium Glucose

Co-Transporter 2 (SGLT2) Inhibitors For Anti Hyperglycemic Lead Development, DOI: 10.1080/1062936x.2021.1971295

One Paper (Oral) Presented in an International Conference and got second Prize in oral Presentation QSAR Evaluation of Glucagon Receptor (GCGR) Antagonists for the Anti Hyperglycemic Lead Development.

Dr.Syed Abed : Two Students Were awarded ph.D under the guidance of Dr.Syed Abed. One Research Paper Published.

- **Dr. Chapolikar A.D.**
(H.O.D Chemistry Department)

DEPARTMENT OF BOTANY

All the members of department Dr. Vikas Gambhire, Dr, Seema Bodkhe, Dr. Sulochana Rathod, Dr. Shaikh

Naziroddin, Mr, Yogesh Malche, Shri. Shaikh Rauf, Shri. Shaikh Naim,

---

Shri R.B. Ghungase Actively Worked and participated in departmental activities to make it Success.

Every year Department of Botany organizes various activities for overall development of Students. with the objectives of developing students personality and inculcating Values regarding environment these activities are organized. Due to COVID-19 situation this year we have engaged the students in online mode of education. We teachers form botany department tried to motivate Students and spread awareness regarding COVID - 19 Situation through Online lectures on goole meed and zoom app. Students enthusiastically participated in lectures anad awareness sessions. Due to lockdown we have provided teaching material through whatsapp group and Google Classroom. All the Students and Staff members of botany department actively participated in the different activities. The activities organized are as follows:

Tree Plantation

- Tree Plantation Programmer was organized in the college on occasion of Independence day, 15/08/2021
- The Tree Plantation activity was organized in collaboration

with NSS unit of Institution.

- Saplings were arranged by Students of Botany Department and NSS unit.
  - The Tree plantation was done by auspicious hands honorable principal Dr. R.H. Satpute and other senior faculty of Institution.
  - The Saplings were planted in the front of the library of Institution.
  - The activity was headed by students aditya kadam , pancham Infole of Botany Department and an and mane , Priya Waghole, Raj Hiwale of NSS unit.
  - On this occasion all members of Botany department, Dr. Surendra Thakur, Programmer officer of NSS unit and other members of NSS committee were Present.
3. Dr. S.R. Rathod of our department undertook the charge of Head, Department of Statistics.
  4. Dr. S.S. Bodkhe undertook the responsibility of Environmental Studies.
  5. Dr. V.S. Gambhire delivered lecture on Biodiversity and its Conservation at Infrared Arts Commerce and Science College, Sillod on 22/05/2021 on occasion of world Biodiversity day. He has also delivered a lecture on topic binomial Nomenclature : Recent Principles & Rules, Organized by Department of Botany, Shri Muktanand College, Gangapur on 21 st July, 2021. He has Published two research papers in International Journals.

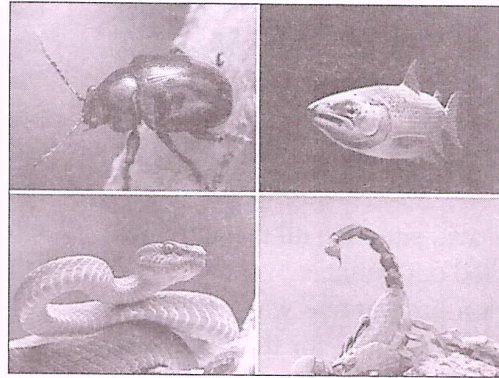

6. Dr. S.S . Bodkhe was invited as resource person in refresher course at RTMNU Nagpur. She was delivered two lectures there entailed Role of physical Education Department in NAAC and Quality Enhancement in physical Education on 27/08/2020 and 19/07/2021 respectively. She also delivered lecture at national webinar at vasantrao naik mahoavidyalaya, Aurangabad. On 30/04/2020 on Topic Role of projects, Publications and Add-on Courses in enhancing Institutional Quality. She had Chaired a Session at National Weimar. She has Published two research Papers in edited book.
7. Dr.S.R. Rathod has published one research paper in an International Journal and three chapters in edited books.
8. Dr. N.F. Shaikh Qualified the SET exam for eligibility for Assistant Professor held on 27/12/2020 in the Subject Life Sciences Conducted by SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY pune. He published one research paper in International Journal.
9. Mr. Y.P. Malche delivered guest lecture on topic Water conservation at village chinchpur, Organized by Bidusara Bahu Uddeshiy Sevabhavi Sanstha, Chinchpur, TQ. Kille-Dharur, Dist. Beed on 08/08/2021.

- Dr. Vikas Gambhire,
Head, Department of Botany

DEPARTMENT of Zoology

Department of zoology conduct 'not-del of charts' competition every year. B.Sc. Ist, IInd, IIIrd year zoology students activity participated in this competition

model & charts competition taken online due to pandemic, 20 students participated in there competition judge by Dr. J.D. Shaikh, HOD Moulana Azad College Aurangabad. 1st Rank goes to Chaityana Ingle, IInd Rank Disha Bivsani.

Department orgnise state level webinar online collabrator with the MOU. of Dayanand College Solapur State level webinar on biodiversity & conservation many teachers of students are participated in this webinar.

- Dr. S. A. Saraf. HOD

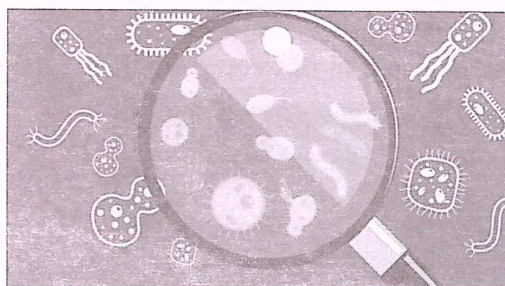

Microbiology Department

In the academic year 2020-2021 following activities were carried out, look-

ing into Covid situation all the activities were carried out online.

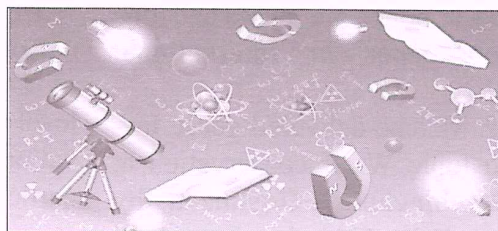
1. Induction programme was organized on 10 th November for the First year Microbiology students, to guide the students Hon. Prof. Dr. Ulhas Patil, HOD, Govt. Institute of Science, Aurangabad.
2. Three days International webinar entitled GASCA alumni Lecture series on “Emerging technologies in Microbiology” was organized from 21-23 Jan2021. In this lecture series Dr.R.R.Deshpande, Prof. A.M. Deshmukh, Dr.Sushma Chafalkar, Dr. Archana Jadhav, Dr. Avinash Ingale, Dr. Ravi kale enlightened the students during the lecture series, this lecture series was attended by more than 100 students.
3. For the celebration of Science Day guest lecture was organised on 12th March 2021, Dr. Sunil Vaidya of

NIV, Pune was the resource person. This was the regional lecture for all the students he gave insight on Viral vaccine preparation and immunization.

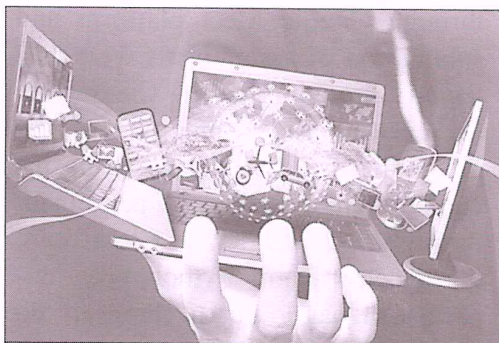
4. Online quiz competition was organized for the college science students to mark World Environmental Day.
5. For B. Sc. Third year students' guest lectures were organised on Industry layout and its functioning by Dr. Vadan Gotheskar, Asst. Prof. Shivchhatrapati college, Aurangabad. For the successful organisation of all these activities Dr. Smita Dharmadhakri and Dr. Suchita Bharambe took efforts.

- Dr. Rohini Kulkarni (Pandhare)
HOD, Microbiology Dept.

PHYSICS / COMPUTER SCIENCE DEPARTMENT

It gives me immense pleasure to present the annual report of department of physics & computer Science. Due to COVID -19 situations this year, we have engaged the students in online

mode of education. We teachers from physics / Computer Science department tried to motivate students and zoom app. Students enthusiastically participated in lectures and awareness sessions. Due to lockdown we have provided teaching material through whats app group and Google Classroom.

Mr. B.B. Raje Shaikh presented two research papers in international conferences. Also he has published two research papers in Elsevier and Springer journals. Mr. B.B. Raje sheikh delivered online guest Lecture at Navkhande College, Aurangabad.

Mr. D.P. Nandagawali has published two research papers in national journals. Also completed refresher course in ICT organized by HRDC academic staff college Ranchi, Jharkhand. Also Participated in various online quiz, research methodology courses.

Mr. Y.B. Jadhao Qualified the SET exam for eligibility for Assistant professor held on 21/12/2020 in the subject physical Sciences conducted by

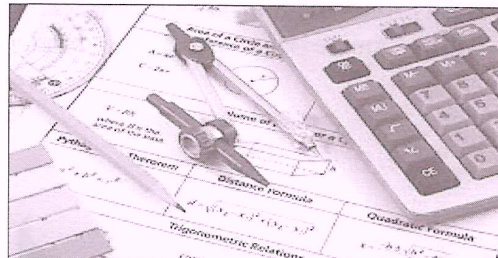
SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, Pune.

During this academic year, well equipped computer laboratory is established. Also central instrumentation laboratory is established under RUSA to Provide research facilities.

- Dr. J. S. Lad
Head, Department of Physics

Department of Mathematics

It gives immense pleasure to present the annual report of the department of Mathematics. Due to pandemic situa-

tion, we arranged the lectures for students through online mode using Google Meet Application and students have enthusiastically attended the lectures. We provided teaching material through WhatsApp group for self study.

During this academic year, Dr. Sanjay Anant Morye (Head, Department of Mathematics) arranged Online Certificate Course on Numerical Methods using Python from 17th May

---

to 25th June 2021. The online course was inaugurated on 17th May 2021 at 03.30 pm to 04.00 pm by the respected Principal Dr. R. H. Satpute, the chief guest Smt. A. S. Patil (Head of the department, Rajaram College, Kolhapur) in presence of Mr. R. R. Madkar who gave information about our college to all participants. In this online course total 86 students including 07 teachers were participated from various colleges in Maharashtra. In all we have conducted 4-weekly assignments and one final MCQ type online exam of 100 marks using Google form. Total of 41 students and teachers have submitted MCQ test and 50 have submitted feedback forms out of 86 participants. The whole course was run online mode

through Google Meet platform and submission of assignments were collected through Google Classroom. Presentation slides and python programs that we have discussed in this course were provided to participant through Google Classroom. Participants learnt python programming language. Learnt how to do problem analysis, how to develop algorithm and how to make program analysis. Students also learnt to develop Python program for various numerical methods. They also improved their skills and techniques in Python programming.

- **Dr. Sanjay Anant Morye,**
Head of Department

विविध
समित्यांचे
अहवाल

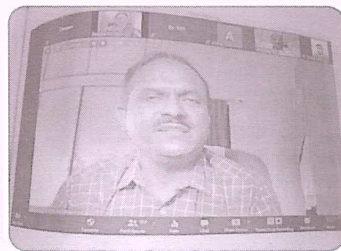

IQAC Report

Internal Quality Assurance Cell of the college functions according to NAAC, UGC and Dr.B.A.M. University, A'bad guidelines. It is a core body of the institution. Cell performs various functions throughout a year. Academic planning, academic audit, students' mentoring, regulation of feedback system, meetings with stakeholders, quality initiatives in teaching learning, tracking of all curricular and co-curricular as well as extension activities in the college, documentation and compilation of reports are the thrust areas of its functioning. On the background

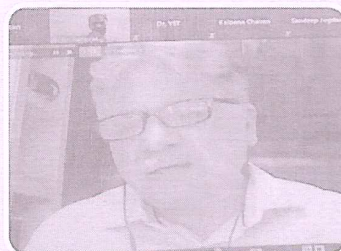
of pandemic situation and lock down position from March 2019, major activities were organized through online mode. Google meet and Zoom platforms were used for it. In the academic year 2020-21, IQAC

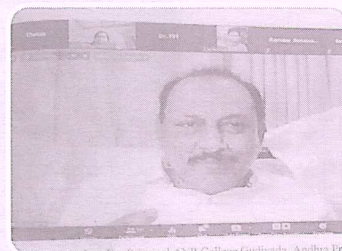
Prof. B. Raja Shekhar, Pro.
Vice chancellor, University of
Hyderabad, Telangana.

Prof. Kalpana Chavan Xavier's
Institute of Education,
Mumbai.

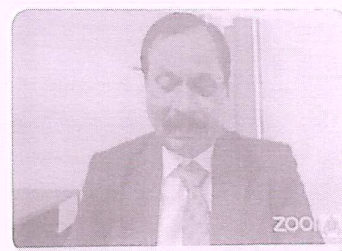
Dr. Vijay Joshi, Chief
Consultant, RUSA, MSPD,
Mumbai.

Dr. S. Sankar, Ex Principal,
ANR College Gudivada,
Andra Pradesh.

Dr. Ranjeetsinha Nimbalkar,
Joint Director, Higher
Education, Aurangabad Region.

Principal (I/c) Dr. Rajendra
Satpute delivering inaugural
Speech.

---

has performed following functions in coordination with the various college committees and departments.

1. Submission of online AQAR 2019-20 as per revised format of NAAC
2. Participation in NIRF 2021.
3. Creating awareness regarding content development and tools for online teaching.

IQAC members Dr. Archana Chapolikar, Dr. Vaishali L. Deshmukh, Dr. Seema Bodkhe, Dr. Khan Shaista Talat, Mr. Sandeep Jogdand, Mr. Ajaykumar Gandhi, Dr. Ramprasad Kale and coordinator Dr. Yugandhara Topare endeavoured for the efficient functioning of the cell under the Chairmanship of Principal(I/c) Dr. Rajendra .H. Satpute.

Organization of online lecture on 'College Autonomy: How and Why?' in collaboration with College Autonomy Committee.

IQAC and College autonomy committee Jointly organized an online lecture on College Autonomy: How and Why? on 14th June 2021.

Dr. Usha Mukundan, Former Principal & Director, R. Jhunjhunwala College, Mumbai was the resource person. Dr. Mukundan explained the motive and objectives of autonomy scheme for colleges.

She explained basic parameters to submit proposal for autonomy as per UGC Guidelines. Dr. Mukundan pos-

itively discussed the advantages of autonomy. She encouraged college staff and office members to prepare autonomy proposal. She answered all queries of the staff members in an easy manner. Total 65 faculty members attended online lecture through Zoom platform. Autonomy committee Incharge Dr. Manjusha Molawane emphasized necessity of the topic in her foreword. IQAC coordinator, Dr. Yugandhara Topare introduced Dr. Mukundan.

1. Dr. Talat Khan Shaista compared the programme. Lastly Dr. Ramprasad Kale delivered vote of thanks.

Report on the Organization of NAAC sponsored National Webinar on 'Fostering Teaching Learning Practices for quality enhancement in Higher Educational Institutions on 5th July 2021.

Inauguration (10.30 am to 11.15 am)

The webinar began at 10.30. am sharp. Joint Director of Higher Education, Aurangabad Region, Dr. Ranjitsinha Nimbalkar and. Dr. Ulhas Udhan were chief guests for the webinar. Hon. Dr. B. Raja Shekhar, Pro Vice-Chancellor of University of Hyderabad, Telangana was the inaugural guest and resource person for the session. The webinar commenced with the recital of National Anthem Dr. Ranjit Sinha Nimbalkar delivered the inaugural address and emphasized the need of quality initiatives by educational institutions.

Dr. Ulhas Udhan, chancellor's ex-nominee emphasized that colleges should come together and they should strengthen the educational movement in the state.

Dr. B. Rajashekhar congratulated for selecting teaching learning related topic for the webinar. He focussed on the volatility on the background of pandemic situation and expected changes in teaching learning practices. Principal of the college Dr. Rajendra H. Satpute welcomed the dignitaries and gave welcome speech. He gave a brief history of the college. The convener of the webinar Dr. Yugandhara Topare emphasized the need of the topic in her foreword of the webinar. Dr. Khan Talat Shaista conducted the program.

Session 1- (11.15 am to 12.15 pm)

Measuring Quality Teaching and NAAC Accreditation Framework

For the first session Prof. B. Raja Shekhar, Pro-Vice Chancellor, Hyderabad University, Telangana was the Resource person. In his presentation he discussed about features of quality teaching and how to measure quality teaching. He emphasized that active learning is becoming a biggest challenge. Further he concentrated on second criterion of NAAC and discussed about Teaching learning Process and its key Indicators and its weightage. He explained that Students' satisfaction level is decided by the kinds of expe-

periences students undergo. Extent of the comfort feeling as well as intellectual stimulation the learning situation provides. Their feedback showcases the actual quality of teaching learning process enabling identification of strength of teaching as well as the positive implements. He answered queries of the participants satisfactorily. Session was conducted by Dr. Seema Bodkhe.

2. Session 2- (12.30 am to 1.30 pm)
Teaching Learning Practices and NEP 2020

Dr. S. Shankar, Ex. Principal, ANR College, Gudivada, Andhra Pradesh was the resource person for second session. In his presentation he explained the Vision for India's higher education system. He focused that education in NEP 2020 will not be only for the employment but it will be for progressive and prosperous nation. He discussed some of the major problems in higher education system such as severely fragmented structure, poor learning outcomes, rigid separation of disciplines, lack of access, lack of institutional autonomy. HEI should develop community engagement and service and to support school education. It will help to increase gross enrollment ratio by 2030. New policy looks forward for autonomy and flexibility in the functioning of educational institutions. This session was conducted by Dr. Archana Chapolikar.

Session 3- (1.30 am to 2.30 pm)

Teaching Learning Practices and Outcome Based Education

In this session Prof. Kalpana Chavan, Xavier's Institute of education, Mumbai was a resource person. She Started her presentation with concept of outcome-based education. She explained outcome Based Approach in detailed. While explaining OBE approach she told the difference between output and Outcome. Prof Chavan created awareness about pedagogical terms and outcome.

based education. She explained Epistemology of Teaching. Prof. Chavan focused on problems of teaching methods implementation and education system related problems. Over all presentation was Interactive, informative and comprehensive. Prof. Chavan answered many doubts of participants. Mr. Sandeep Jogdand conducted the session.

Session 4- (2.30 am to 3.30 pm)

Curriculum Development and employability in HEI's

Dr. Vijay Joshi, Chief consultant RUSA, Maharashtra and ex principal, K. J. Somaiya college, Mumbai was the resource person for the last session. His speech has enlightened the participants how the development of curriculum is significant to increase the employability of students in view of gaps in skill levels of graduates and disconnection of qualification

and skills. In this connection he also focused the issues of new educational policy and needs of inculcating certain types of skills among students and invading it curriculum to increase the employability among graduates. He has also presented the job landscape of future jobs. He focused on the importance of new skills such as active learning,

3. resilience, stress tolerance, flexibility in curriculum. He explained the difference in terms employment and employability skills. According to him the economic and social foundation of higher education is eroding. He emphasized on collaboration across network and need of adapting multi-disciplinary approach. Dr. Ramprasad Kale conducted the session.

Valedictory session-(3.45pm to 4.30 pm)

Mr. Ajaykumar Gandhi conducted the session and welcomed all the guests and participants to the valedictory function. Dr. Vijay Joshi was the chief guest for valedictory function. Dr. Yugandhara Topare, convener of the webinar presented a brief review of all the sessions held during the webinar. Dr. Tushita Iyer, Faculty from BPHE's Society, Ahmednagar College in live feedback thanked for the efforts taken by the organizing committee. She expressed that all the sessions were helpful and will certainly help all the teachers to become better facilitators. Another participant, alumnus of the college Miss.

Sachee Arora consulting psychologist in her feedback thanked the organizing committee for organizing such a fruitful webinar. Dr. Aruna (Botany Professor) said that she learned a lot from the webinar. She appreciated all the efforts taken by the organizer. In the valedictory address Dr. Joshi emphasized on self-analysis and role of IQAC in development process. In concluding remark Principal Dr. R. H. Satpute said that suggestions by various resource persons will be useful for the development of our college. At the end Dr. Vaishali L. Deshmukh proposed a vote of thanks.

Total 263 participants were virtually present for this webinar. 46 participants were from Kerala, Tamilnadu, Chattisgadh, Jammu & Kashmir, Gujarat, West Bengal Andhra Pradesh and Asam from colleges and Universities.

Dr. Ranjeetsinha Nimbalkar, Joint Director, Higher Education, Aurangabad Region Principal(I/c) Dr. Rajendra Satpute delivering inaugural speech.

5. Prof. B. Raja Shekhar, Pro. Vice Chancellor, University of Hyderabad, Telangana

Dr. S. Sankar, Ex. Principal, ANR College, Gudivada, Andhra Pradesh

6 Prof. Kalpana Chavan, Xavier's Institute of Education, Mumbai

Dr. Vijay Joshi, Chief Consultant, RUSA, MSPD, Mumbai.

- Dr. Yugandhra S. Topare
Coordinator, IQAC

एन.सी.सी. विभाग राष्ट्रीय छात्र सेना (मुली)

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय छात्र सेना मुली ७ वी महाराष्ट्र गर्ल्स बटालियन युनिट अंतर्गत सन २०२०-२१ या वर्षात खालील विविध उपक्रम घेण्यात आले.

१) दि. १५.५.२०२० रोजी सत्र २०१९-२० चा निकाल घोषित झाला. त्यामध्ये बी प्रमाणपत्र परीक्षेमध्ये एकूण ८ कॅडेटने परीक्षा दिली. व सी प्रमाणपत्र परीक्षेमध्ये एकूण ५ कॅडेटने परीक्षा दिली. व दोन्ही परीक्षेचा निकाल १०० टक्के लागला बी प्रमाणपत्र परीक्षेत कॅडेट नम्रता साकले, योगिता साकले, ऊर्जा मोनिका ढाले, स्वप्नाली भावसार व श्रद्धा उभरंडे यांना ग्रेड मिळाला. तसेच सी प्रमाणपत्र परीक्षेत कॅडेट आकांक्षा कापसे (सीनीअर अंडर) हीला ए ग्रेड मिळाला. यामध्ये कॅडेट योगिता म्हस्के हीची महिला सैन्य दलात निवड झाली.

२) दि. ३.१०.२०२० रोजी सत्र २०२०-२१ करिता एनसीसी रॅक देण्यात आली, कॅडेट ऊर्जा हिला सिनियर अंडर ऑफीसर तर कॅडेट स्वप्नाली भावसार हिला ज्युनियर अंडर ऑफीसर म्हणून निवड करण्यात आली.

३) दि. १६.१०.२०२० रोजी मुकुल मंदिर शाळेमध्ये आरडीसी परेड निवड फेरीमध्ये २० कॅडेटने सहभाग नोंदविला.

४) दि. १२.१०.२०२० रोजी स्वच्छ भारत व फीट इंडिया या विषयावर निबंध स्पर्धा घेण्यात आली. त्यामध्ये खालील कॅडेटस यांना क्रम प्राप्त झाले.

प्रथम क्रमांक - अनीषा बनकर

दुसरा क्रमांक - श्वेता प्रसाद

तिसरा क्रमांक - अमृता गाडेकर

५) दि. १६.४.२०२१ ते २१.४.२०२१ या दरम्यान 'एक भारत व श्रेष्ठ भारत' या ऑनलाईन कॅम्पमध्ये कॅडेट सायली पथाडे, तेजस्वीनी जाधव, रुपाली राठोड व अश्विनी निकम यांनी सहभाग घेतला.

- ६) दि.२१.१.२०२१ ते २२.१.२०२१ रोजी महाविद्यालयाच्या परिसरात स.८.०० ते ९.०० या वेळेत स्वच्छता अभियान राबविण्यात आले.
- ७) दि.२६.०१.२०२१ रोजी मा.प्राचार्य डॉ. आर.एच.सातपुते सर यांनी तिरंगा फडकवून गणतंत्र दिवस साजरा करण्यात आला.
- ८) दि. १.०३.२०२१ ते ५.०३.२०२१ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कला व वाणिज्य महाविद्यालय व देवगीरी महाविद्यालय येथे कॅम्पचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये सर्व कॅडेसने सहभाग घेतला.
- ९) दि.३.३.२०२१ रोजी 'संप्रेषण' या विषयावरील ऑनलाईन बहुविध निवड प्रश्नावली घेण्यात आली. त्यामध्ये खालील कॅडेसने यश प्राप्त झाले.

प्रथम क्रमांक – निकिता पवार

दुसरा क्रमांक – भक्ती उभरंडे

तिसरा क्रमांक – अश्विनी जाधव

- १०) दि.५.६.२०२१ रोजी पर्यावरण दिवस या विषयावर पोस्टर स्पर्धा घेण्यात आली त्यामध्ये खालील कॅडेसने यश प्राप्त झाले.

प्रथम क्रम- अमृता गाडेकर

दुसरा क्रम – श्वेता प्रसाद

तिसरा क्रम – पलक अरोरा

- ११) दि.२०.६.२०२१ व २१.६.२०२१ रोजी मानसशास्त्र विभाग व एनसीसी मुली या विभाग अंतर्गत ” योगा व मानसिक आरोग्य या विषयावर दोन दिवशीय राज्यस्तरीय ऑनलाईन वेबिनार घेण्यात आला. या वेबिनारचे उदघाटन मा.प्राचार्य डॉ. आर.एच.सातपुते यांच्या हस्ते करण्यात आले. प्रास्तविक वेबिनारच्या संयोजिका प्रा.व्ही.के. शेळके मानसशास्त्र विभागप्रमुख व एनसीसी केअर टेकर अधिकारी यांनी केले. दि. २०.०६.२०२१ रोजी पहिल्या सत्रात माईन्ड व ब्रेन तज्ञ राहुल सोळुंके हयांनी मानसिक आरोग्यमध्ये मन शरीर व आत्मा यांचा समतोल या विषयावर बीजभाषण केले. दि.२१.६.२०२१ रोजी दुसऱ्या सत्रात आनंद विद्या योग साधना केंद्राचे संचालक योग तज्ञ प्रा.फुलसींग जाधव यांनी सहभागी सदस्याकडून योगसाधनेचा

अभ्यास करून घेतला. दोन्ही सत्रांमध्ये इतर व आपल्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक, विद्यार्थी व एनसीसी कॅडेस यांनी मोठ्या संख्येने सक्रीय सहभाग घेतला. पहिल्या सत्राचे सूत्रसंचालन प्रा.कल्पना तोमर, परिचय कु.कांचन टेके. सत्र अहवाल डॉ.आर.एस. काळे आभारप्रदर्शन प्रा.कविता काळे यांनी केले. दुसऱ्या सत्राचे सूत्रसंचालन एनसीसी कॅडेस श्वेता प्रसाद, परिचय एनसीसी ज्युनीअर अंडर ऑफीसर स्वप्नाली भावसर व आभारप्रदर्शन कॅडेस अन्यना भूमकर हीने केले. दोन दिवशीय वेबिनार यशस्वी करण्यात मागे विभागातील सर्व प्राध्यापक, विद्यार्थी व एनसीसी कॅडेस यांचे सहकार्य खूप मोलाचे आहे.

- १२) दि. ८.७.२०२१ रोजी भारत सरकारच्या या वेबसाईटवर कॅडेस श्वेता प्रसाद, अमृत गाडेकर, अन्यना भूमकर व अमीशा बनकर व पलक अरोरा यांनी लेख व पोस्टर प्रकाशीत केली.

- १३) १९.७.२०२१ रोजी बटालीयन तर्फे या विषयावर तसेच दि. या विषयावर व दि. ९.८.२०२१ रोजी या विषयावर ऑनलाईन लेक्चर घेण्यात आले.

- स.प्रा.व्ही.के. शेळके
(एन.सी.सी.विभाग)

राष्ट्रीय छात्र सेना (मुले)

५१ महाराष्ट्र बटालियनच्या अंतर्गत १९५५ मध्ये एन सी सी विभागाची सुरुवात या महाविद्यालयात झाली. एन सी सी विभागाची एकूण प्रवेश क्षमता ५३ असून प्रशिक्षण कालावधी तीन वर्षांचा आहे.या अंतर्गत भारतीय सैन्य दलात भरती होण्यासाठी लागणारे पायाभूत प्रशिक्षण दिले जाते. द्वितीय वर्षात B व तृतीय वर्षात C प्रमाणपत्र दिले.प्रशिक्षण यशस्वीपणे पूर्ण केल्यावर भारतीय सैन्य भरतीसाठी असणा-या लेखी परीक्षेतून सूट मिळते.तसेच BSF, CISF, CRPF या भरतीमध्ये NCC उतीर्ण कॅडेसला प्राधान्य असते. प्रशिक्षण अंतर्गत ATC, SRDC, NRDC या कॅम्पसाठी विद्यार्थ्यांची निवड

होते.त्याचप्रमाणे वृक्ष लागवड ,जनजागृती, स्वच्छता मोहीम, आपत्ती व्यवस्थापन व मदत कार्य ई उपक्रम या विभागामार्फत राबविले जातात. शैक्षणिक वर्ष २०२०-२०२१ एन सी सी युनिटचे कार्य व उपलब्धी खालील प्रमाणे सादर करीत आहे.

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२०२१ या वर्षात महाविद्यालयात विविध कार्यक्रम घेण्यात आले. २१ फेब्रुवारी २०२१ ते २७ फेब्रुवारी २०२१ या कालावधीत CATC-२११ या कॉम्पमध्ये सर्व कॅडेट्सने सक्रीय सहभाग नोंदवला व यशस्वीपणे पूर्ण केला.७ ऑगस्ट २०२१ रोजी छावणी येथे झालेल्या फायरिंग कॉम्पमध्ये एकूण ०५ कॅडेट्सने सहभाग

नोंदवला.२१ ऑगस्ट २०२१ रोजी 'रन फॉर फ्रीडम' या कार्यक्रममध्ये १० कॅडेट्सने सहभाग नोंदवला.०२ ऑक्टोबर रोजी म.गांधी व लाल बहादूर शास्त्री जयंतीनिमित्त एन सी सी विभागातर्फे स्वच्छता आणि कोविडच्या लसीकरण विषयी जनजागृती फेरीचे आयोजन करण्यात आले. ५१ महाराष्ट्र बटालियनच्या वतीने आयोजित पुलवामा हल्ल्यातील शहिदांना श्रद्धांजली कार्यक्रमामात एन सी सी युनिटने सक्रीय सहभाग नोंदवला. या शैक्षणिक वर्षात सर्वात महत्वपूर्ण म्हणजे महाविद्यालयातील एन.सी.सी.युनिट बी आणि सी प्रमाणपत्र परीक्षेचा निकाल १००% लागला याबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.राजेंद्र सातपुते सरांनी सवाचें अभिनंदन केले व प्रमाणपत्राचे वितरण केले.आकाश जाधव या कॅडेटची भारतीय सेनेमध्ये निवड झाली.

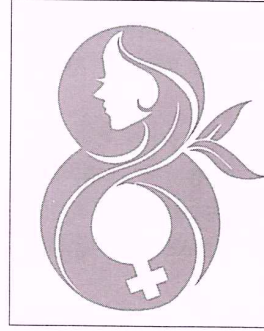
- प्रा. भरत आर उसारे,
एन.सी.सी. विभाग प्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

महिला दिन

जागतिक महिला दिन साजरा करण्याबाबत संदर्भियपत्रानुसार आज दिनांक ८ मार्च २०२० रोजी सोमवारी दुपारी १.३० वा महाविद्यालयातील सभाग्रह क्रमांक ०९ मध्ये मा.प्राचार्य डॉ. श्री. आर.

एच. सातपुते व महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्या उपस्थितित

जागतिक महिला दिन साजरा करण्यात आला. सदरील कार्यक्रमाचे संयोजक डॉ. बळीराम लहाने सर तर कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून आदरणीय प्राचार्यसरांनी पद

भूषविले. सर्वात सुरुवातीला सर्व महिला प्राध्यापक व महिला कर्मचारी यांचे मा.प्राचार्य डॉ.श्री.आर.एच.सातपुते यांनी पुष्प देवून स्वागत केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक कार्यक्रमाचे संयोजक डॉ.बळीराम लहानेसर यांनी केले. नंतर आदरनीय डॉ.मंजुषा मोळवणे, डॉ.रोहिणी कुलकर्णी, डॉ.पंकजा वाघमारे आणि डॉ.माया वंजारे यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. अध्यक्षीय समारोप मा.प्राचार्य डॉ.श्री. आर.एच.सातपुते यांनी केला आणि आभार डॉ.सुरेंद्र ठाकूर यांनी केले.

संविधान दिवस

संविधान दिवस साजरा करण्याबात संदर्भियपत्रानुसार आज दिनांक २६ नोव्हेंबर २०२० सकाळी ११.३० वा.महाविद्यालयातील सभाग्रह क्रमांक ०९ मध्ये मा.प्राचार्य डॉ.श्री.आर.एच.सातपुते व महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्या उपस्थित संविधान दिवसाच्या निमित्ताने भारतीय संविधान उद्देशिकेचे वाचन आणि डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रतिमेचे अभिवादन करण्यात आले.

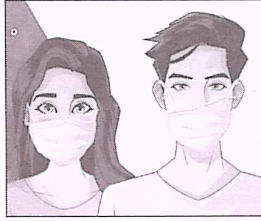
विषय

दिनांक १० डिसेंबर २०२० रोजी सकाळी साडेअकरा वाजता या विषयावर घेण्यात आलेल्या वेबीनार मध्ये आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला त्याचा हा सविस्तर गोषवारा.

अ.क्र विद्यार्थ्यांचे नाव	मोबाईल नं
१ वैष्णवी गणेश सोळंके	७४९९३५७४२३
२ स्नेहल प्रकाश गव्हाणे	९४०५९०३८५६
३ दिशा दिनेश भिवसानी	९३५९०२०७१८
४ अवंती श्याम पांडे	९३०७५१३१२७
५ प्रियंका लक्ष्मण डोंगरे	७७६७०३२८७४
६ पवन सिताराम ढोले	९१४५५५६०२४
७ संतोष रामदास घोंगडे	८६०५३५४७७१
८ चैतन्य महादेव इंगळे	८८३०४१७३३८
९ विजय पार्श्वनाथ घोंगडे	७६६६४८०१७०

माझे कुटूंब माझी जबाबदारी

कोव्हीड महामारी ला आवर घालण्यासाठी व रुग्ण संख्या

नियंत्रणत आणण्यासाठी राज्य शासनाने माझे कुटूंब माझी जबाबदारी ही मोहिम राबवली.

सदर मोहिमेअंतर्गत प्रत्येक कुटूंबातील आजारी व्यक्तींची माहिती घेऊन जर

त्या व्यक्तींना कोव्हीड सदृश्य लक्षण आढळली तर त्या व्यक्तींची गृह विलगीकरण करुन त्यांच्या आरोग्याची काळजी घेणे अपेक्षित होती.

सदर मोहिम १४/१०/२०२० ते २४/१०/२०२० या कालावधीमध्ये राबविण्यात आली व सदर मोहिमेचा तपशीलवार वृत्तांत/घोषवारा सोबत जोडला आहे.

संदर्भ - कोरोना २०२०/ प्र.क्र.३९१/आरोग्य ५ सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महाराष्ट्र शासन.

गोलवाडी या गावात कोविड -१९ च्या काळात गरजूंना आधार

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद येथील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातर्फे दत्तक घेतलेल्या गोलवाडी या गावात "माझा गाव कोरोना मुक्त गाव"

आणि
"माझा
गाव माझी
जबाबदा-
री" या

संकल्पनेतून कोरोना प्रादुर्भावच्या काळात दत्तक गाव गोलवाडीत सामाजिक बांधिलकी उपक्रम राबवण्यात आला.

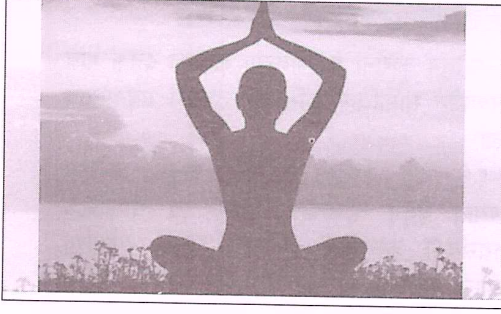
कोविड-१९ च्या काळात घरोघरी जावून सर्वेक्षण करण्यात येवून व्हॅकसीन, मास्क, व सामाजिक अंतरासंबंधी जनजागृती करण्यात आली. सर्वेक्षणा दरम्यान आढळलेल्या आर्थिक दुर्बल. अपंग, अनाथ आणि वयस्क यांची भेट घेवून त्यांचे प्रश्न समजावून घेतले व त्यांना मानसिक धीर देण्यात येवून त्यांना सर्वोत्तरी सहाय्य करण्याचा विश्वास दिला.

दुसऱ्या दिवशी अशा हया गरजू, अनाथ, अपंग, आणि म्हाताऱ्या १० परीवारांना अत्यावश्यक अन्न धान्य म्हणून गहू, तांदूळ, साखर, डाळ, चहापत्ती, मिरची, हळदी, मीठ, अंगाची साबण, कपड्याची साबण यांचे वाटप करण्यात आले.

अत्यावश्यक औषधी म्हणून खोकला कमी करणारे आयुर्वेदिक औषध व झंडू बाम देण्यात आले. तर कोविड -१९ च्या काळात उपाययोजना म्हणून मास्क, सॅनिटायझर यांचे वाटप करण्यात आले. आणि एका १००वर्षापेक्षा वय असलेल्या पण आर्थिकदृष्ट्या अतिशय दारिद्र्य असलेल्या आजीसाठी व्हील चेअर देऊन सामाजिक बांधिलकी जोपासण्याचा छोटासा प्रयत्न करण्यात आला.

सदरील उपक्रमासाठी आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य आदरणीय डॉ.आर.एच.सातपुते यांचे मार्गदर्शन आणि सहकार्य, डॉ.टी.आर.पाटीलसर (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे संचालक) यांची प्रेरणा व प्रोत्साहन, श्री दिपक उरगुंडे यांची सर्वार्थाने साथ व दिशा आणि गोलवाडीच्या सरपंच सौ. मनीषाताई धोंडगे व राष्ट्रीय सेवा योजनाचे सर्व स्वयंसेवक प्रिया

वाधुले, आनंद माने, संजीवनी गायकवाड, नम्रता पाटील यांचे सहकार्य मिळाले, प्रेरणा ट्रस्टचे आदरणीय श्री पाटील साहेब यांनी व्हील चेअर चे वाटप करून आमच्या या उपक्रमाला अधिकच जिवंत बनविले आणि या उपक्रमाला दिशा दिली.

आंतरराष्ट्रीय योगादिन साजरा

दिनांक २१ जून २०२१ रोजी सकाळी ७.३० ते ८.३० या काळात प्रोफेसर फुलसिंग जाधव यांच्या मार्गदर्शनाखाली योगा अभ्यासचे ऑनलाईन वेबिनार च्या माध्यमातून प्रशिक्षण देण्यात आले. सदरील उपक्रम मानसशास्त्र यांच्या संयुक्त विद्यमाने घेण्यात आले.

वृक्षारोपण

दिनांक ०५ जून २०२१ रोजी जागतिक पर्यावरण दिवसाचे औचित्य साधून गोलवाडी या गावातील शाळेच्या अंगणात एकूण

०६ रोपांचे शाळेच्या मुख्याध्यापक, शिक्षक, आणि आपले स्वयं सेवक यांच्या उपस्थित रोपण करण्यात आले.

रक्तदान शिबीर

दिनांक २१ डिसेंबर २०२० रोजी दत्ताजी भाले रक्तपेढी येथे सकाळी ९.३० ते १२.३० या काळात डॉ.मंजूषा कुलकर्णी व श्री चिटणीस यांच्या

मार्गदर्शनाखाली आपल्या महाविद्यालयातील स्वयंसेवकांनी व प्राध्यापकांनी रक्तदान करून समाजाला सहकार्य केले.

स्वयंसेवक गुण गौरव

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ मध्ये प्री-रिपब्लिक डे परेड या झोनल शिबिरासाठी कु.प्रिया संतोष वाधुले हिची निवड झाली असून तिने अनुराग विद्यापीठ, हैदराबाद येथे पार पडलेल्या वेस्ट झोन रा.से.यो. प्री-रिपब्लिक डे परेड या शिबिरासाठी २० नोव्हेंबर ते २९ नोव्हेंबर २०२० या काळात यशविरात्या सहभाग नोंदविला.

रक्तदान शिबीर.

Cleanliness Drive

The Principal A Report. Under the leadership

Action Plan

of Government College of Arts and Science. Dr.R.H. Satpute Proposed to Conduct a cleanliness drive in college.

Minutes of the meeting :

A meeting of the Heads of the department with the principal of the college was held on 13 th January 2021 under the leadership I at 11.45 am in the principal chamber. The agenda of the meet-

ing was to fix a date for the cleanliness drive, after discussion and consent of everybody Present in the meeting it was decided that the cleanliness drive will be conducted on 20st and 22 nd of January 2021.

Name of the Department: Inclusive activity of the college, involving the Principal, teaching, non-teaching staff and students.

Activity Report

The Students and the members gathered on the campus at 8.00 am. Under the guidance of the principal NSS, NCC and Sports department took the lead to direct the activity. The campus was divided into four zones,

1. Entrance gate and surrounding area under the leadership on NSS coordinator Dr. Surrender Thakur.

2. Parking lot under the leadership on NCC girls in charge, MS. Vaishali Shelke.

3. Library and surrounding area under the leadership on NCC Boys in charge, Mr. Bharat Usare.

4. Area around the flag pole, under the leadership of sports in charge, Mr. Sunil Sable . The students and teachers were also divided into the above four groups. Everyone worked for two hours on both the days.

5. **Outcome** - The whole college campus was cleaned and the college wore a clean and neat look. The principal offered refreshment to the staff and students after the activity. The Principal in his Republic Day address expressed his gratitude to the hon. District Collector for encouraging the college for cleanliness drive.

आरोग्य तपासणी शिबीर.

HEALTH CHECK UP CAMP

Action Plan :

The Plan to conduct a health Check up Camp in the college was decided in the meeting of NSS Committee on 16 February 2021, the plan was based on the previous communication between unicare heal the centre and the principal of the College

Nature of Activity : The NSS committee of Government college of Arts and Science Aurangabad. Organized a health check up camp in the college, in collaboration with unicare Health Centre, Mumbai (Jeevan Urja foundation) on 18 th February 2021. The Health check up was for the benefit of the teaching and non-teaching Staff. Staff. The check up was free of cost. Only a few tests were charged that too at subsidized rate. Mr. Rajesh Adhav, the organizer of the camp, dr. Dheeraj Totawat and his team from unicare Health Center Mumbai reached the college at 10.30 am the began with the inauguration program, wherein the Principal of the college Dr. R. H. Satpute offered floral welcome to Dr. Dheeraj totawat. The NSS Coordinator, Dr. Surendra Thakur welcomed the principal Dr. Satpute and register of the College, Mr. Pralhad Adhagale by offering flowers. Program officer Dr. Ravindra patil Dr. Suchita Bharmbe

welcomed Mr. Rajesh Adhav And Other Members of the Unicare team. The NSS Committee members and student Volunteers' were present throughout the day for the assistance of the health committee. In all a total of 59 members benefitted from the check up. Out of the total 59 staff members 23 were male staff members.

The following tests were conducted :

1. Oxtgen Saturation by pulse ox meter.
2. Temperature Screening.
3. Diabetes check up.
4. Blood Pressure.
5. Doctor Consultation.
6. Personalized diet advice.
7. Yoga guidance.
8. Nadi parikshan.
9. Computerized full Body scanning and Blood Test.

All the checkups from number 1 to 8 were free only number 9 was paid check up. The NSS Coordinator, Dr. Surendra Thakur expressed Gratitude in the conclusion of the camp.

The NCC Coordinator, Dr. Surendra Thakur expressed gratitude in the conclusion of the camp.

The Principal, Dr. R. H. Satpute. Former Joint Directors, Dr. More, Dr. Lahane and other faculty members were present.

Number of Beneficiaries :

Male : 36 Female – 23

Total – 59

Feedback : No Feedback was taken

डॉ. सुरेंद्र जी. ठाकुर,
(कार्यक्रम अधिकारी) रा.से.यो.विभाग

EBSB – CLUB ALANNUL REPORT

Sr. Name of EBSB-Club Members

1 Shri Pavan Shinde	Nodal officer
2 Dr. Pradnyashailee	Sawai Club Coordinator
3 Dr. Shaista Talat Khan	Member
4 Dr. V.L. Deshmukh	Member
5 Dr. V.S.D. Deshmukh	Member
6 Dr. V.S. Gambhire	Member
7 Dr. S.A. Moraye	Member
8 Shri. R.R. Madkar	Member
9 Smt . Maya Wanjare	Member
10 Dr. J.G.Katkar	Member

EBSB Club

Conducted the following activities during the academic year 2020-21

1. Orientation Session on EBSB

EBSB-CLUB has arranged the Orientation Session On EBSB for the UG Students, Specially for the first year Students on 26th jan 2021 at 11.30 am EBSB Nodal officer, pavan Shinde and Dr. Pradnyashailee sawai have given the general information about EBSB and activities to be taken under EBSB is an excellent plat form for the students to showed genuine interest in the activity. EBSB is an excellent platform for the students to learn about the different aspects of another state and create an interest for finding out more about the place.

Dr. Vaishali Deshmukh (Economics) has given the task to our students to be completed in the Jan 2021

Following the guidelines of the Government of Maharashtra and Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada Unibvrsity, Aurangabad. This activity was conducted in online mode through Google Meet app.

2. Essay Competition on Comparative study of literacy rate or Orissa and Maharashtra from 1991 to 2011

Name of the activity in-charge : Dr.V.L. Deshmukh and Dr. Shaista Talat Khan
No .of students Participated: 16

3. **Orissa Cultural Presentation :** Study of Oriya Culture in Poster form(07 Feb.

2021 Poster Prepared by Pooja Joshi
M.A.- (Home Science)

4. **EBSB- Day** : Cultural Proramme
(Gotipua Dance) Video Sharing
Activity (26 feb 2021)

Gotipua the Majestic folk dance of
Orissa, India. In Oriya Language
Goti Means Boy for centuries, the
gotipua dance has been performed in
Orissa by young boys who dress up
as female to praise the lord
Jagannath and Lord Krishna.

Name of the activity in-Charge : Dr.
V.S. Deshmukh no. of Students

Online Orientation session.

Participated: 220

5. Cultural Proamme Song Activity
Programmed (27 Feb. 2021 12.30 pm
Online) Oriya Song Sung by Nikita
Band Students of M.A. (Music Dept)

This Oriya Song is about lord jagannath.

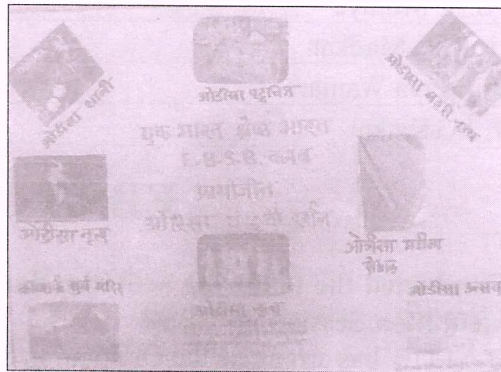
Lord jagannath is Orisa Supreme
God. Name of the activity in- charge:
Dr. V.S.Deshmukh

No. Of Students Participated : 33

6. Pledge in Odia language (27

Poster With Student.

Poster With Student.

Feb.2021)

Pledge regarding cleanliness was taken
in Odiya on 27th February 2021.

Name of the activity in – charge: Dr.
Pradnyashilee Sawai

No. of Studens Participated: 25

7. EBSB-Day, Cultural Proramme
(Dalkhi Dance) Viedo Sharing
Activity (02 March 2011)

Main Theme of the dance is Radha
Krishna, Ramayana and Mahabharta.

Name of the activity in-charge: Dr.V.S.
Deshmukh

No- of Students participated : 202

8. Pledge in Odiya language (09 march 2021)

Pledge of the activity in-charge : Dr. Pradnyashailee sawai

No. of Students participated: 50

9. **Virtual tour of the Konark sun Temple** (9th Match 2021) Where sun Rises From the Chariot: Exploring Cultural Konark)

The activity planned and conducted with adhering to the EBSB guidelines and broad co-curricular reach of department of History.

Name of the activity in-charge: Shri Madkar Rupesh, Dr. V.S Gambhire, Dr. Sanjay Moraye, Dr. Pradnyashaily Sawai and shri pavan shinde

No. of students participated : 50

You tube link of the virtual tour :

10. Utkal Dibas Video sharing (01 April 2021)

Video link of Bande Utkal Janani song which is the state anthem of the Odisha state was shared on whatsapp group of EBSB students club .

Name of the activity in-charge: Shri pavan shinde no. of students participated: 209

11. **Learning Omiya language :** Video regarding how to learn odia alphabets in Hindi Were shared by Dr. pradnyashailee sawai with the students on 20th April 2021

Name of the activity in-charge: Dr. Pradnyashilee sawai with the students on 20th april 2021

Name of the activity in-charge : Dr. pradnyashailee sawai

No. of students participated: 35

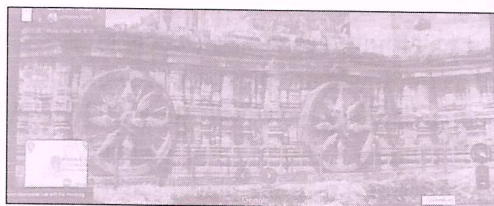
12. Kala and sanskruti-Odia Dance forms, EBSB cultural activity, Video sharing 27th April 2021

Indian culture has many dance forms. Odia dance form is found to be discovered in Buddha and Jain era. In India is has been seen that in many temples and caves-dance form is seen to be developed in that era.

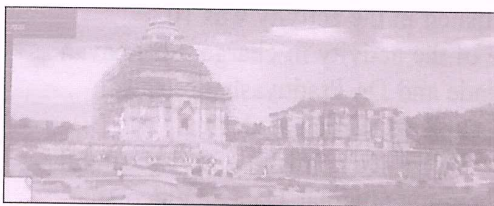
Name of the activity in-charge:Dr. V.s. Deshmukh

No. on Students participated: 204

13. Pledge in Odiya language
Videos of pledges regarding National Unity Day, EK Bharat Shrestha bharar, Bhasha Sangam were shared with the

Virtual Tour of the Konark Sun temple.

Virtual Tour of the Konark Sun temple.

students on 20th April 2021. Video of pledge regarding respect to COVID warriors was shared with the students on 30th april 2021.

Name of the activity in-charge: Dr. Pradnyashilee sawai

No. of Students participated:193

14. EBSB-Day ,26 June 2021, Cultural programme (Sambhalpuri Dhudki Dance) Video Sharing Activity in-charge: Dr. V.s. Deshmukh

No.of Students participated:204

15. Learning Odiya language-Watching TV News. 26 June 2021

Video regarding news in odia language (odisha Matric Results Today) was shared by sandeep jogdand on student EBSB Group on 26th june 2021.

Name of the activity in-charge: Shri sandeep Jogdand and paven Shinde

No. of Students participated: 213

16. Pledge in Odiya language (30 June 2021)

Pledges regarding cleanliness swacgata as well as on Single use plastic Were taken in odia language on 30th june 2021. EBSB student Co-ordinator, chaitanya Ingle (SYBSC) read the pledges and the students and club members repeated after him. Total Number of students participated in the activity was 10

Name of the activity in-charge: Shri pavan shinde and Dr. Pradnyashailes sawai

No.of students participated:10

17. EBSB-Day, 3rd July 2021, Cultural Programme (Jhumar Dance) Video sharing Activity

Jhumar dance is famous among the mahanta and communities of sundargad district on Odisha.

Name of the activity in-charge: Dr. V.S.Deshmukh

No. of students participataed:190

18. EBSB-Day. 6th August 2021,

Cultural proamme (maturvganj chhau Chaitra parva dance) Video Sharing Activity

Mayurbhanja chhau dance in Indian tribal martial dace of Orissa. The Chhau dance is mainly performed during chaitra parva. Chhau is an ancient dance form.mayurbganja is the largest district of Orissa.

No.of students participated: 201 .

- Dr. V. S. Deshmukh

Activity in-charge

STUDENTS MENTAL HEALTH AND COUNSELLING COMMITTEE REPORT

Assessment of Well-being Index among college students amid covid 19 pandemic situation conducted during 20/06/2021 to 25/06/2021.

Students Mental Health and Counselling Committee of the college is established in accordance with the UGC notification No. F. 1-1/2020 (Secy) dated 5th April 2020 regarding Mental Health and Well-being of Students during and after COVID 19 outbreak.

As a part of adhering the guidelines issued by UGC and directions given by the college Principal Dr. R. H. Satpute and IQAC of the college, this committee has conducted the programme of "Assessment of Well-being Index" of College Students during 20/06/2021 to 25/06/2021 at the time of ending of sec-

ond wave of Covid 19 pandemic situation.

The Committee had conducted the study of “Well-being Index” among B.A. and B.Sc. students of the college. This activity has been conducted to find the well-being Index among the college students specifically on the background of covid19 pandemic situation and online teaching learning process. The concept of Well-being indicates the individual’s satisfaction in different domains of one’s life. It includes the objective and subjective parameters of life.

Results of this assessments will be helpful for students to understand and handle this stressful situation. This study is also helpful to parents to know how their children are psychologically affected amid this pandemic situation. This study is also helpful to teachers to understand the present psychological profile of their students and to handle accordingly the teaching-learning process.

This psychological assessment has been conducted through online channel. The well-being Index test is converted in the Google form. The involved students have to solve this test and submit it through google form. Total 229 students involved in the process.

All 229 undergraduate students were studying B.A. and B.Sc. in the Government College of Arts and Science, Aurangabad. Total 121 female students and 108 male students were solved this psychological test through google form channel.

Further the results of the study shown that the Mean score of male students is- 199.13 (SD 25.11) and Mean score of female students is- 199.81 (SD 25.16) and the t-test value is- 0.206 which is not found significant. Hence it is found that there is no significant difference among male and female college going undergraduate students in terms of Well-being Index amid covid 19 situation.

This psychological assessment programme shows that the well-being Index of undergraduate college going students are not largely affected amid covid 19 as it was anticipated by the committee members prior to this study.

IQAC in-charge Dr. Ungadhara Topare also guided for this activity of the college, all committee members have made this programme successful.

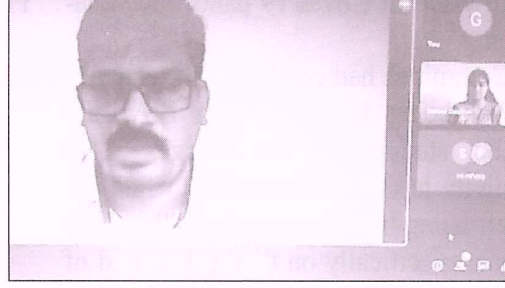
**Following are the
Committee Members:**

- 1) **Dr. R. S. Kale**
(Coordinator of the committee)
- 2) **Dr. Pradnyashaili Sawai**
- 3) **Dr. Sulochana Rathod**
- 4) **Dr. Surendra Thakur**
- 5) **Smt. Vaishali Shelke**
- 6) **Dr. B.R. Usare**
- 7) **Shri U.G. Miniyaar**

सोशल सायन्स फोरम अहवाल

वर्ष २०२०-२१ मध्ये सोशल सायन्स फोरम आणि अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने जागतिक लोकसंख्यादिनाच्या निमित्ताने या विषयावर विद्यार्थ्यांसाठी गुगल मीट च्या माध्यमातून, दिनांक १४ जुलै २०२१ रोजी आभासी परिसंवाद आयोजित केला होता. स्वामी रामानंदतीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड येथील लोकसंख्याशास्त्रचे अभ्यासक आणि अर्थशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. प्रमोद लोणारकर यांनी यावेळी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. वर्ष २००० नंतर वाढणारी भारताची लोकसंख्या हा विकासातला अडथळा न मानता जर योग्य पद्धतीने पायाभूत सुविधांसोबत मनुष्यबळाचे व्यवस्थापन केले तर भारतासारख्या विकसनशील देशासाठी तो एक लाभांश ठरू शकतो असे अभ्यास पूर्ण मते डॉ. लोणारकर यांनी मांडले. त्यांनी लोकसंख्येशी संबंधित विविध संकल्पना, सिद्धांत सोप्या पद्धतीने विद्यार्थ्यांना समजावून सांगितला. कला शाखेचे तसेच स्पर्धा परीक्षेची तयारी करणारे विद्यार्थी या संवादात सहभागी झाली होते. विद्यार्थ्यांनी चर्चेत सहभागी होत भारताच्या वाढत्या लोकसंख्येमुळे कसे परिणाम होऊ शकतात यावर मनमोकळी चर्चा केली. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन बी.ए. तृतीय वर्षाची

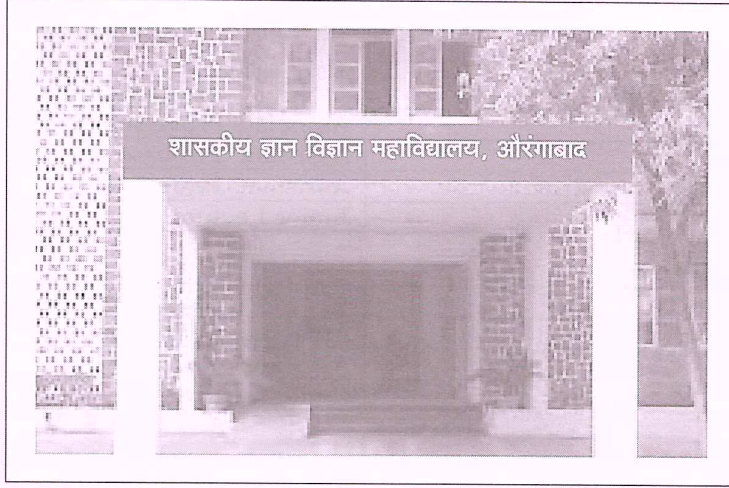

लोकसंख्येचा लाभांश या विषयावर सादरीकरण करताना डॉ. प्रमोद लोणारकर.

विद्यार्थीनी कोमल दायमा हिने केले तर पाहुण्यांचा परिचय स्वप्नाला भावसार हिने करून दिला. सोशल सायन्स फोरमच्या प्रभारी डॉ. युगंधरा टोपरे यांनी कार्यक्रमाची भूमिका स्पष्ट केली आणि विषयाचे अर्थशास्त्रीय महत्त्व स्पष्ट केले. अर्थशास्त्र विभागाचे डॉ. प्रसाद पुरेकर यांनी यावेळी मनोगत व्यक्त करतांना लोकसंख्याशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट केले. समिती सदस्य श्री. रविंद्र पाटील यांनी ऋणनिर्देश व्यक्त करत कार्यक्रमाची सांगता केली. यावेळी अर्थशास्त्र विभागाच्या डॉ. वैशाली ल. देशमुख आणि सोशल सायन्स फोरमच्या सदस्य प्रा. वैशाली शेळके उपस्थित राहून चर्चेत सहभाग नोंदवला.

- डॉ. युगंधरा टोपरे,
प्रभारी, सोशल सायन्स

यशवंत प्राध्यापक

डॉ. अर्चना चापोलीकर

श्री. अजयकुमार गांधी

Two research articles on computer-aided drug discovery for COVID 19 published in journals of international repute by Asst. Prof. Dr. Archana D. Chapollikar (HoD, Chemistry) and Mr. Ajaykumar Gandhi (Asst. Professor, Chemistry) are enlisted in "Global Literature on COVID 19" by World Health Organization.

GOVERNMENT COLLEGE OF ARTS AND SCIENCE AURANGABAD.
List of Teaching Staff

Principal: Dr. R.H.Satpute

Faculty of Arts :-2020-21

1. English Dept.

Name	Designation
1. Dr. V.R. Shedge	Associate Professor
2. Dr. S. T. Khan	Assistant Professor
3. Dr. P. B. Sawai	Assistant Professor
4. Smt. P.B.Soni	Junior Lecturer

2. Marathi Dept.

Name	Designation
1. Dr. J. G. Katkar	Associate Professor
2. Vacant	Associate Professor
3. Vacant	Junior Lecturer

3. Hindi Dept.

Name	Designation
1. Dr. B.P. Kamble	Associate Professor
2. Dr. Smt. S.P. Godbole	Assistant Professor
3. Vacant	Junior Lecturer

4. Urdu Dept.

Name	Designation
1. Smt. Shaikh Nuzhat Parveen	Assistant Professor

5. Sanskrit Dept.

Name	Designation
1. Dr. P. M. Waghmare	Associate Professor

6. Economics Dept.

Name	Designation
1. Dr. P. A. Purekar	Associate Professor
2. Dr. Smt. Y. S. Topare	Associate Professor
3. Dr. Smt. V. L. Deshmukh	Assistant Professor

7. Political Science /Pub.Adm.Dept.

Name	Designation
1. Dr. Attar Rabbani	Associate Professor
2. Dr. S.C. Dalvi	Assistant Professor
3. Shri. A.Z. Gaikwad	Assistant Professor
4. Shri. A.A. Pandit	Assistant Professor
5. Shri. S.P. Jogdand	Assistant Professor
6. Vacant	Junior Lecturer

8. History Dept.

Name	Designation
1. Shri. K.K.Madkar	Assistant Professor
2. Shri. Ravindra Patil	Assistant Professor
3. Vacant	Junior Lecturer

9. Sociology Dept.

Name	Designation
1. Dr. S.G.Thakur	Assistant Professor
2. Vacant	Assistant Professor
3. Vacant	Assistant Professor
4. Vacant	Junior Lecturer

10. Psychology Dept.

Name	Designation
1. Miss. V. K. Shelke	Assistant Professor
2. Dr. Kale Ramprasad Shivajirao	Assistant Professor
3. Vacant	Assistant Professor
4. Vacant	Assistant Professor
5. Vacant	Junior Lecturer

11. Geography Dept.

Name	Designation
1. Dr. B.P. Lahane	Associate Professor
2. Dr. A. I. Khan	Assistant Professor
3. Shri. B.R. Usare	Assistant Professor
4. Vacant	Junior Lecturer

12. Home Science Dept.

Name	Designation
1. Smt. Dr. Manjusha Mulwane	Associate Professor
2. Smt. Maya Wanjare	Associate Professor
3. Smt. A.M. Kitake	Assistant Professor
4. Smt. Prachi Subhash Giri	Assistant Professor
5. Vacant	Assistant Professor
6. Vacant	Assistant Professor
7. Vacant	Junior Lecturer

13. FOOD PRODUCTION DEPT (Bakery Dept.)

Name	Designation
1. Shri. U.G. Miniyar	Full Time Techer

14. Music Dept.

Name	Designation
1. Dr. Smt. V. S. Deshmukh	Assistant Professor
2. Vacant	Associate Professor
3. Vacant	Assistant Professor

15. Physical Education Dept.

Name	Designation
1. Vacant	Physical Director (Senior)
2. Vacant	Physical Director (Junior)
3. Dr. A.I. Khan (Geography Senior Lecturer)	In charge

---

1. Botany Dept.

Name	Designation
1. Dr. V.S. Gambhire	Assistant Professor
2. Dr. Smt. Seema Bodkhe	Assistant Professor
3. Dr. Smt.S.R.Rathod	Assistant Professor
4. Dr. N. F. Shaikh	Junior Lecturer
5. Shri. Y. P. Malche	Junior Lecturer

2. Zoology Dept.

Name	Designation
1. Dr. S.A.Saraf	Associate Professor
2. Dr. V.R.More	Associate Professor
3. Dr. K.S. Janbandhu	Assistant Professor
4. Dr. Suhasini Gedekar	Junior Lecturer
5. Vacant	Junior Lecturer

3. Microbiology Dept.

Name	Designation
1. Dr. Rohini Kulkarni - Pandhare	Associate Professor
2. Dr.S.M.Dharnadhikari	Associate Professor
3. Dr.Smt. S. P. Bharambe	Assistant Professor

4. Physics Dept.

Name	Designation
1. Shri. B.B.Rajshaikh	Assistant Professor
2. Shri. Nandagawali D.P.	Assistant Professor
3. Shri. A. B. Deshpande	Junior Lecturer
4. Shri.Y.B. Jadhav	Junior Lecturer
5. Vacant	Junior Lecturer
6. Vacant	Junior Lecturer

5. Chemistry Dept.

Name	Designation
1. Dr. R.H. Satpute	Associate Professor
2. Dr. Smt. A. D. Chapolikar	Assistant Professor
3. Dr. Syed Abed	Assistant Professor
4. Shri P.R. Shinde	Assistant Professor
5. Shri. A.C. Gandhi	Assistant Professor
6. Vacant	Assistant Professor
7. Smt S.P. Chaure	Junior Lecturer
8. Vacant	Junior Lecturer
9. Vacant	Junior Lecturer
10. Vacant	Junior Lecturer

6. Mathematics Dept.

Name	Designation
1. Dr. S.A. Morye	Assistant Professor
2. Vacant	Assistant Professor
3. Vacant	Junior Lecturer

7. Statistic Dept.

Name	Designation
1. Vacant	Assistant Professor
2. Vacant	Assistant Professor

8. Electronics Dept.

Name	Designation
1. Vacant	Full Time Lecturer(30/06/2019)

9. Library

Name	Designation
1. Dr. Smt. S.P. Bidarkar	Liberian

वर्ग - ३ कर्मचारी

अ. क्र.	कर्मचार्यांचे नाव	पद
१	श्री. प्रल्हाद बापूराव अढागळे	कार्यालयीन अधिक्षक
२	रिक्त	मुलांचे वसतीगृह अधिक्षक
३	रिक्त	मुलींचे वसतीगृह अधिक्षक
४	श्री. गोपीनाथ म्हातारबा घोडे	मुख्य लिपीक
५	श्री. रामनाथ शहादेव गव्हाणे	वरिष्ठ लिपीक
६	श्री. राजू आसाराम घोडके	कनिष्ठ लिपीक
७	श्री. विजयकुमार भागवतराव आंधळे	कनिष्ठ लिपीक
८	श्रीमती सुशिला प्रभु राऊत (बागुल)	कनिष्ठ लिपीक
९	श्री. बबन आसाराम काटकर	प्र. शा. सहा.
१०	श्रीमती जयश्री विलास पवार	प्र. शा. सहा.
११	श्रीमती मंगल रोडू साबळे	प्र. शा. सहा.
१२	श्री. सुधाकर वसंतराव काथार - अतिरिक्त	यांत्रिकी भौतीक
१३	रिक्त	पेटीवादक
१४	रिक्त	तबलावादक

वर्ग - ४ कर्मचारी

अ. क्र.	कर्मचार्यांचे नाव	पद
१	श्री. रघुनाथ बन्सी घुंगासे	प्रयोगशाळा परीचर
२	श्री. शेख मसुद शेख मुतलीब	--/--
३	श्री. शेख अब्दुल शेख रऊफ	--/--
४	श्री.कोंडिराम लक्ष्मण पंडित	--/--
५	श्री. कृष्णा शेषराव घोडे	--/--
६	श्री. शेख रईस अहमद शेख मुस्ताक अहमद	--/--
७	श्री. शेख नईम शेख मुसा	--/--
८	श्रीमती रझीया बेगम शेख अजमेर	--/--
९	श्री.रघुनाथ अप्पाराव औताडे	--/--
१०	श्रीमती शोभा चंद्रभान पारखे	--/--
११	श्री.भीकन कडूबा घोडे	--/--
१२	श्री.पोपट काशीनाथ बोर्डे	--/--
१३	श्री. दुर्गेश संतोष राजपुत	--/--
१४	श्री. उत्तम लक्ष्मण शेजुळ	ग्रंथालय परीचर
१५	श्री. शेख एकबाल अली मोहम्मद अली	--/--
१६	श्री. रमेश दगडू गावंडे	--/--
१७	रिक्त दि. ०१.०१.२०२० पासून	कुक
१८	श्री. शेख सुलतान शेख सुलेमान	कुक
१९	श्रीमती प्रमिला रूपचंद पवार	कुक
२०	श्री. महारनोर डी.एस.	सेवक
२१	श्री. विजय बाबूराव जाधव	सेवक
२२	श्री. अंकुश धारू जाधव	सेवक
२३	श्री. बद्री मुरलीधर कुटे	सेवक

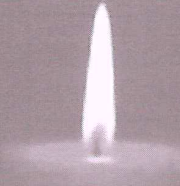

कै. डॉ स्मिता
धर्माधिकारी

यांना

भातपूर्ण

सिद्धिजिज्ञासा

शासकीय ज्ञान विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद

मान्यवरांच्या भेटी

महाविद्यालयातील प्रयोगशाळेचे उद्घाटन करताना विज्ञान शाखेचे डीन डॉ. भालचंद्र वायकर, सहसंचालक डॉ. डी.डी. गायकवाड, डॉ. महेंद्र शिरसाठ व प्राचार्य राजेंद्र सातपुते, डॉ. रोहिणी कुलकर्णी आदी.

संगणक प्रयोगशाळेची वाहणी करताना विज्ञान शाखेचे डीन डॉ. भालचंद्र वायकर, सहसंचालक डॉ.डी.गायकवाड, महेंद्र शिरसाठ व प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते, डॉ. रोहिणी कुलकर्णी.

कुलगुरू डॉ. प्रमोद येवले एन.सी.सी. ब्रेस्ट कॅडेट विशाल पट्टळे यांचा सत्कार करताना, सुसन्धा छायाचित्रत संगीत विभागाची विद्यार्थिनी मंजिरी कुलकर्णी हिचा सत्कार करताना आमदार मा. अंबादास दानवे.

पा.मंत्री पद्मोदय उदयजी सावंत, आमदार अंबादास दानवे, प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते व प्राध्यापक.

विविध उपक्रम

विविध उपक्रम

GOVERNMENT COLLEGE OF ARTS & SCIENCE,
AURANGABAD.
DEPARTMENT OF HOME SCIENCE
Value Added Certificate Course on ---
"Washi Painting, Regional Traditional Art"
Duration-24 Feb to 03 March 2022
for Registration Contact---
Dept of Home Science,
Third floor...

आदीवा श्रमिक
एक भारत श्रेष्ठ भारत
E. S. S. कनक
प्रयोगीत
आदिवा स कृती दर्शन
आदीवा श्रमिक
आदीवा श्रमिक
आदीवा श्रमिक

विविध उपक्रम

IQAC विभाग व मानसशास्त्र विभाग आयोजित मानसिक आरोग्य जनजागृती कार्यक्रमाचे उद्घाटन करताना प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते, मानसोपचार तज्ञ डॉ. अमित टाक, डॉ. महेश मारकड व मान्यवर.

स्वातंत्र्यदिनी एन.सी.सी.चा माजी विद्यार्थी सनी दवंगे याची भारतीय सैन्य दलात निवड झाल्याबद्दल सत्कार करताना प्राचार्य डॉ. राजेंद्र सातपुते.

रक्तदान शिबीर.

आरोग्य तपासणी शिबीर.

विविध उपक्रम

